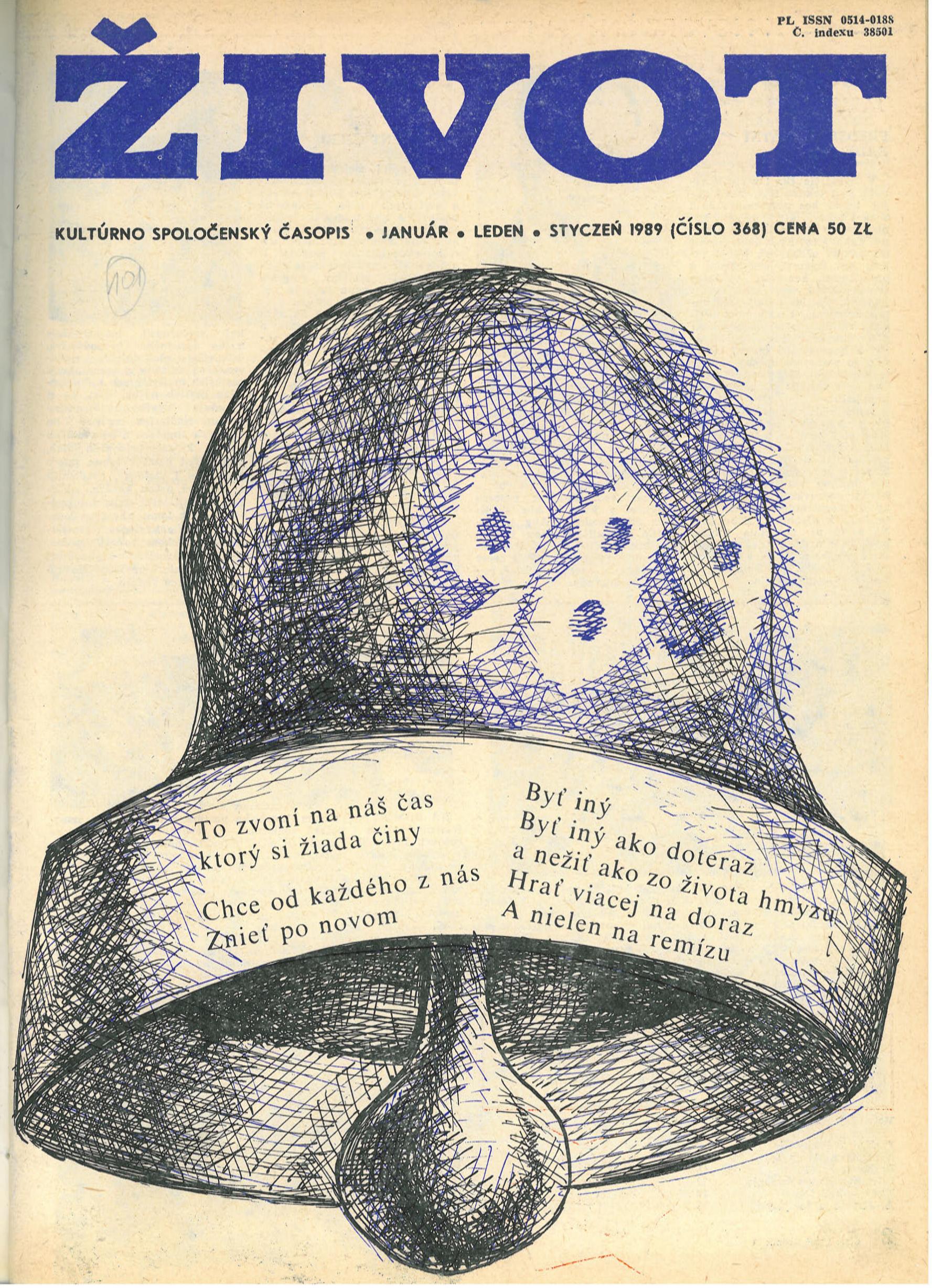

ŽIVOT

KULTÚRNO SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • JANUÁR • LEDEN • STYCZEŃ 1989 (ČÍSLO 368) CENA 50 ZŁ

(10)

To zvoní na nás čas
ktorý si žiada činy
Chce od každého z nás
Zniet po novom

Byť iný
Byť iný ako doteraz
a nežiť ako zo života hmyzu
Hrať viacej na doraz
A nielen na remízu

WOJCIECH JARUZELSKI

PŘEDSEDA STÁTNÍ RADY PLR

V životě člověka i v životě národa jsou taková léta, která míjejí téměř bez povšimnutí. Jsou však i taková, která po sobě zanechávají v paměti trvalou stopu. Takový byl i rok 1988. Nesplnil mnohá očekávání. Nebyl rokem bez trpkosti, bez napětí a pochybností, bez tíhy všedního života. Nebyl však také rokem jalovým. Polsko nestálo na místě. Pracovalo, tvořilo nové hodnoty, realizovalo odvážné pokusy a novátorská politická, společenská a hospodárská řešení. Upevnilo se postavení našeho státu v socialistickém společenství, vzrostla jeho aktivita na mezinárodním poli.

Saldo zisků a ztrát je těžko přesně vypočítat. Jedno je však jisté: stali jsme se bohatší o znalosti a zkušenosti, a především o přesvědčení, že linie obnovy, reform a porozumění je pro Polsko jedinou volbou. Naše očekávání doprovázelo příznivé změny v mezinárodní situaci. Svět se budí z dlouhého, zlého snu. Na světě už nezůstalo mnoho míst, kam nedošlo nové myšlení. Stále všeobecnější je vědomí, že se končí jedna, a začíná druhá, jasnější kapitola dějin.

Změnila se i naše společnost. Mění se nadále. Měníme se všichni, nebo téměř všichni. Věcerejší rozdíly nemusí trvat do nekonečna.

Učíme všichni a všechno, aby nadcházející rok otevřel před všemi Poláky nové, široké horizonty. Aby vnitřní přeměny upevnily klid v Polsku, zajistily společenský pořádek, vytvořily pevné základy národního porozumení. Aby se staly reálným, trvalým přispěvkem k přestavbě a obrození socialismu, k procesu uvolnění v Evropě. Aby se lidem žilo snadněji. Aby se podařilo zabrzdit citelnou inflaci, dosáhnout větších výsledků hospodářské reformy, uvolnit celou společenskou energii, rychleji postupovat kupředu.

GUSTÁV HUSÁK

PREZIDENT ČSSR

Cieľom našej socialistickej spoločnosti je všeobecný rozvoj človeka, zabezpečenie jeho životných a sociálnych istôt, dôstojného postavenia ako hospodára v našej krajine. XVII. zjazd za hľadnú úlohu stanobil urýchlenie sociálno-ekonomickej rozvoja. V uplynulých troch rokoch sa zjazdom prijatý sociálny program plnil, úmerne tomu sa však nevytvárali plánované zdroje. Preto kladieme taký dôraz na zvýšenie výkonnosti, efektívnosti a kvality všetkej práce. S tým súvisí nevyhnutnosť vyššieho temпа uplatňovania štrukturálnych zmien v ekonomike, progresívnych technológií a inovácie výrobkov, zvýšenia ich technickej úrovne a kvality, lepšie zhodnocovanie zdrojov, využívanie možností medzinárodnej delby práce a zvýšenia konkurenčnej schopnosti našich výrobkov na svetových trroch. K tomu smeruje aj urýchlenie ekonomickej reformy, prehľbenie demokratizácie politického systému.

Uskutočnenie hospodárskej a spoločenskej prestavby považujeme za nevyhnutný a nezvratný proces. Je to základný predpoklad na dosiahnutie kvalitatívne vyššej úrovne rozvoja socialisti-

kej spoločnosti, intenzifikácie našeho národného hospodárstva, celkového zdokonalenia spoločenských vzťahov a zabezpečenia rastúcich materiálnych a duchovných potrieb nášho ľudu. To si vyžaduje vysoko zodpovedný prístup riadiacich orgánov na všetkých stupňoch a po všetkých liniách k zabezpečovaniu úloh, ktoré pred nami v tomto smere stojia, ale i statočnú, svedomitú a kvalitnú prácu každého občana. To je taktiež najspoločnejšia cesta k tomu, aby sme dosahovali lepšie výsledky v sociálno-ekonomickom rozvoji spoločnosti, dôraznejšie prekonávali problémy, ktoré zbytočne sfraňujú život a prácu ľudom.

V KATOVICIACH sa konal II. kongres kultury polského jazyka, na ktorom najvýznamnejší polští jazykovedci, literári a kultúrni pracovníci prerokovali mnoho dôležitých otázok týkajúcich sa rozvoja jazyka. Veľa pozornosti venovali najmä spisovným normám jazyka, polštine v škole, tlači, rozhlasu a v televízii, ako aj jazyku v súčasnej literatúre a prostrediaciach Poliakov žijúcich v cudzine. Účastníci kongresu sa tiež zaoberali problematikou poľskej rebi na Slezsku — v minulosti a dnes. Na snímke: k účastníkom kongresu prehovoril Wojciech Jaruzelski.

NA POMOC obyvateľom Arménska postihnutým tragickým zemetrasením prišla i polská spoločnosť. Z rôznych strán Poľska, od rôznych inštitúcií, organizácií a súkromných osôb prichádzali dary v podobe šatstva, obuvi, liekoviek, dék, stanov, potravín a pod., ktoré už niekoľko dní po zemetrasení poľské lietadlá dopravili do Arménska. Poľski občania zbierali pre postihnutých peniaze, odovzdávali krv a mládežnícke organizácie sformovali niekoľko záchranných čiat pre odstraňovanie následkov kataklizmy. Na snímke: obyvatelia Wroclavi odovzdávajú šatstvo pre poškodených v miestnom sídle PČK.

V STEPOVEJ SÁLE SEJMU sa konala slávnosť založenia Národného fondu pre ochranu prostredia, ktorý vznikol z iniciatívy skupiny činiteľov Ekologickej spoločenskej hnutia. Táto idea si získala podporu Krajskej rady VHNO (PRON) a Výboru pre ochranu prostredia Štátnej rady PLR. Fond založilo 47 osôb (významných pracovníkov v oblasti prírodného prostredia) a 25 inštitúcií (podniky, spoločnosti, spoločenské organizácie). Zakladací majetok Fondu, ktorý vznikol z príspevkov jeho iniciátorov, dosahuje 140 mil. zlých. Na snímke: zakladaciu listinu podpisuje Wiesław Grotowski.

Všetkým krajanom, krajanom, priateľom a znáym z domova a cudziny srdečne ďakujeme za vianočné a novoročné pozdravy

ÚV KSSČaS a REDAKCIA ŽIVOT

V ČÍSLER:

Poslani z Prahy	8
Nímestovčania na Spiši	10
Rozhovor Života	10-11
Iniciatíva hodná uznania	11
Nový reditl ČsÚZ	12
A. Jirásek a letopisy	13

60 let

ČESKOSLOVENSKÉHO ÚSTAVU ZAHRANIČNÍHO

Ve dnech 6.–8. prosince 1988 v Praze proběhly oslavy 60. výročí Československého ústavu zahraničního. První den oslav uspořádal CsÚZ ve spolupráci s Ústavem etnografie a folkloristiky ČSAV sympozium na téma Československo a krajanské hnutí. Učastníky přivítal ředitel CsÚZ Vincenc Bužek. Historii vystěhovalectví Čechů a Slováků a jeho vývojem se zabýval ředitel Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV Antonín Robek. Další referáty se zabývaly historickými kořeny vzniku CSÚZ a slovenským krajanským hnutím v USA. Představitelé krajanských organizací upřímně poděkovali CsÚZ za péči a podporu, kterou jim věnuje a jež významně přispívá k rozvoji kontaktů s původní vlastí, k prohlubování přátelství a důvěry mezi národy, k zachování a upevnění světového míru. Krajané rovněž v řadě vystoupení připomněli, že krajanské hnutí je otevřeno všem, kteří mají k Československu přátelské vztahy.

Druhý den oslav přijal skupinu krajanů na Pražském hradě prezident ČSSR Gustáv Husák. Vysoce ocenil úsilí krajanských organizací o zachování národních tradic, pěstování českého a slovenského kulturního odkazu a udržování živých kontaktů s Československem. Hovořil o podílu krajanů na vzniku republiky před 70 lety a na protifašistickém odboji za druhé světové války. Seznámil hosty se současným vývojem socialistického Československa a se změnami, k nimž dochází v souvislosti s reformou národního hospodářství a demokratizací společenského života. Závěrem poprál hostům příjemný pobyt v Československu a hodně úspěchů v jejich zásluzné činnosti.

Téhož dne krajané přijal předseda Federálního hromádění Alois Indra. Ocenil aktivní činnost krajanských spolků, které přispívají k udržení citu vlastenecku mezi občany československého původu. Ujistil krajané, že při řešení i nejsložitějších problémů Československo nebude zapomínat na spolupráci s nimi.

Na Staroměstské radnici přijal krajaný primátor hlavního města Prahy Z. Horčík. Seznámil krajaný se současným rozvojem a perspektivami hlavního města, zejména v oblasti péče o kulturní památky. Na závěr přijetí si hosté prohlédli historickou část Staroměstské radnice.

Třetí den oslav 60. výročí CsÚZ byl ve znamení doprovodných akcí. Krajané navštívili sklárny Bohemia v Poděbradech. Lázeňské město jim nabídlo i možnost relaxace v nově vybudovaných objek-

Všetkým čitateľom, krajankám a krajanom, veľa zdravia a životnej pohody v novom roku 1989 želá
UV KSSČaS a REDAKCIA ŽIVOT

tech koupeli. Program poskytl čas na urovnáni zážitků z minulých dní; řada krajanov vysoce ocenila péči, s jakou se Československý ústav zahraniční o ně stará, i zájem státních představitelů o život Čechů a Slováků ve světě.

Večer 8. prosince přišel čas loučení. Ne však čas smutku. Byl to čas strávený jako vždy při setkání krajanov v duchu nanejvýš přátelském, v duchu lidí, kteří si jsou blízci. Byli mezi nimi i představitelé Kulturně sociální společnosti Čechů v Polsku Adam Chalupec, Jan a Ludomír Molitorisovi a Zenon Jersák.

Mistopředseda vlády ČSSR Jaromír Obzina předal ČSÚZ Řád republiky

Slavnostní večer ve Valdštejnském paláci

Krajaný přijal prezident republiky Gustáv Husák

APOKALYPSA V ARMÉNII. Bylo to nejsilnejší zemetřesení v oblasti Kavkazu v posledních 80 letech. V severní Arménii zůstalo v troskách 80 procent budov ve více než čtvrtmiliónovém městě Leninakan, dvě třetiny Kirovakanu bylo smetené ze zemského povrchu. Během půl minuty přestalo existovat město Spitak (50 tisíc obyvatel), v němž se zřítily i přízemní domy. Podle oficiálních údajů je 24 920 zabitych, 11 850 raněných a půl milionu lidí bez střechy nad hlavou. Do záchranných akcí se zapojily zdravotní skupiny, záchrannáři, požárníci a další nejen z celého území Sovětského svazu, ale i ze zahraničí, odkud rovněž přichází jiná pomoc — potraviny, oděvy a léky. Do této akce se zapojilo i Polsko, odkud už přišly dary a pomoc v hodnotě miliónů zlatých.

Do nejhůře postižených oblastí Arménie přijel Michail Gorbačov, který zkrátil návštěvu ve Spojených státech.

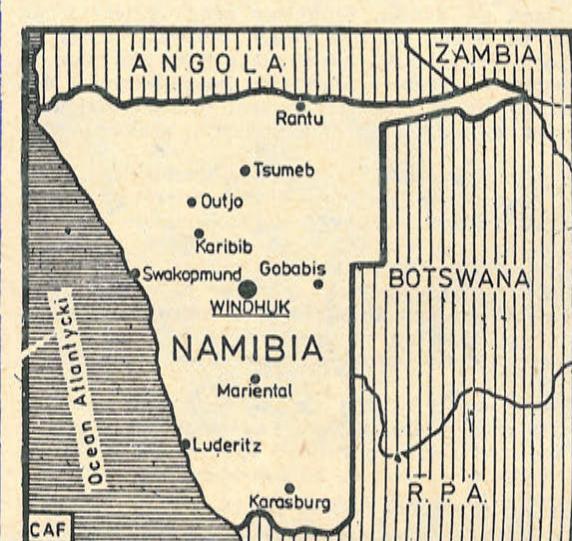
Největší zemetřesení

Rok	Místo	Počet obětí
1557	Cína, prov.	
	Shaanxi	830 tis.
1906	USA, San Francisco	1 tis.
1920	Cína, prov. Jiangsu	180 tis.
1923	Japonsko, Tokio	100 tis.
1935	Pákistán, Quetta	30 tis.
1968	Irán, Khurasan	12 tis.
1970	Peru, Yungay	70 tis.
1976	Guatemala	23 tis.
1978	Irán, Tabas	25 tis.
1977	Rumunsko, Bukurešť	1,5 tis.
1980	Itálie, Neapol	4,8 tis.
1985	Mexiko	10 tis.

MOSKVU navštívil čínsky minister zahraničných vecí Čchien Čchen. Bola to po vyše 30 rokoch prvá návštěva šéfa čínskej diplomacie v Sovietskom zväze. Čchien Čchen rozprával s Eudardom Sevardnadzom o. i. o otázkach Kampuče a o zmierňovaní napätia v celej ázijskej oblasti. Rokovali aj o budúcom čínsko-sovietskom stretnutí na najvyšsnej úrovni. Čínskeho hosta prijal Michail Gorbačov.

TEL-AVIV. V meste Ordžonikidze (Severoosetinskí ASSR) štiera teroristi uniesli autobus, ktorý prevážal 30 detí. Za uvoľnenie neplnoletých ruke jemníkov žiadali zbraň, dolíre, drogy a lietadlo. Dostali lietadlo IL-76, ktorým odleteli do Izraela. Počítali, že sa vyhnú trestu, keďže tato krajina nemá diplomatické styky so ZSSR. Izraelská vláda sa však rozhodla odovzdať banditov do rúk sovietských súdnych orgánov. Na snímke: IL-76 na letisku v Tel-Avive.

V BRAZZAVILLE, hlavnom meste Konga, predstavitelia Angoly, Kuby a Juhoafrickej republiky podpisali protokol k dohode o priznaní nezávislosti Namíbie, ktorú už mnoho rokov okupovali vojská JAR. Podľa tejto dohody sa proces priznávania nezávislosti začne 1. apríla (od 1. júla nesmie byť v Namíbii viac ako 150 vojakov JAR) a 1. novembra sa uskutočnia parlamentné voľby. Zároveň sa Kuba zaviazala stiahnuť z Angoly svoje vojská: do 1. apríla 3 tis., do 1. novembra 25 tis. a do 30. júna 1991 ostatných. Protokol predvída aj výmenu vojnových zajatcov.

BUENOS AIRES. V Argentíne došlo k d'alej vzbure vojska. Rebélia vypukla v kasárňach Campo de Mayo (na snímke). Jej účastníci sa dožadovali uvoľnenia od súdnej zodpovednosti dôstojníkov, ktorí narušovali ľudské práva v období, keď vládla junta, a žiadali zvýšenie žoldu. Keďže ich nepodporili iné vojenské jednotky, vzbúreni sa po niekoľkých hodinách vzdali.

KRONIKA V OBRAZECH

NEW YORK. V projevu na zasedání Valného shromáždění SN Michail Gorbačov předložil plán jednostranné redukce sovětského vojenského potenciálu. Na Ostrově guvernérů se setkal s prezidentem Ronaldem Reaganem a s nově zvoleným presidentem Georgem Bushem (na snímku). Po zprávě o tragickém zemětřesení v Arménii sovětský představitel zkrátil svůj pobyt v USA a odvolal návštěvy na Kubě a ve Velké Británii.

AKÁ BUDE? O Georgeovi Bushovi vieme skoro všetko, ale o jeho manželke Barbore Bushovej veľmi málo. Aká bude budúca pani Bieleho domu, 63-ročná Barbora? Od 20. januára 1989 bude mať k dispozícii 7 chyžných, 6 kľučiarov, 1 mažordóma, 1 hlavného, 3 ďalších vrátnikov, 3 šéfkuchárov a 3 kuchárov, 1 asistenta pre otázky riadenia, 1 práčku, 17 záhradníkov, 1 účtovníka a vyše tridsať iných pracovníkov. „Mám svoje názory, ale hovorím ich iba Georgeovi a nikomu viacej“ povedala prednedávnom. Preto nevedno, aké poriadky zavedie.

rytým nepriateľom švédskeho spoločenského systému. Uvádzia tiež, že manželka Olofa Palmého identifikovala zatkutého Patterssona ako atentátnika. Na snímke: obraz páchateľa nakreslený podľa opisu svedkov a fotografia Patterssona.

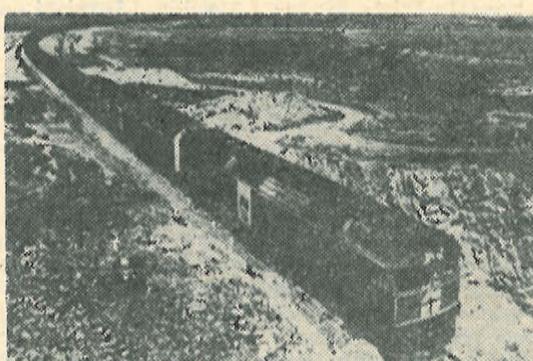
TOKIO. Firma Sony, známa svojimi úspechmi v oblasti elektroniky, vyrábila kompaktný minigramofón, ktorý váži iba 30 dkg. Nový gramofón už predávajú v Japonsku a USA a one-dlho sa dostane i na trh EHS. Na snímke: gramofón sa pohodlne zmesí na dlári.

Snímky: CAF, AP, TASS, archív

BERLÍN. Předseda vlády Mieczysław Rakowski dlel na pracovní návštěvě v NDR. Uskutečnil rozhovory s premiérem Willy Stophem; byl rovněž přijat Erichem Honeckerem. V rozhovorech se obě strany vyjádřily pro další upevnění spolupráce mj. v mikroelektronice, výrobě aparatury, měřicí kontrolní technice, výrobě obrábcích a textilních strojů, vozidel, zemědělských strojů, lodí a v chemickém průmyslu. Na snímku: M. Rakowski a W. Stoph.

OCHRANA PRÍRODNÉHO PROSTREDIA sa v mnohých krajinách stáva jednou z prvoradých úloh. Rozširuje sa hnutie proti znečisťovaniu prostredia. V poslednom období členovia medzinárodnej ekologickej organizácie Greenpeace zorganizovali demonštráciu proti vplávaniu britskej lietadlovej lode Ark Royal do prístavu Portsmouth, keďže existovalo podozrenie, že loď má na palube jadrovú zbraň. Protestovali tiež v Gibraltári proti vyhadzovaniu smeti do mora v tejto oblasti (na snímke).

ADELAIDE. Na snímke predstavuje najdlhší vlak na svete. Tvori ho 180 vozňov naložených uhlím, prepravujúcich tisto suroviny niekoľko sto kilometrov z bani v centrálnej Austrálii do prístavu Augusta. Vlak je dlhý 2 kilometre a obsluhuje ho iba 7 osôb.

KEŇA. Asi 100 tisíc slonov ročne hynie v Afrike z rúk pytlákov, ktorí dodávajú slonovú košť na čierny trh. Počet týchto cicavcov prudko klesá. Napr. v národnom parku Tsavo bolo ich kedysi 45 tisíc a dnes zostało len 4 tisíce. Na snímke: pracovník národného parku kŕmi z fľašky osirotené 4-týždňové slonie mláďa.

Slováci a Kościuszkoovo povstanie

O Kościuszkovom povstani ako celonárodnom boji jestvuje bohatá literatúra, predovšetkým poľská.¹ Je nesporné, že povstanie v roku 1794 bolo najväčšou udalosťou poľského národa a v slovenskom svete vôbec, priamo ovplyvnenou ideami Francúzskej revolúcie: nepôjde tu o komplexné riešenie celej problematiky, skôr len o faktografiu a zdôraznenie postoja Slovenska k bratskému poľskému národu v jeho takmer najčasnejšej dejinnej chvíli. Slovensko pozorne sledovalo boj Poliakov a sympatizovalo s ním.

Poľsko celé storočia vystavené tlaku dravých susedov, prežívalo v období vypuknutia Francúzskej revolúcie obdobie oživenia boja za nezávislosť, za zachovanie vlastnej štátnej existencie. Ústava z 3. mája 1791 ako výsledok práce Štvrorročného snemu — kde prevzala iniciatívu vlastenecká strana — si osvojila francúzske revolučné princípy a na svoju dobu bola pokrovková. Za zložitých vnútorných i zahraničných pomerov Poľska došlo k jeho druhému deleniu, a to medzi Prusko a Rusko; Rakúsko sa tentoraz na delení nezúčastnilo, zamestnávala ho vojna s Francúzskom.

24. marca 1794 vypuklo v Krakove povstanie za národnú nezávislosť, ktoré viedol Tadeusz Kościuszko. V aprili povstala Varšava: bitka s cárskymi vojskami pod Raclawicami sa skončila víťazstvom Poliakov, no v povstaleckej armáde chýbala disciplína a vodecom jednoty. Povstanie nakoniec likvidovali Suworovove armády v novembri 1794 na predmestí Varšavy — Praze, ktorej obranu viedol skvelý poľský revolucionár Jakub Jasinski, známy svojou plamennou výzvou Wiersz do narodu (Verš k národu) z marca 1794, v ktorj formuloval hlavnú myšlienku celého povstania: „Gdzie lud rzekł: chcę być wolnym; zawsze wolnym został (Kde povedal lud: Chcemy byt slobodnym; slobodnym sa stal).”²

Vodcov povstania uväznili v Petropavlovskej pevnosti a Poľsko prestalo existovať: roku 1795 si jeho zvyšok rozdelilo Prusko, Rusko a Rakúsko.

Od prvého delenia Poľska roku 1772 Slovensko ochotnejšie ako predtým prijalo poľských emigrantov, a potom so sympatiemi sledovalo Kościuszkovo boj za nezávislosť. Stolice Orava, Liptov, Spiš, Sariš, Zemplín, ktoré hraničili s poľskou Haličou, stali sa územím intenzívnejších vzájomných kontaktov, ale aj územím ostro sledovaným vrchnostami.

Už 27. februára 1793 oznamoval Liptovský podžupan Štefan Rakovský hlavnému županovi Ilésházimu, že práve pricestoval zámožný Poliak Rewulski, ktorý emigroval z Poľska, kde nechal aj manželku — a usadil sa v Ružomberku. Priniesol so sebou veľa peňazí. Medzitým, čo písal Rakovský správu, nechal si overiť totožnosť Poliaka a v postskriptum mohol pripojiť jeho pas. List doručil Ilésházimu do Pešti 6. marca 1793 a ten k nemu dopísal poznámku o pripojení pasu na meno Michal Ján Zalewski.³ (Toto meno sa vyskytuje aj v súvislosti s uhorskými jakobínmami, preto sa o ňom zmieňujeme.)

17. apríla 1793 znova informoval Rakovský Ilésházihu o Zalewskom: je to vraj muž vzdelaný, čestný a pokojný. Býva v Ružomberku u istého inžiniera, niekoľko ráz sa ohlásil podžupanovi, a ten ho aj navštívil. Okrem neho žije v stolici ďalší Poliak. Rakovský pripomína, že dostal od palatína najdôvernejší osobný list s pokynom pozorovať ho (i schodze ľudu) a všetko podozrivé hlásil.⁴ Na žiadosť palatína Štefan Rakovský 3. júla 1794 píše, že doteraz sa v Liptovskej stolici neobjavili žiadne proklamácie a manifesty poľských povstalcov „do zbrane“ a „k národu“, zato naširoko referuje o letákoch objavených v Štrbe.⁵

V súvislosti so zatknutím a vyšetrovaním skupiny uhorských jakobínov objavili sa v úradných hláseniach prvé konkrétné zmienky o vzťahoch k Poľsku a k poľskému povstaniu. Palatin Leopold Alexander dostal 24. augusta 1794 správu o Solárikovi, ktorý rozširoval v budinských kaviarňach správy, že sa založila spoločnosť s cieľom dať uhorskému národu takú slobodu, ako sa to stalo v Poľsku.⁶ Potvrdili to aj udania konfidenta Alexandra Tománka: Solárik, člen Martinovičovho sprisahania, vrazil chválil postup Poliakov.⁷ So sympatiemi písal o boji Poliakov 5. augusta 1794 Jozefovi Hajnóciemu aj Melchiorovi Súlovský a zdôrazňoval, že revolúciu začína sice aristokracia, ale konečným cieľom je nastolenie demokracie.⁸ J. Hajnóci i J. Lackovič priznali pri výsluchu koncom augusta 1794, že v Rakúsku, v Čechách a v Haliči je všetko pripravené na povstanie.⁹ V súdnych písomnostiach sa vyskytlo znovu meno Zaleski, Zakrecky. Spomenul ho pri výsluchu ďalší člen Martinovičovho sprisahania, Ignác Tánčič: v júni 1794 bol u Sentmariaho vo Vranove a ten mu odovzdal nejaké iluminátorské spisy, ktoré vrazil dostal od Poliaka Zakrajczeho.¹⁰ Vrchnosť si nevedela s týmito údajmi dobre poradiť a ani neskôr vyšetrovanie (r. 1796 vyšetrovali Pavla Sirmaiho kvôli jeho styku s Poliakmi) nepomohlo dobre rozlišiť, či šlo o sprisahanecké vzťahy, či len o nákup väčšieho množstva vina pre Poľsko.¹¹ Pri týchto transakciach znova vystupoval Poliak Zakrajczek.

Počas procesu s uhorskými jakobínmami sa vynorila otázka, či v prípade povstania v Uhorsku by Poľsko bolo prišlo na pomoc — a objavila sa tiež zmienka, že za poľského povstania v roku 1794 chcelo zas Uhorsko vyslať Poliakom na pomoc 30 000 mužov, ale kráľ nedal na to súhlas.¹² Žiaľ, zostało len pri želaniach na oboch stranách. A skromná poznámka, že poľská Najvyššia národná rada povolila Jurajovi Platenovi 29. septembra 1794 výjazd do Uhorska, má asi komplikovanějšie pozadie.¹³

Do Kościuszkových plukov sa dobrovoľne hlásili vojaci z Uhorska i Čiech a zapisovatelia začíname dokonca rozlišovať národnosti: napr.: pri mene Ignáca Molnára uviedli, že je „rodowity Węgier“. Poručíka Hunadiho, obvineného z dezercie, poľský trestný vojenský súd omilostil preto, že vo vojenkom tábore v Uhorskom tábore v Uhorsku šíril revolučné myšlenky.¹⁴

Strediskom uhorských sympatií s Kościuszkovým povstáním sa stali mimovoľne Bardejovské Kúpele, kde sa stretávali významné osobnosti hnutia z oboch krajín. Už 28. júla 1794 oznamoval bardejovský richtár Miestodržiteľskej rade, že poveril svojich senátarov občasnou kontrolou kúpeľov, pretože „sa tam schôdzajú mnohí Poliaci a všeliči egypti zo zdravotních dôvodov“.¹⁵ Viedenský minister polície gróf Pergen upozorňoval 11. decembra 1794 uhorského palatína, že celé Sariš, Bardejov a Halič sú úplne nakané francúzskym jedom.¹⁶

Do Bardejovských Kúpeľov bola zvolaná aj stoličná kongregácia Sarišskej stolice v júli 1794, kde mali byť prítomní aj traja zástupcovia poľskej konfederácie a malo sa tam dohodnúť doplnenie haličských plukov uhorskémi regútmi. Bardejovský richtár sa označuje v správe (poslal ju poštmajster z Bertotoviec, okres Prešov) ako veľký priateľ Poliakov, cestoval po Poľsku a má tam mnoho známych. Do Haliče odcestoval aj gróf Čák a jeho sestra pozvávala k sebe Poliakov: grófska Reyowa v Bardejove darovala 20 000 floránov na podporu poľského povstalcov. Bardejovský krémár Lebeda sa stretol so šlachticom Sinaiom od Prešova, ktorý ho chcel získať pre krúžok jakobínov a pove-

Tadeusz Kościuszko v generálsokej uniforme

dal mu, že len tí Uhri sú praví jakobíni, ktorí si dali ostrihať vlasy okrúhlo „á la Kościuszko“. Jozef Kološi, asesor Zemplínskej stolice, oznamoval 21. septembra 1794 palatínovi, že časť zamplínskej šlachty pokukáva na susedné Poľsko so sympatiemi, sleduje udalosti vo Francúzsku a napr. zemepán Pavol Sirmai v Ložíne (okres Michalovce) poúčal sám svojich poddaných, že všetci sme si rovní, kráľ a súčasné právo sú nanič.¹⁷

Drobni slovenski ľudia, bývajúci blízko poľských hraníc, pozorovali udalosti na druhej strane a vyjadrovali sa k nim. 28. januára 1795 dostal palatin správu od podžupana Oravskej stolice, že obyvateľ Pokryváča (okres Dolný Kubín) tvrdil, že kráľ je zbytočný (adal ho nejaký chirurg). Pri výsluchu tvrdil, že len opakoval niektoré výroky H. Kollataja, ideológia poľského povstania.¹⁸ 28. marca podžupan znova hľásil palatínovi (informáciu mal od provizora oravského domínia), že dolnomoravský richtár Jozef Štefanides sa rozprával s tamojším zlatníkom o pojme slobody a rovnosti. Štefanides vyhlásil, že za slobodu by bol schopný aj umrieť.¹⁹

Koncom októbra zachytila rakúska polícia list obchodníka z Varšavy adresovaný francúzskemu podnikateľovi Gallardovi do Bratislavu, v ktorom nadšene opisuje úspechy poľských povstalcov. Poliaci vrah prepustili zajatých uhorských vojakov a vyzvali ich, aby nebojovali proti poľským plukom, ale spolu s nimi za dobro oboch krajín.²⁰

Kościuszko mal svojho emisára Stanislava Soltyka priamo v metropole monarchie, a ten sa dostal do kontaktu s viedenskými jakobínmami; po výpovedi Sentmariaho aj sám Martinovič priznal, že sa stretol s nejakým Batowskim, revolucionárom z Haliče, i so samým Potockim.²¹

Už v júli 1794 oznamoval major armády dislokované v Zemplíne, že po hornouhorských stolicach jazdi haličský šlachtic a Kościuszko emisár Malachowski, poburuje Uhrov (Slovákov) a vyzýva ich do povstania. Informácia popletla vyšetrovanie, pretože Malachowski, maršálek Štvrorročného snemu, bol práve vo Viedni, kde sa pripravoval na cestu do Talianska. Neupresnila to ani správa bardejovského richtára z 13. septembra 1794, že onen poľský emisár má bydlisko neďaleko Nového Sácu a ďalší býva v Melzi pri Uvove, čo sa vrah dozvedel od nejakého Poliaka „ecimira“. ²²

Uhorský palatin dostal 5. marca 1795 správu od poľského maršala Kavanaga, že v Hornom Uhorsku sa pripravuje povstanie.²³

Kavanaga sa ju dozvedel od Harnoncourta, ktorému ju posal sám poľný maršál Suvorov. Napriek tomu, že Suvorovova správa bola nadsadená, palatin nariadil 16. marca 1795 Miestodržiteľskej rade prsne pozorova Uhrov (Slovíkov), ktorí prichádzajú do styku s Poliakmi. Vyšetrovaním bol poverený liptovský podžupan Svätojánsky a ten precestoval Liptovskú a Šarišskú stolicu pod zimienkom kontroly svojich majetkov. V Prešove sa pokúšal zistíť, kto korespondoval s Kościuszkom; nezistil však nič a jeho správa vyznala negatívne. Jeho informátor, bardejovský richter Mokošini a Šarišský podžupan Peovský boli naklonení tým, ktorích palatin nazval „polnischen Emigranten und Schwindelköpfen“ (poľskí emigranti a klamári).²⁵

Letáky vydané pod menami generálov Sava, Dravai, Zatisai, Dunai a nájdené v Širbe 30. júna 1794, odovzdal kazateľ Jozef Forner liptovskému podžupanovi a ten ich predložil Miestodržiteľskej rade. Majú dozviku: „Francúzi kladú svoj život a vylievajú krv, aby v slobodách veľkých žili na zemi, tiež Poliaci za svoje starobylé slobody...“²⁶ Keď Stefan Rakovský tento leták predkladal v Budíne, upozornil, že v podtatranských stoličach sa pohybujú poľskí agenti.²⁷

V posledných októbrových dňoch roku 1793 sa našli protištátne letáky My, Muskočič, Vislovič... aj v Spišskej stolici (Lučivná, Markušovce) a pri prísnom vyšetrovaní pôvodcov letákov a spôsobu ich rozširovania vrchnosť vyslovila názor, že ich pôvodec je v stolici: napísané sú „spišskoslovenským jazykom“ (lingua scepusico-slavica). Spišský podžupan Michal Töke predložil palatinovi 15. novembra 1796 podrobnejšiu správu o týchto letánoch a mal odlišné stanovisko. Podľa neho letáky majú pôvod v Liptovskej stolici, napísané sú skôr liptovským dialektom a viaceré exempláre, ktoré sa našli v Oravskej stolici, sú napísané haličským nárečím a boli určené pre Halič.²⁸

Na intimne vzťahy (rélections très et intimes) vodecov poľského povstania s uhorskými nespokojencami upozorňoval francúzskeho ministra zahraničných vecí Delacroixa vo svojej správe — tiež už analyzovanej — z 23. decembra 1796 agent Ventrenes (?). S neznalosťou geografie Uhorska vyrátaťa uhorské stolieci susediaci s Haličou: Spiš, Zemplín, Košice, Prešov, Bardejov, Liptov, Orava. Údajne v nich prekvítajú obchod s Poľskom a ich obyvatelia zdierajú názory Poliakov. Okrem iných osôb sympatiujúcich s Martinovičom, spomína sa v Liptove Ján Zaleski, Poliak. Po informáciach, kde ako je rozmiestnení armáda v týchto oblastiach, nasleduje ďalšia: v stolicach Zemplín, Liptov a Orava sú skryté a zakopané zbrane. V správe sa navrhovalo synchronizovať postup poľskej a tureckej armády, ktoré by zovreli habsburskú monarchiu do klesa.²⁹

Kontakty medzi uhorskými a poľskými nespokojencami neprestali ani po potlačení Kościuszkovho povstania; polícia z nich podzrievala zemplínskeho podžupana Františka Bernata, sústavne pozorovala Poliaka Zalewského v Liptovskej Teplej, Ignáca Potockého zatkli v Bardejovských kúpeľoch a rok ho nechali vo väzení.³⁰

Poznáme detaily, mnoho drobných údajov, ale získali sme otázku o priamych vzťahoch uhorských jakobínov a poľských insurgenťov je otvorená. A zostane takou dlhšie, pretože Ignác Potocki spíli všetky tajné aktivity svojho rezortu.³¹ Možno len konštatovať, že Uhorsko a Poľsko sa intuitívne opierali o seba v odpore proti Viedni.

Kościuszkov boj za slobodu poľského národa pozdravil a privítal latinskou bášňou AD POLONOS (Poliakom) Alexius Nedeczký de Nedeca, vtedy farár v slovenskej dedine Podylkou na Orave i asesor oravského stoličného súdu (predplatiteľ Bernolíkovho Slovára).³² Poľska literárna história rádi jeho biseň na popredné miesto medzi vojeneské „pobudkami“, marseelianky, satiru a náboženskú, rozprávačskú, pochvalnú lyriku z obdobia Kościuszkovského povstania.³³

Báseň preložil voľne do poľtinsky („Trzy orły krvawą bitwę z sobą zaczynają... Tri orły krvavú bitku začali...“) Jozef Wincenty Łancucki, piarista a kazateľ, archipresbyter kostola Mariackeho v Krakove a rektor Krakovskej univerzity i blízky spolupracovník H. Kołataja.³⁴ Okrem toho prekladu kolovali v Poľsku aj iné, čo bol dôkaz populárnosti bisne.³⁵

Slovenská historiografia hovorí o odchode Gregora Berzeviciho zo štítových služieb v roku 1795 — po krvavej likvidácii uhorského Jakobínskeho sprisahania dynastiou. Údajne sa utiahol do rodnej Veľkej Lomnice, kde sa menoval tým a vedeckej príci, predovšetkým v oblasti politického ekonomie.³⁶

Jednou zo základných myšlienok Gregora Berzeviciho ako oživíť uhorský obchod a záčleniť ho do európskych a svetových relácií, bol návrh na vybudovanie kanála spájajúceho Jadraneské, Baltské a Čierne more prepojením splavných tokov Sávy, Tisy, Hornádu, Popradu, Dunajca a Visly prieplavmi v menších úsekocho. Svoj pobyt pod Tatrami prerušil Gregor Berzevici dvoma cestami do Poľska v roku 1796 a 1807 (pliou s nákladom vína na predaj), kde študoval splavnosť vodných tokov, hospodárske pomerky, obchodné možnosti, postavenie poľského ľudu, kultúru a ďalšie. Po prvej ceste roku 1797 dokončil prácu De comercio et industria Hungariae a po druhej roku 1808 vydal Ansicht des asiatischeuropäischen Welthansels nach dem jetzigen Zeitbedürfniss betrachtet, kde zoširoka zdôvodňoval cieľ svojej cesty do Poľska: rozšírenie medzinárodných stykov Uhorska. G. Berzevici napísal a osobne odovzdal viedenskému kongresu roku 1814 petíciu o rozšírení obchodu Uhorska s európskym severom — tato myšlienka ho neopúšťala dlhé roky a pokladáme ju za primárnu pri jeho cestách do Poľska, ale vyslovujeme zároveň hypotézu, že mali aj iné pozadie. Spresní ju len ďalším jeho korespondencie (jej vydanie) z rokov 1796—1822.

Stredovek nediferencoval etnickú, národnú individualitu a Slovensko, vtelené do uhorského štátu, nevystupovalo v stykoch s Poľskom ako samostatná jednotka. Vzťahy medzi Slovenskom a Poľskom, medzi obyvateľmi týchto krajín, mali výlučne charakter uhorskoo-poľských vzťahov. Poliaci pokladali Slovensko za „Wegrów“, Uhrov. Tento názor sa preniesol aj do novoveku.³⁷ (Jeho analógiu možno pozorovať v súčasnosti: ani v Poľsku. Maďarsku či Rakúsku sa nerozlišuje Čech a Slovák). Rozlíšiť vzťahy k Poľsku karou Slovensko-Uhorsko v období povstania roku 1794 nebolo ani také ľahké a pokúsili sme sa o to v tejto stati. Treba len zdôrazniť, že práve v období poľského povstania roku 1794 začali slovensko-poľské vzťahy intenzívne. Na slovenskej strane nenachádzame jediné negativum, naopak, len sympatie a ochotu pomôcť tým, ktorí z Poľska emigrovali. J. Kollár, P. J. Šafárik, L. Stúr neskôr poviedli tieto vzťahy do politických počítačov v európskej zájomnosti.

POZNÁMKY

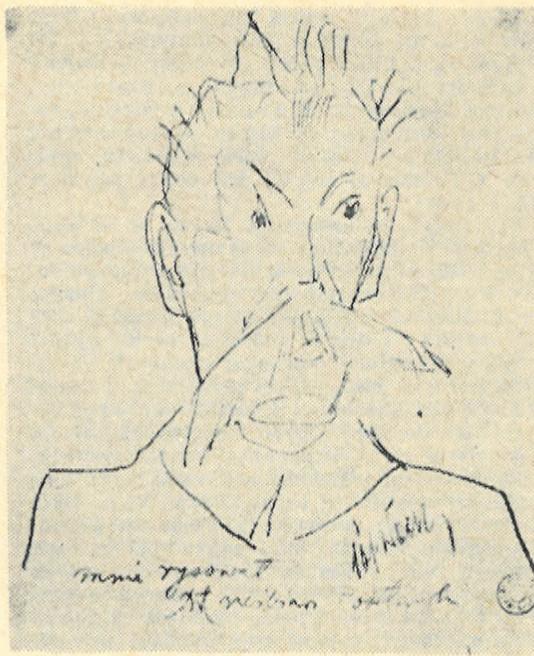
- Lešnordorski, B.: Polscy Jakobini. Warszawa 1968, s. 497—618.
- Haraksim, L.: K slovensko-poľskému vzťahu v období feudalizmu. In: Poliaci a my. Bratislava 1964, s. 27.
- Št. tny oblastný archív v Nitre, IT — korespondencia č. 4428, kart. 105: list zo 17. apríla 1793.
- Po prezent cii v Dubnici 22. apríla 1793.
- Magyar ország level r v Budapešti, HTT-DPP, fond 241, fol. 5.
- Reychman, J.: Jakobini węgierscy z roku 1794 a insurekcja Kościuszowska. In: Kwartalnik Historyczny, č. 2, Varšava 1957, s. 139—157, údaj zo str. 147.
- Benda, K.: MJI II, s. 74.
- Martinovičovo sprisahanie časti demokraticky zmýľajúcej inteligencie, mešťian-

stva a šľachte v Uhorsku 1794—95; súčasť hnutia uhorských jakobinov. Nazvané podľa jeho vodcu prof. pr. rod. vied a op. I. Martinoviča (1755—1795). Zúčastnilo sa ho asi 150—200 členov. Pod vplyvom francúzskej revolúcie pripravovali revolučný prevrat v Uhorsku s cieľom odstrániť monarchiu a nastoliť republiku, v ktorej Slovensko malo tvoriť samostatnú provinciu. Po odhalení sprisahania bolo 49 členov (19 Slovákov) oboľaných a I. Martinovič a ďalší 7 boli v m. j. — júni 1795 popraveni, ostatní odsúdeni na dlhorocné väzenie. (Mal encyklopédia Slovenska SAV, Bratislava 1987, str. 304).

- Benda, K.: MJI II, s. 665.
- Benda, K.: MJI II, s. 88, 95.
- Benda, K.: MJI II, s. 701.
- Domanovszky, S.: József nádor iratai. Budapest 1925, s. 128—159.
- Reychman, J.: c.d., s. 152.
- Reychman, J.: c.d., s. 157.
- Reychman, J.: c.d., s. 156—157.
- MOL Budapest, HTT-DPP, fond 241, fol. 25.
- Benda, K.: MJI III, s. 126.
- Reychman, J.: c.d., s. 153.
- Benda, K.: MJI III, s. 56.
- Benda, K.: MJI III, s. 163.
- Benda, K.: MJI III, s. 213. V Št. tnom oblastnom archíve v Bytči sa výsluch nezachoval.
- Benda, K.: MJI III, s. 83.
- Benda, K.: MJI II, s. 112, 142—143.
- Benda, K.: MJI III, s. 31, 40—41, 46.
- Benda, K.: MJI III, s. 182.
- Benda, K.: MJI 195, s. 203—204; Reychman, J.: c.d., s. 154.
- MOL Budapest, HTT-DPP, fond 251, fol. 5.
- Benda, K.: MJI III, s. 37—39, ktorý uvádzá fotokópiu poslednej strany letáku; Reychman, J.: c.d., s. 150, obidvaja autori hľadajú v letáku polonizmy.
- MOL Budapest, HTT-DPP, fond 438, fol. 85—87.
- Archív Ministerstva zahraničných vecí v Paríži, Correspondance politique, Autriche, tom. 365, 257—260, 264—265. Pozri prílohu.
- Reychman, J.: c.d., s. 155.
- Polski Słownik Biograficzny, zv. XII, zoš. 52/1966, s. 1—3.
- Nowak-Dlužewski, J.: Poezja powstania Kościuszowskiego, Kielce 1946, s. 41—43, 129.
- ŠOBA v Levoči, Korespondencia Imricha Horvátha Stanciáka. List slúžebného Š. Vitalisa zo dňa 31. mája 1794 o zdravotnom stave starého Andreja Berzeviciho m. na čistej strane začiatok z b'sne AD POLONOS: Tres acuiae certare parant, certare cruentae... (traja orli sa pripravujú na boj...).
- Alexius NEDECKÝ sa narodil 1. apríla v Užhorode, 18. októbra 1752 vstúpil vo Viedni do Spoločnosti Ježišovej, v noviciate bol v Trenčíne, filozofiu študoval vo Viedni, teológiu v Košiciach. Učil v Jihri, Budíne, Banskej Bystrici, Skalici. Vedel po slovensky, maďarsky a čiastočne po nemecky. 15. augusta 1770 zložil sväty rehoľné sluby (Archív SSV Trnava Catalogus S. I. Prov. Austriae 1770 228). Katalóg rakúskej provincie S. I. na rok 1771 (s. 27) uvádzá A. Neddeckého v probačnom dome v Trenčíne, kde bol slúžobným slovenským kazateľom prefektom kongregácie a katechetom v kostole Panny Márie Kráľoviny v Nitre (1788). V roku 1802 bol v Sniškej Kapitule a 30. marca 1809 tam aj umrel. A. Neddecký sa uvádzá medzi predstaviteľmi Bernolíkovho Slowa. K počiatkom slovenského národného obrodenia. Bratislava 1964, s. 136).
- Nowak-Dlužewski, J.: c.d., pozri úvod.
- Polski Słownik Biograficzny: heslo: Łancucki Józef Wincenty (Varšava 1973).
- Nowak-Dlužewski, J.: c.d., preberi preklad Łancuckého na s. 42—43. O iných prekladoch, kolujúcich v Poľsku, uvádzajú množstvo súčasných.
- Unčovský, L.: Gregor Berzevici, Martin 1956, s. 31—33, 87—88.
- Arnold S. — Zychowski, M. Stručné dejiny Poľska. Bratislava 1965.

Fryderyk Pautsch: Koza, karikatura Jacka Malczewského, kresba černou křídou.

Stanisław Popławski: Karikatura Vlastimila Hofmana, kresba tužkou.

Poslání z Prahy

V krakovském Paláci umění byla otevřena výstava „Polské umění 19. a 20. století ze sbírek Jiřího Karáska ze Lvovic“, kterou uspořádaly společně Památník národního písemnictví v Praze, Literární muzeum Adama Mickiewicze ve Varšavě a Společnost přátel výtvarných umění.

Kým byl majitel a popularizátor jedné z nejodnotnějších evropských uměleckých sbírek a vášnivý sběratel polonik, který však nikdy nebyl v Polsku?

Jiří Karásek ze Lvovic se narodil v roce 1871 v pražské měšťanské rodině. V roce 1889 vstoupil na teologickou fakultu Karlovy univerzity; jako student vydával první literární práce v časopisu „Vesna“. Bohužel se však psaním nemohl užít a přerušil studia. Začal pracovat v kanceláři a každou volnou chvíli věnoval psaní. Navázal styky s pražskými modernisty. Stal se členem básnické skupiny, jejímž cílem bylo odtržení od kánonů měšťanského realismu 19. století. Podobným hnutím bylo Mladé Polsko. Karásek byl pod hlubokým dojmem Stanisława Przybyszewského, s nímž prostřednictvím vydavatelské organizace „Moderní revue“ navázal korespondenci, která se během doby změnila v přátelství.

Jinou osobou, která ovlivnila zájmy pražského spisovatele, byl krakovský malíř českého původu Vlastimil Hofman, vášnivý sběratel uměleckých děl. Pod jeho vlivem začal Karásek rozširovat vlastní rodinné sbírky. V roce 1925 Karásek věnoval své sbírky Československé sokolské organizaci, která měla velké zásluhy o šíření výtvarných umění. Od té doby se Karáskova galerie změnila v muzeum otevřené široké veřejnosti. Pro tyto účely bylo upraveno pět síní Michnova paláce, v nichž byly vystaveny knižní sbírky s archivem rukopisů, inkunábuly a prototypy, české umění od renesance až do přítomné doby, polské umění 19. a 20. století, díla starých mistrů a kresby holandské a vlámské školy. Za druhé světové války se Karáskovi po zrušení Sokola podařilo sbírky zachránit; prohlásil, že jsou jeho soukromým majetkem. Byly uloženy bezpečně v Chotkově paláci na Malé Straně, odkud se v roce 1947 vrátily do svého davného sídla. Jiří Karásek zemřel v roce 1951. O sedm let

později jeho galerii převzal Památník národního písemnictví v Praze.

Díky četným darům, hlavně ze slovanských zemí, galerie nyní čítá 25 000 obrazů, přes 10 000 kreseb, 17 000 grafických listů, 5000 ex libris, asi 2000 soch, knižní sbírky s padesáti tisíci svazky a 13 560 rukopisů. Zvláštní postavení v těchto sbírkách zaujmají polonika, která byla předmětem hlubokého zájmu Jiřího Káráska; od počátku je považoval za samostatnou část sbírek. Patří k nim přes 500 knih (téměř celé literární dědictví Mladého Polska), přes 200 rukopisů, (hlavně korespondence polských spisovatelů, básníků a umělců) 75 obrazů, 465 kreseb, akvarelů a pastelů, 493 grafické listy, 6 soch, 22 plakáty, 1039 kreseb, akvarelů a skic Vlastimila Hofmana.

Skromný výběr ze sbírek Jiřího Karáska byl v Polsku poprvé vystaven v Národním muzeu v Poznani v roce 1969. Letošní krakovská výstava je daleko obsáhnejší — téměř 400 uměleckých děl, vybrané rukopisy, knihy a časopisy. Byla rozdělena na jednotlivé tematické expozice, zahrnující historii galerie, polské umění 19. století, díla Jacka Malczewského a Vlastimila Hofmana, Mladé Polsko a umění mezičeského období, v tom jako zvláštní expozici karikaturu a plakát.

Polské umění 19. století reprezentují takoví tvůrci jako Piotr Michałowski, Jan Matejko (jehož otec pocházel z české rodiny), Artur Grottger nebo Józef Chełmoński, jsou to však až na jednu výjimku ne obrazy, ale kresby, črtý a akvarely.

Výstava obrazů Jacka Malczewského obsahuje právě perly modernismu. Je zde 26 obrazů, mezi nimiž několik vlastních podobizen, společný portrét krakovských umělců z roku 1900 a alegorie „Faun a sfinga.“ Vlastimila Hofmana reprezentuje 18 obrazů, 19 kreseb a črt. Portréty, Hofmanova specialita, jsou zvláště historicky cenné, protože zobrazují soudobé krakovské umělecké a literární kruhy...

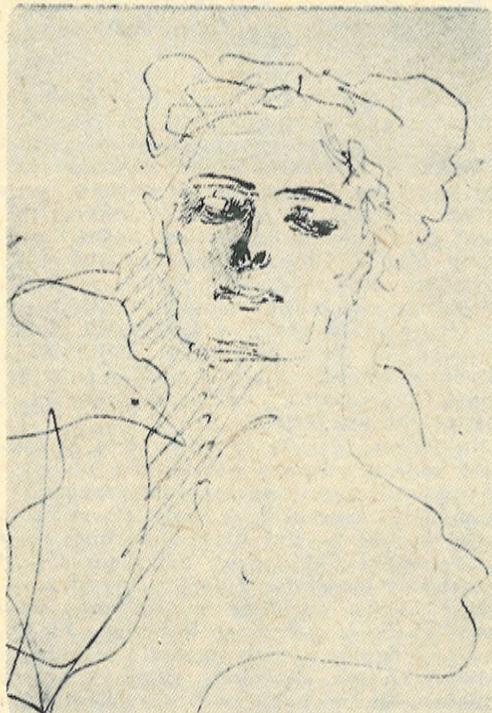
Mladé Polsko reprezentuje výstava literatury toho plodného období (knihy, časopisy s Karáskovou „Moderní revuou“, korespondence, rukopisy) a umělecký odkaz. Jsou to díla Stanisława Wyspiańskiego (kresby pastelem a uhlíkem), Alfonsa Karpińskiego, Włodzimierza

Przerwa Tetmajera, Karola Frycza nebo Józefa Mehoffer a architekt Franciszek Mączyński, jehož kresby se výrazně liší od secesních tendencí. Přechod mezi Mladým Polskem a současným uměním tvoří díla Olgy Boznańskiej a Leona Wyczółkowského.

Mezičeské období zachycuje díla představitelů Krakovské akademie výtvarných umění Wojciecha Weissa, Kazimierze Sichulského, Fryderyka Pautsche, Zbigniewa a Andrzeje Pronaszku a Ksaweryho Dunikowského.

Není náhodou, že sídlem výstavy polonik Jiřího Karáska ze Lvovic byl Krakov, kolébka umění Mladého Polska a tradiční centrum kulturní vzájemnosti mezi Poláky a českým a slovenským národem. Můžeme doufat, že to není poslední taková výstava a že v blíží nebo další budoucnosti pražská sbírka ještě nejednou zavítá do polských galerií...

JERZY M. BOŻYK

Jacek Malczewski: Hlava ženy, studie k obrazu „Faun a sfinga“, perokresba tužkou.

Franciszek Mączyński: Dřevěný kostelik v Rabce, kresba tužkou.

JÚLIUS LENKO

Stužková slávnosť

(úryvok)

Hej, dosť sme videli a dosť sme poznali.
Roky jak tátose ubehli do diali
a dnes len jeden z nich pred školskou bránou stojí,
samotár, ktorý sa odčíval s nami strojí
cez hnedé úhory a polia dozreté
na slávnosť pri vašom poslednom odlete.

Koľkože takýchto rokov preč odvial čas...
Koľko šerp zelených už ozdobilo nás,
koľkože jesení a koľko bujných jari
s pokrikom šarvancov prebehlo po chotári
za spevu škovránkov i kvíľby meluzín
pri dlhých zvoneniach na chodbách prostred zím.
Dnes už to zvonenie v akordoch chivých doznie,
boľavo bude znieť, no voľne, grandiózne,
bo všetky roky tie, či rujné, bujaré,
či ktoré vrásky nám vrývali do tváre,
keď pozrieš dozadu, v nádhernom majestáte
týcia sa do výšok jak mesto stovežaté,
z každého povieva zelená záštava
a gaudeamus znie a hudba vyhľadáva.

Dnes posledný je ples. Posledný zaznie tuš.
Ty pred zrkadlom si a nanášaš si rúž.
Striebornou sponou si zopínaš zlaté vlasy,
korálmi biely krk jak lúčom ovila si,
a keď mi, strojná už, pošepneš: Pôjdeme,
v očiach jak za mlada blysnú ti plamene.

Večer siba vták si zložil modré krídla.
Z pánta striech hľadí k nám — z večného svojho
bidla,
kým harfa Dunaja z neviditeľných nôt
spev lásky spieva nám v tajomných hľbkach vôd,
do slov však padajú kvapky jak z olova:
To posledný nás ples... Posledná stužková...

Sála už plná je. Vlní sa od vzrušenia:
kvapľová krásna sieň, raz v žiti otvorená,
raz v žiti videná jak izba trinásta,
v ktorej strom života sa bájne rozrástá.
Lahko a lahodne ňou vznášajú sa vily,
Marienky, Boženky a iné grácie,
ktoré prah pohybom tanecným prekročili
a teraz na strmé štíty sa vychytli
nájsť vzácny štvorlistok, ktorý v hmlách skrytý je.

Lahko sa vznášajú a obchádzajú stoly,
kde klince šľahajú a planú gladioly,
pri ktorých sedia už hostia ti najvzácnnejší,
zrak temer neverí, no srdce, to sa teší:
matere s vlnkými očami z dedin, lazov,
jak kvičky stulené za okvietenou väzou,
otecia z továrn na blízkom Považí,
rubači z bani, hór i stavomontáži,
tí, ktorí píli železo, ocel, skaly,
tie, ktoré hlboko do noci nespávali.
Neveria obrazu, čo sa im v očiach marí,
len slzu utrú si a mlčia s nehrou v tvári.

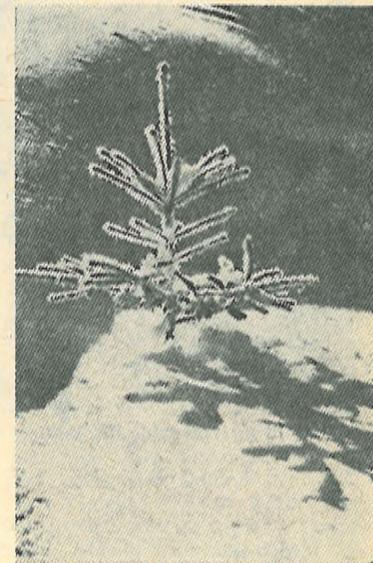
Vtom hudba ozve sa. Tuš. Gong. A takty známe.
O tiché, slávnostno-tajomné pripínanie.

Okamih, postoj, neulietaj,
si taký krásny
ako tá chvíľa nesmrteľná
v Goetheho básni.

Hodvábnou stuhou purpurovou
nám srdcia spútaj,
pre sparná, keď nám uschnú pery,
dzbán moku utaj.

Keď naše listie vädnút začne
a privčas bude,
kries vlahou, odvráti jeho pády
a zmierní údel.

Takáto chvíľa si patričnú hudbu pýta.
Najkrajšie pesničky zahrajte na varytách,
dolaďte nástroje a do strún načrite,
nech srdcia dopijú, čo nie je dopitē.

JAKUBA RYBOVÁ

Samoty

Nejútlnejší z mých domov
je dóm mého srdce
Jen železná vrátku rozumu
se někdy zaseknou
a nejdou otevřít
Příchozí stojí před domem
a dóm tichounce pláče zimou
— Je třeba rozdělat oheň
ale ukradli dřevo —
— Je třeba vejít
ale ztratil se klíč —

SLOVNÍK ŽIVOTA (167)

POUŽÍVANIE A VÝSLOVNOSŤ ZDVOJENÝCH SPOLUHLÁSOK (1)

Zdvojené spoluhlásky vznikajú často pri odvodzovaní slov, keď sa strene koncová spoluhláška predpony s rovnakou alebo príbuznou začiatocnou spoluhláškou slovného základu, alebo koncová spoluhláška slovného základu s rovnakou začiatocnou spoluhláškou odvodzovacej prípony. V spisovnej výslovnosti sa zdvojené spoluhlásky zachovávajú. Ide najmä o tieto prípady:

V slovách s príponami - ný (-ny), ník- (-nik), napr.: denný, denník (k deň), týždenný, týždenník (k týždeň), kamenný (ku kamennú), vínny (k víno), cenný, cenník (k cena), súkenný, súkenník (k súkno), plátenný, plátenník (k plátno), čalúnnik („kto robí čalúny“, ale čalúnik „malý čalún“), prstník (k prsteň) a pod.

Ale straník, stranicky, baník, banicky, boženík, bubeník (tu ide o prípony -ík, -íky).

POESKY
mrožacy
mrožonka

mrožony
mrówka
mrówczany
kwas mrówczy
mrówkojad

SLOVENSKY
ochladzujúci
zmrazené ovocie.
zelenina
mrazený
mravec
mravčí
kyselina
mravčík

ČESKY
ochlazující
zmrazené ovoce
zelenina
mrazený
mravenec
mravčí
kyselina
mravenečník

mráz, zima
inovatka
siarczisty mráz
mráz bierze
mráz zelžal
mruczeć
mruknacé
mrugać
mruk
mružyć
mrzeć
mrzonka
msza
msza cicha
msza polowa
msza żałobna
mszalny
wino mszalne
mszal
mszyca
mściciel
mścić się
mściwość
mściwy
mucha
mieć muchy w nosie
muchar, muchomór
mucholapka

mráz, zima
jiní
třeskutý mráz
mrzne
mráz polevil
bručat, šomrat,
zabručat
zmrkáť
mlčanlivec; odľud
prižmurovať
mřít
výmysel; snenie
omša
tichá omša
polná omša
zádušná omša
omšový
omšové víno
misál
voška (zool.)
mstítel
mstít sa
mstivost
mstivý
mucha
mať vrtochy
muchotrávka
mucholapka

mráz, zima
třeskutý mráz
mrzne
mráz polevil
mručet, bručet
zabručet
mrkat
bručoun; nemluva
mhouřit
mřít
fantazie, utopie
mše
tichá mše
polní mše
zádušní mše
mešní
mešní víno
misál
mřice
mstítel
mstít se
mstivost
mstivý
moucha
být rozmarný
muchomůrka
mucholapka

Záber z vystúpenia Námestovčanov

Trápenie z nábytku na Spiši

Na pozvanie Ústredného výboru našej Spoločnosti pricestoval na Spiš s pohostinným vystúpením divadelný súbor Mestského kultúrneho strediska v Námestove. V dňoch od 25. do 27. novembra m.r. slovenskí divadelníci vystúpili v troch spišských obciach — Kacvine, Nedeci a Jurgove. Predviedli hru Trápenie z nábytku od Teodora Mazilu. Je to veselohra v troch dejstvách, ktorá v súčasnom modernom poňatí nepotrebuje ani klasickú scénu, kulisy a oponu. Hrá sa s krátkymi prestávkami, počas ktorých sa dekorácia mení na očiach diváka iba pri zhasnutých svetlach na javisku. Veľmi skromná je aj scenéria. Klasický nábytok nahradzajú jednoduché drevené skrinky a symbolické napodobeniny. Od diváka si to vyžaduje väčšiu obrazotvornosť a fantáziu.

Dej hry vychádza zo súčasných spoločenských pomerov, nie vždy čestných a zdrevých. Dva riaditelia konkurenčných nábytkárskej firiem chcú sa navzájom zničiť. Obidvaja však kradnú. Kde sa dvaja bijú, tam treti... Samotní riaditelia, ich spolupracovníci a ľudia z najbližšieho prostredia reprezentujú rôzne typy ľudí, ktoré sú charakteristické pre nezdravé spoločenské pomerky. Autor zámerne karikatúrou vykresil

tieto postavy, aby ukázal nezdravé javy a zosmiešnil ich v očiach diváka. Pritom ho bavi, ale aj nutí zamyslieť sa nad vlastným konaním. Problematika je blízka predovšetkým mladým, ktorí ostrejšie vnímajú nedostatky života vyplývajúce z nekompetencie, nevzdelenosti, podlizovačstva, povýšenectva, pokrytectva a honby za majetkom. Výsledkom týchto neduhov sú ťažkosti každodenného dňa, ktoré znášajú bežní ľudia.

Naši krajania sú zvyknutí na klasické predstavenia, na hru v krojoch buď kostýmoch, na kulisy, scénu a predovšetkým na hry z dedinského prostredia. Preto my a naši hostia sme sa trochu obávali týchto vystúpení. Naštastie zbytočne. Naši diváci divadelníkov zo Slovenska a ich predstavenie prijali veľmi milo a teplo. S hercami, ktorí hrali veľmi suverénne a bez zábran nielen na javisku, ale aj medzi obecenstvom, rýchlo nadviazali kontakt a citlivu reagovali na jednotlivé scény. Búrlivý potlesk a spontánne reakcie boli dôkazom, že sa im predstavenie páčilo a že mu v slovenčine rozumeli.

Najlepšie vystúpenie bolo asi v Kacvine, kde majú najhoršie podmienky — nie najvhodnejšiu miestnosť a maličké javisko. V Kacvine sa však už dlhé roky nekonalo

žiadne takéto kultúrne podujatie a naši krajania boli skutočne zvedaví na hostí zo Slovenska a ich predstavenie. Ale aj v takýchto neviedenných podmienkach sa vedeli naši hostia nájsť a prispôsobiť. Improvizovali režiu a prispôsobovali podmienkam osvetlenie i apparátu, ktorý si so sebou dovezli. V dôsledku toho sa predstavenie vydarilo: spokojní boli herci i obecenstvo.

Nedeca má kultúrny dom a vďaka nemu aj viac rôznych kultúrnych podujati. Na predstavení bolo plné hľadisko. Je tu vždy zújem o živé slovenské slovo.

V Jurgove sa divadlo hralo v neformálne poľopudnie, v čase keď televízia vysielala veľmi populárny seriál, čo sa asi odrazilo na frekvencii. Sála hasičskej remízy nebola celkom plná. Viac ako sto divákov tvorila zväčša mládež a deti.

Po každom predstavení aktivity miestnych skupín besedovali s divadelníkmi z Námestova. Bol čas na výmenu názorov, nadvádzanie nových známostí a priateľstiev, ale aj na obnovovanie starých známostí. Ukázalo sa napríklad, že dva členovia divadelného súboru už v Nedeci vystupovali pred šesťnásťimi rokmi a potom aj Nedečania vystupovali na Slovensku. Dohodli sa aj plány do blízkej a ďalšej budúcnosti, ktoré snáď vyúsťia do ďalejších vzájomných kontaktov, výmeny alebo stálej spolupráce.

Veď návšteva divadelného krúžku z Námestova na Spiši je výsledkom obnovenej spolupráce našej Spoločnosti s pohraničným Dolnokubínskym okresom. Na jej udržaní majú záujem obidve strany. Iba v októbri bol na Slovensku divadelný krúžok MS KSS "AS z Podvilda a už v novembri divadelníci zo Slovenska boli u nás. O užitočnosti takéto stretnutí nemusím hovoriť. Sú zrejme každému krajanovi, ktorému leží na srdeci dobro rozvoja nášho krajanského hnutia. Použiť sa však môžu aj naši krajaní herci a režiséri.

Nechcel som a ani nemienim oceňovať predstavenie a výkony hercov. Voči hostom by to nebolo takté. Objektívne však treba priznať, že boli vynikajúci. Režisérom hry je Ivan Krušinský a v predstavení účinkovali: I. Krušinský, J. Farský, M. Belvončíková, E. Mušáková, D. Benček, V. Ondrek. Text kontrolovala — M. Grebíčková.

DOMINIK SURMA

Rozhovor Života s predsedom Zväzu slovenských výtvarných umelcov PhDr. MILANOM JANKOVSKÝM

VIAC DEMOKRACIE, VIAC KVALITY

Tak ako celá spoločnosť, aj umelecký front prechádza procesom širokej demokratizácie, organizačných a ideových premien. Mení sa náplň práce, mení sa jej obsah a tie premeny sa, pochopiteľne, nevyhli ani výtvarnému dianiu na Slovensku. Novým predsedom Zväzu slovenských výtvarných umelcov sa stal PhDr. Milan Jankovský, ktorý je zároveň riaditeľom Galérie hlavného mesta SSR Bratislavu. Nakoľko v dňoch 2.—6. novembra t.r. bol hostom Národnej rady kultúry PLR a spolu s akademikom Plevzom sa zúčastnil „Stretnutia s prof. B. Suchodolským“ v Kráľovskom zámku na tému „Smyry rozvoja a zmeny v súčasnej čs. kultúre“, požiadali sme ho o rozhovor, týkajúci sa úloh Zväzu slovenských výtvarných umelcov v nastávajúcim období.

— Mohli by ste sa hneď úvodom vyjadriť k sadnej otázke, ktorú pred vás postavila funkcia predsedu Zväzu slovenských výtvarných umelcov: ako a v čom chýbete demokratizácii zväzového života?

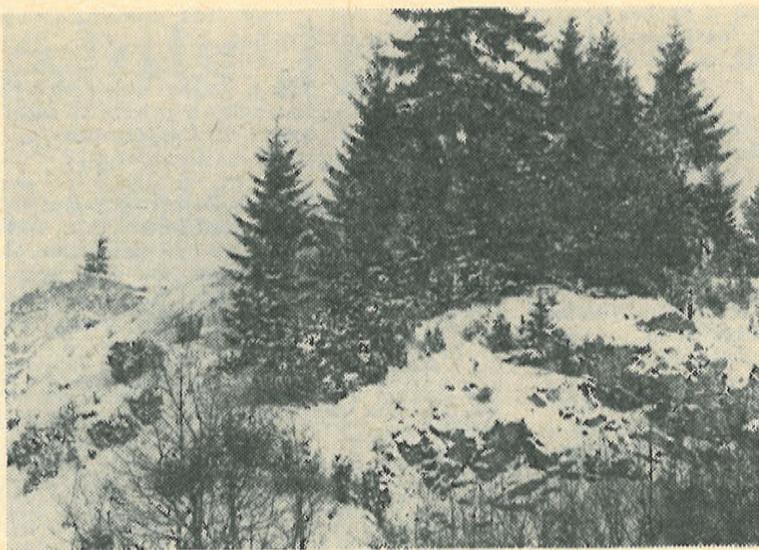
„Otázka demokratizácie v konkrétnom živote Zväzu slovenských výtvarných umelcov znamená predovšetkým vytvoriť priestor pre umeleckú tvorbu. Príčom dôraz by som rovnocenne rozložil na slovo umeleckú i na slovo tvorbu. Pre všetky súčasné umelecké generácie a pri plnom rešpektovaní tvorivých procesov, ktoré u nás v priebehu formovania pojmu socialistického umenia v našom umení i teórii a kritike vznikli, táto tvorba žije, z hľadiska budúcich dní sa stáva súčasťou celej našej spoločnosti.

Popri vlastnej umeleckej tvorbe demokratizácia znamená i rozšírenie foriem prezentácie nášho výtvarného umenia. Oproti predchádzajúcemu obdobiu, keď výber na výstavy v zásade robili komisia či jednotlivci sa u nás objavili výstavy typu „salón“, kde výber a niekde i vlastnú inštaláciu si robi výtvarný umelec sám. Takto koncipované výstavy umožňujú širokej verejnosti nielen poznáť, čo vzniká v ateliéroch našich umelcov, ale i posúdiť, kto a akou mierou sa podieľa na tvorbe a budovani našej výtvarnej kultúry. Pre umelcov samotných je to zasa dobrá príležitosť nielen konfrontovať si svoju tvorbu navzájom, ale i poznáť, ako návštěvníci výstavy diela prijímajú. Takáto priama skúsenosť a konfrontácia nám tu chýbala tiež ako podmienka pre rozvoj výtvarnej teórie

a kritiky, v minulých rokoch kritické slová na výstavách často brali na seba samotní organizátori výstavy a kritik nemal veľkú sanciu. Nová situácia na našich výstavách umožňuje konfrontáciu našej teórie a kritiky, ukáže nielen jej kvality alebo nedostatky, ale i schopnosť formulovať a obhájiť svoj názor, objektivizovať kritériá umeleckej kvality a prinosu pre našu, prípadne i európsku výtvarnú kultúru. Žiada sa mi zároveň povedať, že ak spoločnosť tak štredro podporuje rozvoj výtvarného umenia u nás, potom výtvarné diela musia zodpovedať jej potrebám. Ak v rámci rozvoja demokratizácie žiadaame pre výtvarných umelcov právo tvoriť podľa svojho programu, potom musí aj výtvarník prijať demokratické právo spoločnosti, aby si vybrať, čo jej vyhovuje, čo zodpovedá jej potrebám. V každom pripade to znamená tiež dodržiavať zásady kvalifikovanosti a objektívnosti pri posudzovaní výtvarných diel. Umenie má slúžiť potrebám spoločnosti v tom najplňšom zmysle slova, čo však neznamená, že by malo poklonkovať či vnucovať sa.“

— Dôležitou súčasťou demokratizačného procesu vo výtvarnom umení — a zaiste nie len v ňom — sú aj problémy súvisiace so sociálnym postavením slovenských výtvarníkov. Chcel by som pripomenúť, že v minulosti sa príve v tomto problémom nevenovalo dostatočné pozornosti. Ako sa pozer te na tento komplex ot zok?

„Otázky sociálneho zabezpečenia slovenských výtvarných umelcov sa spájajú s vytvorením ekonomických podmienok pre komplexný rozvoj kultúry. Týka sa to — v súčasnej dobe — sociálneho zabezpečenia výt-

INICIATÍVA HODNÁ UZNANIA

Krempachy patria k najiniciatívnejším obciom na Spiši. V posledných rokoch sa v tejto obci veľa urobilo, čo je zásluhou aj tamojších richtárov. Potvrdila to aj výročná obecná schôdza, ktorej sa zúčastnil náčelník gminného úradu v Novom Targu Jan Kasprzycki.

Správu o činnosti richtárskej rady za posledné štyri roky predniesol jej predseda Karol Paluch. Poukázal v nej na všetky

inicjatyvy a práce, ktoré sa realizovali v tomto období v Krempachoch. K najdôležitejším práciam patrila výstavba cesty na úseku Roviň-Kramnica, zriadenie obecného smetiska a úprava cesty k nemu, ako aj oprava ďalších poľných ciest. V minulom roku postavili tiež betónový mür a nový plot pri rieke pozdĺž školského nádvoria. Upravili a skrášili okolie autobusovej zastávky. Spoločným menovateľom všet-

kých týchto prác bolo uľahčiť prácu a život roľníkom a skrásiť svoju dedinu.

Najdôležitejším momentom schôdze boli voľby nového richtára a richtárskej rady. Obisko sa to bez zbytočných emocií. Doterajší richtár Valent Griguš, ktorý funkciu prebral pred dvoma rokmi po rezignácii Františka Kovalčíka, len veľmi ťažko a po dlhom presvedčaní súhlasil ďalej plniť túto funkciu. A že to nie je najvýdarenejšia funkcia vedia iba ti, ktorí ju už plní. Odrádza nie množstvo povinností, ale stály kontakt s ľuďmi, ktorí nie sú vždy prijemní, najmä vtedy nie, keď sa stanovujú osoby do spoločenských prác. Valent Griguš za uplynulé dva roky sa ukázal ako energický a iniciatívny človek. Svojou angažovanosťou pri realizácii všetkých úloh bol Krempašanom príkladom. Do spoločenskej práce určoval konkrétnych ľudí, ale sám aktívne pracoval. Richtárskym zástupcom a obecným bubeníkom ďalej zostal Ján Zigmund. A keďže Krempašania uznali, že dobre pracovala aj richtárska rada, predĺžili jej mandát na ďalšie štyri roky. Budú pracovať v nasledujúcim zložení: Karol Paluch — predseda, Silvester Moš, Valent Griguš, František Kovalčík, Valent Sproch, František Moš, Albin Paluch, Jozef Petrášek a Jozef Griguš.

Počas diskusie sa hovorilo o budúcich obecných potrebách, ale aj problémoch. Veľmi naliehavé je zavedenie kanalizácie pre odpadové vody, najmä v súvislosti s výstavbou priehrady na Dunajci a budúcom umelým jazrom. Dnes sú ešte v Krempachoch také domácnosti, ktoré vypúšťajú odpadové vody priamo do rieky. Kvôli nim stratili Krempašanovia veľmi cenné body v sútaži o najčistejšiu dedinu. Často sa odpadové vody z prídomových nádrží neodvádzajú na určené miesto, ale sa vypúšťajú do priekopy alebo na lúku.

Podľa slov náčelníka gminného úradu uvažuje sa konkrétno o zavedení potrubia na odpadové vody a o výstavbe obecných čistiari, tentokrát už nie z gminných prostriedkov, ale z prostriedkov štátov.

V prijatom pláne práce najdôležitejšou úlohou pre najbližšie obdobie bude opäťovné zastrešenie kultúrneho domu, ktorý prikryjú plechom. Doterajšie zastrešenie sa neosvedčilo. Počas dažďa sa voda dostávala do vnútra a spôsobila značné škody. Začína z perspektívnych úloh najdôležitejším predsažatím bude prešadl požiadavku napojenia obci Nová Belá a Krempachy na plynovod a výstavbu novej školy v rámci vojvodského investičného plánu. Technická dokumentácia novej školy je pripravená, pripravený je aj pozemok. Chýbajú prostriedky a termín realizácie tejto veľmi potrebnej investície. Stavať by už chceli v tomto volebnom období. Plánuje sa tiež stavba asfaltovej cesty na ulici Sloanečnej a ďalšia výstavba cesty okolo Kramnice smerom k Tribšu. Chcú tiež opraviť cestu na Lazy a položiť nový asfaltový koberec na ulici Kamieniec.

Možno sa zdá, že úlohy nie sú veľa, ale niektoré z nich sú veľmi náročné a ťažké. Budú si vyzádovať maximálne úsilie nielen richtárskej rady a richtára, ale všetkého obyvateľstva Krempach.

Výročnú obecnú schôdzu viedol podpredseda Gminného družstva Roľnícka svojpomoc v Krempachoch Jozef Paciga.

D. PODHORSKÝ

varníkov, ale tiež budovania materiálno-technickej základne, teda ateliérov, dielni, predrajní, výstavných priestorov. Súvisí s tým vytváranie plnohodnotných vzťahov so Zväzom českých výtvarných umelcov a výtvarnými zväzmi socialistických krajín, súvisí s tým vytvorenie podmienok pre pružný vývoz a predaj výtvarných diel do zahraničia. Či ich lepšie uplatnenie na domácom trhu. Cenové relácie výtvarných diel často bránia tomu, aby sa stali dostupné každému potencionálnemu záujemcovi. Neznamená to, že by bolo treba paušálne znižovať ceny. Ide skôr o väčšiu diferenciáciu cien, o to, aby aj pre mladých záujemcov, pre mladé rodiny, ktoré si budujú nové domovy, sa našli cenovo dostupné výtvarné diela, aby mladí ľudia mali možnosť realizovať sa ako spoluvorcevia vlastného životného prostredia. Výtvarními dielami narúšať uniformitu vekesériovej výroby nábytku i bytovej architektúry. Znamená to tiež, overiť si možnosť predaja výtvarných diel členov a kandidátov ZSVU našim občanom bez cenotvorných komisií. Pravdaže, komisie musia byť pritomné pri posudzovaní štátnych objednávok, musia garantovať štátu kvalitu diela i výšku honoráru umelca".

— Výtvarné umenie, to nie sú len grafiky, obrazy, či úžitkové umenie, ale je to oblast široká, dotykajúca sa doslova n'šlo každodenného života a obsahujúca takmer celé životné prostredie. Nemyslite si, že práve v tejto oblasti je výtvarné umenie najväčším dôlníkom?

„Pôsobenie profesionálneho výtvarného umenia musíme naložiť do sféry

priemyselnej výroby, obalovej techniky, interiérov a iných oblastí. Na oprávnené potreby spoločnosti musí reagovať Zväz slovenských výtvarných umelcov, ale i Ministerstvo kultúry a Vysoká škola výtvarných umení, každý v zmysle svojho poslania. Mám na mysli napríklad prípravu architektov, ktorí reštaurovajú historické jadra našich miest, hlavných výtvarníkov mesta, návrhárov módy, vyškolenie bytových architektov, čiže všetky tie oblasti, ktoré zahŕňame pod pojmom životné a pracovné prostredie. Veľa som cestoval a môžem z vlastných skúseností povedať, že oba naše národy sa už mnogokrát presadili aj v medzinárodnej konkurencii v oblasti grafiky, maľby či plastiky. Mali by sme, ak sa tomu budeme venovať, byť schopní konkurovať svetu aj v týchto ostatných výtvarných disciplinach.

Musíme myslieť aj na otázku ekológie, záchrannu našej planéty, zdravého prostredia. Preto Zväz slovenských výtvarných umelcov sa bude veľmi konkrétnie zapájať do rozsiahleho programu estetizácie výchovy, ale i našich miest, závodov, domovov. V tom je veľká úloha umenia: vrátiť obrazne povedané človeka prírode a prírodu človeku. Umenie je liek na chorobu civilizácie a výtvarné umenie môže evokovať pocit, že človek je spojený s prírodou, že mu dáva mieru pre hodnotenie svojich činov."

— Vaše posledné slová ma nasmerovali k ďalšej otázke: týka sa česko-slovenských výtvarných vzťahov a spolupráce. Aký je úroveň v tejto oblasti?

„Som presvedčený, že v súčasnosti načádzame ľoraz viac podnetov, problémov i

cieľov, ktoré nás spájajú, ako tých, ktoré nás rozdeľujú. Aj na úrovni národných zväzov musíme vytvárať široký priestor pre samostatnú aktivitu, a ja verím, že každý národ tak urobí mnoho i pre našu republiku. Pri zahraničných výstavách sa ukazuje, že spoločne vieme predstaviť bohatý a mnohorstový výtvarný program, aký nemajú ani väčšie európske národy. Naše spoločné výstavy sme totiž koncipovali tak, aby ukažovali, v čom českí a slovenští výtvarníci obohacujú program československého výtvarného umenia. Takisto zásadou by sme sa mali riadiť aj pri spolupráci oboch národných zväzov, vo všetkých ostatných oblastiach. Inšpiratívne tu pôsobí Generácia 1909, ktorej členovia sa dobre poznali so svojimi českými spolužiacmi počas štúdií na pražskej Akadémii, vzájomne si pomáhali, vytvorili celoživotné pevné priateľské vzťahy, vzájomne sa zázili, ovplyvňovali sa svojou tvorbou a pritom ostali samostatnými osobnosťami. Chceli by sme zintenzívniť styky umelcov oboch našich národom, častejšie si vymieňať výstavy a lepšie sa poznáť aj osobne. Po dohode so Zväzom českých výtvarných umelcov pravidelne sa schvádzajú, vymieňať si skúsenosti a spoločne riešiť odborné i estetické problémy. Za krok dopredu považujem aj možnosť slovenských výtvarných teoretikov a kritikov publikovať v časopise Ateliér a tak sa informovať o aktuálnom dianí v Čechách i na Slovensku."

— Dakujem za rozhovor a želám vám veľa úspechov v n'ročnej práci.

Zhováral sa J. SÝKORA

Od 1. září 1988 má Československý ústav zahraniční nového ředitele. Je jím Ing. Vincent Bužek. Navštívila jsem jej v jeho pracovně a zeptala se:

— Jako absolvent vysoké školy ekonomickej v Bratislavě jste pracoval na různých úsecích. U československých drah, na Slovenské národní radě a v Úřadě vlády. Od roku 1971 pak na ministerstvu zahraničních věcí. Která funkce vám vyhovovala nejlépe, která nejvíce odpovídala vašemu naturelu?

— Každou práci jsem dělal rád a jak jsem nejlépe uměl. Na federální ministerstvo zahraničních věcí jsem nastoupil jako čtyřicetiletý. Je to zajímavá práce. Opravdovou maturitu života jsem získal na velvyslanectví ve Washingtonu, kde jsem začínal v zahraniční službě.

ti, kteří odešli z naší země a nechce se jim pracovat nebo pomlouvají naši zemi. Většinou jsou to však čestní lidé, za něž se nemusíme hanbit.

— Pocházíte z Kysúc, kde byla ve třicátých letech největší vystěhovalecká vlna. Jste tedy z kraje, odkud odešlo nejvíce lidí za prací a žijí v zemích, kde jste delší dobu působil. Jaký je váš vztah k lidem české a slovenské národnosti, kteří žijí za hranicemi Československa?

— Když jste vzpomněla mé rodiště, Kysuce, řeknu vám jednu věc. Když jsem odcházel pracovat do Spojených států amerických, byl jsem se rozloučit se svou matkou. Je narozená v roce 1896, bylo jí tehdy 76 let. Těžce chodila a říkala: „Ty synku můj do Ameriky nechoď, protože můj otec byl v Americe dva-

Když jsem byl v roce 1974 doma na dovolené, měla ze mne radost.

— Máte dva syny a vnuky. Jaké jsou vaše nazory na děti, vnuky a pravnuky našich krajanů? Mají vztah k Československu, když treba nehovoří našimi jazyky?

— Vnuky mám rád jako své syny. Bez nadšázk, v dětech vidím naši budoucnost. Dělal jsem všechno, aby z nich byli dobrí lidé, aby se dobré zapojili do práce. Oba moji synové mají vysokoškolské vzdělání, dobré si vedou. Pokud jde o potomky krajanů: setkal jsem se s příslušníky několika generací. Na příklad jsem poznal rodinu, kde otec i matka byli našeho původu a hovořili slovensky, ale jejich dcera slovensky neuměla. Setkal jsem se ale naopak s vnučkou, kde jen jeden z rodičů byl našeho původu a ona hovořila slovensky. Je to otázka zájmu, výchovy. Ve Spojených státech amerických bylo období, kdy se lidé za svůj původ styděli. To bylo před první světovou válkou. V době studené války se lidé báli říct, jaký je jejich původ. V současné době je jiná situace, způsobilo to zmírnění mezinárodního napětí, jiné politické klima. Lidé se nejen hlásí ke svému původu, ale začali hledat své kořeny. A to je živná půda i pro nás, pracovníky Československého ústavu zahraničního, abychom jim ty kořeny pomáhali hledat. Hovoří se o třechapůl milionech Čechů a Slováků žijících za hranicemi Československa. Může jich být i více, neboť jak se říká v Severní Americe a Kanadě "Everybody is of somewhere". Každý je odněkud. A jen Indiáni a Eskymáci jsou zde původními obyvateli. A mezi nimi, kteří budovali USA a Kanadu patří i naši krajané, zde jsou i výsledky jejich mozgů.

— A ještě něco: Můžete mi prozradit, jaké máte plány a námy pro další práci Československého ústavu zahraničního?

— Přál bych si, aby každý, kdo se v naší republice narodil, má u nás své kořeny, byl hrdý na naši vlast. Zatrpklost je zejména u naši novodobé emigrace. Ale každý Čech a Slovák, který žije ve světě, by měl mít ke své staré vlasti vztah jako k matece, měl by být na svůj původ hrdý. Já bych si přál, abychom mohli být my hrdí na naše krajané, kteří svou prací důstojně reprezentují Československou socialistickou republiku.

Připravila: HANA VONDRAČKOVÁ

krát. Poprvé se vrátil s tím, že jej okradli, přišel domů s prázdnou. Po druhé se vrátil před první světovou válkou a krátce potom zemřel." Usuzovala, že mně se v Americe také nebude dobré dařit. Vysvětlil jsem jí, jaké mám poslání v Americe a uklidnila se.

Ředitel Československého ústavu zahraničního Ing. Vincent Bužek při rozhovoru s redaktorkou Hanou Vondráčkovou

Alois Jirásek

a letopisy

Pstražná (Stružné), vesnice vzdálená 7 km od Kudowy směrem k horám, leží nedaleko hranic s Československem. O jejich dějinách se dovídáme z letopisu pastora J. Ernsta Bergmanna. Letopis byl do první světové války uschován v kapli v Pstražné, a staré biblie v starých lípách vedle kostela. Spisovatel Alois Jirásek, pocházející z nedalekého Hronova, se o pastora Josefa Šara dověděl o letopise a bibliích a zachránil je před zničením a zapomenutím. Zvláštní pozornost si zasloužily „Letopisy památných událostí evangelicko-křesťanské obce v Stružném“. Byl to tak cenný pramen vědomosti, že o Stružném nacházíme zmínky v Jiráskových románech „Na hranicích“, „U nás“ a „Skaláci“. Na místním hřbitově podle autora je pochován Baltazar Uždan, který bojoval o práva lidu a kterého zastřelili vojáci. Ze Stružného měl též pocházet český voják vystupující v Jiráskově románu „Na hranicích“.

Podle Letopisu bylo Stružné založeno v roce 1477. Podle jiných pramenů již v roce 1561 byla ve Stružném bratrská obec. Rok založení obce Stružné připadá na dobu prvního pronásledování bratrské jednoty v Čechách. Předpokládá se proto, že v té době přišli do okolí Kudowy čeští exulanté, kteří našli sympatií pro svou víru mezi místními obyvateli a založili tu svou vlastní obec.

Obec Stružné vydržela poměrně dlouho, až třicetileté války. Zbytky bratrské obce konaly obrady v lese, v zimě je křtil ve sklepech katolický kněz. Pohřby zařizovali sami.

Celá oblast „českého koutku“ velmi utrpěla za třicetileté války, nejvíce však pronásledováním katolických kněží, hladem a morem. Ve Stružném zůstalo pouze 5 rodin. Chalupy shořely, pole zarostla. Kdo chtěl pracovat na půdě svých předků, musel alespoň předstírat, že se vrátil do „papežských okovů“. Některé rody však zůstaly věrný evangelickému vyznání a staly se počátkem nového sboru.

Teror však neustával. Náboženství předáci byli v poutech odváděni do Vídna. V roce 1741 přišli do Stružného další Češi z Náhoda, pronásledovani za víru.

Nedaleké Cermné, kterou obsadila rakouská vojska, jezuité vzali evangelikům bible, naházeli je na hřbitově na velkou hromadu; podle pověsti „nahore ležela kniha se zlatým kováním a drahokamy. Po zapálení hranice kniha s koučem vzletěla a zmizela v oblacích.“ Jiná pověst vypráví o tom, jak za třicetileté války se v nedalekém zámku a klášteře v Broumově rozhodli ukrýt poklad. Neslo je osm lidí se zavízanýma očima. Vedl je mnich. Ukrýli poklad ve skalách. Mnich, který chtěl poklad ukrýt navždy, skočil ze skály a zabil se na místě. Místní lidé věří, že poklad je dodnes schovaný ve skalách.

Stojí za zmínku, že v Cermné v „českém koutku“ v letech 1746–1785 pracoval jako učitel Jan Smida, autor České kroniky.

Za pruské vlády vznikly v Husinci a Ziębicích bratrské obce. Zbytky husitských bratrských obcí v okolí Kudowy byly pod stále silnějším evangelickým vlivem. Do Stružného dojížděl od roku 1796 luteránský pastor z Ziębic. Většina však chtěla zůstat věrná husitským tradicím a připojila se k evangelicko-reformované farnosti v Husinci, odkud potom dojížděl duchovní. Počet vyznavačů obou evangelických vyznání rostl. Bylo rozhodnuto postavit kostel. Nejvíce o to usiloval luteránský pastor ze Ziębic Jan Augustin Pokorný. Ve výboru stavby bylo 6 luteránů a 5 reformovaných evangelíků. Pastor začal stavět kostel v Cermné, brzy však byla stavba přerušena, protože obec došla k názoru, že místo není vhodné. Nakonec byl kostel postaven v roce 1799 v Kudowě.

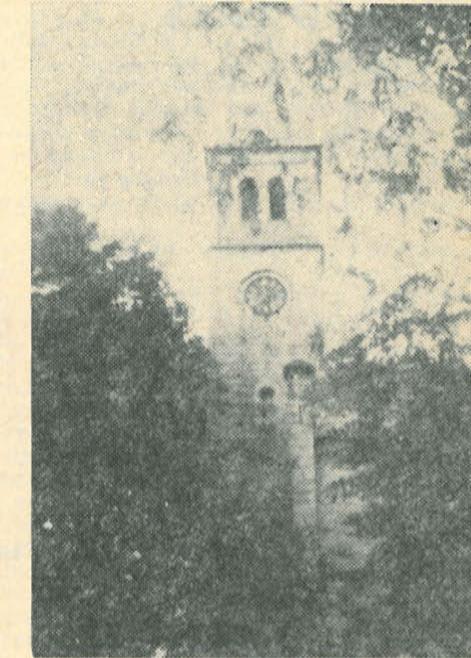
Vraťme se k zápisům pastora Bergmanna: „V roce 1813, když za francouzské války pruský král Fridrich Vilém II. navštívil faru v Cermné, vyšel si se svým dvorem do hor na borůvky. Celé Stružné mu vyslo naproti. Bylo to v neděli. Když uviděl ubohý kostelíček, zeptal se, co to je. Uslyšel, že několik chudých rodin si postavilo kostel. Zeptal se, který pán o ně pečeje. Uslyšel, že žádný; slíbil, že o ně sám bude pečovat a po skončení války jim postaví faru a školu. Slib dodržel. Již v roce 1817 se začala na královský rozkaz stavět fara a škola. Stavba však probíhala bez dozoru, protože stavební inspektor Frydrych z Kladská dbal více o vlastní prospěch než o dohled. Stavba stála 1080 červených tolarů, a budova za nic nestála. Byla neobydlená od ukončení stavby v roce 1817 až do roku 1830.“

Clenové sboru byli rozděleni (reformovaní a augsburští), proto tam nemohl být natrvalo žádný pastor. Podle Letopisu v roce 1832 byla ve vesnici cholera.

Téměř všichni se nakazili, ale jen dvě osoby zemřely. Epidemie se opakovala v roce 1834. Pastor Bergman ošetřoval nemocné, vařil jim čaj z hermánku, máty a bezu, zahříval je cihlami. V těžších případech přidával do čaje opiové kapky. Proti křečím natíral nemocné kamforovým olejem. V Stružném všichni stonali, ale nikdo nezemřel, zatímco v nedaleké Cermné zemřelo mnoho osob. V sousedním Machově během čtrnácti dnů zemřelo 118 nemocných.

Od roku 1834 mělo Stružné vlastního varhaníka a učitele. Starý kostel začal praskat a bylo třeba ho zbourat. Byl zrušen rovněž starý hřbitov. V roce 1847 byl postaven nový kostel a založen nový hřbitov.

Po odchodu pastora Bergmanna, který emigroval do Ameriky, protože v tom chudém sboru nevydělával na živobytí, zůstalo místo neobsazené. Mezi pruskými kazateli nebyl žádný, který by uměl česky. Proto byli na

Věž evangelicko-reformovaného kostela ve Stružném, v níž Alois Jirásek našel letopisy.

Foto: Z. Tobjański

zkoušku pozvání tří kazatelé z Čech. Sboru nejlépe vyhovoval Chlumský z Černilova, udělali však chybu — pozvali pastora bez souhlasu úřadu. Nakonec se však podařilo dostat povolení na jeho formální převzetí sboru.

Obyvatelstvo „českého koutku“ se živilo rolnictvím a výrobou tkanic. Tkali mj. plátno na ložní prádlo a běhouny. Každoročně se slavil svátek Stolových hor, na který přijížděli hosté z okolí. Stružné a sousední vesnice Bukovina měly noclehárny. Jeden z průvodců se převlékal za krále hor a provázel hosty po horách a skalních labyrintech.

V Bukovině byl misijní dům, kde se evangelici připravovali na duchovní práci ve východní Evropě.

Ve všech vesnicích v okolí Kudowy měli starousedlíci vlastní domy. Nejsolidněji se stavělo v Cermné, kde byly většinou zděné domy s dvěma nebo třemi jízbami. Na jih od Kudowy převládaly dřevěné chalupy. Obytné domy byly často spojeny střechou s chlévem a stáji.

V roce 1930 byly slovanské místní názvy řídké změněny na německé. Byly zakázány české bohoslužby. Pouze ve Stružném se věřící modlili český; sbor byl daleko v horách, pro cizi těžko přístupný. Když vládu v Německu převzal Hitler, byl zakázán malý pohraniční styk a české obyvatelstvo tak bylo odtrženo od rodin žijících na druhé straně hranic.

V Bukovině, která podobně jako Stružné a Cermná patří k obci Kudowa Zdrój, žijí dodnes potomci českých exulantů. V Kudowě, která je populárním lázeňským a rekreačním střediskem, je frekventovaný hraniční přechod mezinárodní silnice E 12 do Československa.

ZBIGNIEW TOBJAŃSKI

DNI KULTÚRY VYSOKÝCH TATIER V ZAKOPANOM

Priateľská spolupráca Zakopaného so Starým Smokovcom trvá už roky. Jej živým dôkazom sú Dni kultúry, ktoré sa konajú po oboch stranach Tatier.

Tento rok sa Dni konali v Zakopanom 7.–21. októbra: mesto žilo kultúrou Vysokých Tatier.

Slávostné otvorenie sa uskutočnilo v salóne spoločnosti Podhalanské umenie. Svoje obrazy vystavoval Jozef Pinter z Tatranskej Lomnice. Umělec vystavil 45 obrazov s tatranskými motívmi. Treba spomenúť, že Jozef Pinter bol žiakom prof. J. Mészarosa v Košiciach, študoval grafiku v Budapešti, dva roky bol žiakom C. Palayho. V druhej polovici päťdesiatych rokov

sa presťahoval do Vysokých Tatier, kde býva dodnes.

V sále Mestského kultúrneho strediska stretla sa s mimoriadnym záujmom prednáška ilustrovaná diafotivitmi. Expedícia Karakorum 88 — Fiddan Peak 8068 m. Stretnutie viedli R. Galfyi a Ivan Urbanovič.

Pozornosť zakopanskej verejnosti vzbudila fotografická výstava Skala, ťad, sneh, ako aj výstava alpinistickej literatúry.

Vrele tlieskali diváci slovenským súborom zo Ždiaru, Kras-

ného a Starého Smokovca, ako aj detskému súboru z Popradu Dni kultúry Vysokých Tatier v Zakopanom sa zúčastnili o. Jozef Buda z Ministerstva kultúry v Bratislavě ako aj Štefan Leskovianský, predseda miestneho národného výboru v Starom Smokovci.

O rok v Starom Smokovci sa budú koná Dni kultúry Zakopaného.

STANISŁAW KAŁAMACKI

EDUARD BASS

CIRKUS HUMBERTO

(13)

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

„Pozdrav bůh, inspektore!“
 „Dejžto pánbů, direktore!“
 „Jak se ti daří, inspektore?“
 „A co tobě, direktore?“

Karas otec a Karas syn stáli proti sobě, zahrnovali se tituly a chechtali se té slávě. Karas Anton už nebyl pouhý cirkusový stavěc a jeho kavalec ve voze číslo osm se pro příští jaro uvolnil. Způsobil to Petr Berwitz hned večer po svatbě. Anton Karas převzal garderobu a rekvizity po chromém Harweyovi a dostal titul inspektora. To byla tedy ta změna, při které Karasové na sebe po straně mrkali.

(..) Cestování toho léta dopadlo špatně. Od května se spustily dlouhé, vytrvalé deště, které s malými přestávkami trvaly až do žní. Táhnout tím mokrem v sychravém ljjáku bylo utrpení pro lidi i zvířata. Všechno křehlo a trpělo nachlazením; a když dojeli do nového města, našli zpravidla své stanoviště pod vodou, a museli je nejednou zavážet popelem a smetím. V některých městech z toho důvodu vůbec nemohli hrát a jinde hráli v poloprázdném šapitó, protože se lidem nechtělo do deště a bahna. Nakonec Berwitz rozhodl, že tentokrát zkrátí turné a vrátí se mnohem dřív do hamburského domova.

Anežka Berwitzová to velmi uvítala. Měla v duchu velký strach z Helenina neklidného, bolestného těhotenství. Hamburský byt jim zajišťoval pohodlí a potřebnou péči. Vašek byl po týdny v starostech a rozčilení. Až jednoho dne v srpnu 1879 vrazil jako bouře do skladiště garderoby, práskl za sebou dveřmi a zahulákal:

„Inspektore, jsi dědečkem!“

A jeho tátu, vylézaje z přítmí rozvěšených šatů podobně jako tenkraft před lety John Harvey, zahoukal mu zpátky:

„Múrdije, derechtore, copa to máš?“

„Kluka, inspektore, kluka!“

Oba Krasové si padli do náruče, potřásali si rukama a poplácali se po zádech, jak jsou chlapci.

Pak se zvedli spolu k odchodu, ale před dveřmi se zastavili u nepřijemného zjevu. Jak Vašek bouchl dveřmi, vyletěla z nich nitřní výplň. A když se podívali blíž, vidičeli na okrajích, že je dřevo celé zpuchřelé.

„Kouej, tátó,“ řekl zaraženě Vašek, „to dřevo je pryč!“

„Inu, chlapče,“ odpověděl mu otec, „koukám, co jsme se vrátili, že nám hnije celá bouda.“

Vykročili, ale Vaškovi dlouho trvalo, než se mu vrátila radost z otevření.

Karasové se dohodli, že se nikomu nezmíní o tom, co zpazorovali. Karas otec se dlouho u rodičky nezdržel. Byla všecka vysílená a zesláblá, rodila těžce, se strašnými bolestmi. Dítě bylo tvoreček nevhledný, slaboučký, vrásčitý — Vašek nad ním cítil radost a úlek zároveň. (...) Byl rád, když mu tehdy řekla, aby šel raději ke klecím, tu že jim jenom překáží. Vrátil se tedy do cirkusu, k

tátovi, který se zatím dal do spravování dveří.

„Tak co říkáš tomu ubohému škvíruátku,“ promluvil konečně Vašek, „Já mám o ně hrozný strach.“

„Což o to, to se probere, chlapče, to nic. Dostane přece všechno oseření. Jakpak se bude chlapec jmenovat?“

„Petr Antonín. Po dědečcích. Maminka si to přála, jako direktorka.“

„To je vzácná paní. To ani nevíš, co to je, dostat takovou tchyni.“

„Pojď, tátó,“ řekl syn, když otec odložil hrnek s barvou, „prohlédneme si trochu konstrukci, dokud nejsou zkoušky. Nemusí hned všechni o tom vědět.“

Sli dřevěnou stavbou a zkoumali ji na různých místech. Ukázalo se, že vnitřní stav je celkem ještě dobrý, ale že zevně, všude, kam mohla voda, prkna i trámce zahnívají.

„Co myslíš: spadne to?“

„Ale ne, ještě ne, to ještě vydrží... ale na léta letoucí to není. Nejlíp by bylo, kdyby se to už teď mohlo rozebrat a všecko nemocné dřevo nahradit. Bojím se, že někde v koutě, kam se takhle nedostanem, bude snad i houba.“

„A co, tátó... dejme tomu... kdyby nebylo peněz na nové dříví...“

„Tak takhle to je... bez peněz... A to sis, hochu, moc tou bohatou svatbou neposloužil. Já myslí, že jdež na zlaté lože...“

„Ale kde. Totíž... bohatství tu je, ale Berwitz všechno vrazil do zvířat. Uvaž jen ty jeho nákupy. Pět slonů. Lední medvědi. Tři tuleni. Párek velbloudů.“

„To byl nesmysl, dávat ti k svatbě místo věna velbloudy. Dvě malá bílá podsvincatka by mi byla milejší než tyhle ohavy. Tvrdohlavé je to jako dábel, hloupé jak stará bába a ještě previti koušou.“

„Ale co zatím s boudou?“

„Nu, chlapče, když není na reparaturu, musí se zachránit, co se dá. Všecko, co je tady u země, by se muselo natérovat a stěny zvenčí přetřít lakem nebo fermeří.“

„Ale to bude stát také dost peněz?“

„Bez peněz ti, chlapče, ani křepelka nezakdáká.“

Vašek pokýval hlavou a smutně se rozhlédl po mrtvé manéži. Jeho pohled utkvěl nahoru u lucernovitých oken.

„Ještě se někam musíme kouknout, tátó. Na hoření trámy. Tam jde o život.“

Odvázel provazový žebřík od stěny u vchodu a přidržel jej, aby otec mohl pohodlněji vystoupit nahoru. Pak se sám skokem zachytí příček a rychle vyručkoval do přistopí. (...)

Hrazdaři teď v programu nebyli, ale náhoda je mohla kdykoliv přivést, a Vašek si chtěl být jist, že z jeho strany se nezavírá žádné neštěsti. Prolezl tedy s tátou všechna břevna, jež byla připravena něst lana, a Karas otec je proklepal hřbetem sekerky, naslouchaje úderům jako medicinální rada při perkusi. Zvuk zněl dobré, jen na jednom místě shledali, že tam zatéká voda se střechy a pomalu zevně narušuje dřevo. To se dalo lehce spravit, a Vašek

sjel po žebříku se srdcem značně uvolněným.

Sezóna začínala velmi slibně, měšáci, rozmíření zkaženým létem, se s radostí vrhali v požitky velkoměsta. Ale to vydrželo jen tak do konce roku. V lednu již bylo cítit, že zájem ochabuje. Berwitz poručil zesílit reklamu. Stálo to pěkné peníze, a účin byl nevalný. Vašek, pro něhož nebylo záhadou v žádné manéžní práci, odcházel teď často do kanceláře Steenhouverovy a tam se u pana strýčka zaučoval v dosud neznámých oborech cirkusového podnikání. (...)

Nebyl to hezký čas, který dovoloval Vaškovi toto učení. Jak bylo léto deštivé, tak byla zima po něm dlouhá a tuhá. Ještě v březnu nevěděli, kdy budou moci bezpečně vyjet. Pan Gaudeamus přišel v lednu s myšlenkou, která je oblažila velkými nadějemi.

„Pojedeme do Švédská,“ řekl tehdy v rodné radě. „Je to jediná země, která nebyla zasažena deště a záplavami. Země bohatá a pro nás téměř panenská. Bude to obrovský úspěch.“

Zilo se tedy ve znamení Švédská, inspektor Karas vybalil a vyspravil modrožluté prapory a křížové vlajky. Steenhouver rozeprjal v kanceláři mapu Skandinávie a paní Hammerschmidlová se učila počítat švédsky. Ale když přišel pan Gaudeamus pro rozhodné slovo, když má vyrázt na sever, rozkřikl se na něho Berwitz vztek, jestli by pan baron nechtěl raději uspořádat turné po Kamptace nebo vůbec někde, kde by to bylo ještě dál. Byl to jeho první výbuch vzteku nad trvalým nezdarem a paní Anežce chvíli trvalo, než se jí ho podařilo uklidnit a než mohla nemile překvapenému Gaudeamovi říci:

„Pane barone, nemůžeme jet do Švédská ... nemáme na převoz.“

Pan Gaudeamus se uklonil.

„Prosím, madam, je to nepřijemná věc, ale to už se v životě stává. Ale tím si přece nebudeš trápit život. Nemám-li já, mají jiní. Kdybyste si přála, mohu bych vám opatřit úvěr, a to na slušný úrok.“

„Děkujeme vám, barone, raději ne.“

„Nikdy jsem nebyl nikomu nic dlužen,“ odmítl Berwitz zachmuřen.

„Švédsko je skvělá věc, kdežto všude jinde v Evropě budete těžko zápasit. Ten loňský rok není odčiněn, ten se projeví ještě letos, kdežto ve Švédsku byste si pomohli. A nejdříve tam vy, vrazí tam jiný, vypije med a pak je to zase na pár let pokaženo.“

„Jaká pomoc. Raději budu celý rok dřít bez naděje na zisk než začít hospodařit s dluhy.“

Pan Gaudeamus pokrčil rameny. Viděl, že nezkomí starosvětské předsudky těchto prostých, počestných lidí a bylo mu jich líto. Po několika týdnech jim oznámil, že se stalo, co předvídal: Švédsko je pro ně ztráceno. Pojeden tam Kranz. Ze sám dostal od Kranze za tu radu tisíc marek, to už v dopise nepřipojil. (...)

Byle to až po podzimním návratu do Hamburku, když jednoho dne mrkl starý Karas na syna, že mu chce něco ukázat. A zavedl ho do síňky před bytem, jež Kerholec podělil po Harweyovi. Ležela tam kupa starých bot. Karas vytáhl dvoje dámské střevíce a beze slova je podal Vaškovi.

„Co to má být?“ zeptal se syn nechápaně.

Táta mu beze slova vzal z rukou staré rozšmatchané střevíce, položil je zpět na hromadu a vyvedl ho mléky ven.

„Tohle má paní Kerholecová donést k ševci. Boty od Berwitzů. A ty, co jsem ti ukázal, jsou poslední střevíce paní Berwitzové. Pamatuji, jaká to byla vždycky elegantní dáma? Neoblékala se do ničeho nápadného, ale střevíce a botičky měla vždycky dokonalé. Stačilo se kouknout na boty, tak jsi r'zem viděl, že je to dáma. Velká dáma. A tahle paní chodila letos celé léto v jedných střevících, až je takhle roztrhala. A teď je nevyhodí, ale dá je vypřeštipkovat!“

„Maminka je vůbec velmi spořivá...“ řekl Vašek, nepochopiv ještě zcela dosah této epizody.

„O to není,“ poučoval ho otce, „ale jde o to, že by to dáma, jako je tvoje tchyně, prostě nesnesla, kdyby to mohla zařídit ně-

jak jinak. A teď ti něco povím: co jsme se vrátili do Hamburku, pan Berwitzová ještě neprošla zvěřincem!"

"To není možné!"

"Neprošla ještě zvěřincem, opakuji ti to. Všecko zvířata nejde v její hodinu čekají, všecko je přitisnuto ke klecím, všecko to klučí, kňourá, skuhrá a vyje, ale paní Anežka se neobjeví."

"A čím to je?"

"Nemá na památky, chlapče. Nemá na rohlíky a kousky masa, řepy a cukru, která tam léta letoucí rozdávala. Paní Anežka je bez peněz, říkám ti, vydala se z nich, dosadila je do podniku." (...)

Netrvalo dlouho a otec odhad se mu potvrdil. Té zimy se začaly strýci Steenhauerovi hromadit nezaplatené účty a vedle nich upomínky, zjev v bývalém hospodaření úplně neznámý. A nouze se vplížila i k rodnému stolu berwitzovskému, na jeho svítivých ubrusích se objevovaly už jen brambory s hrncem kávy. Vašek znova zaútočil na tcháná, aby prodal část zvěřince a ulehčil tím provoz.

"Řekl jsem ti už, že to neudělám," odpovídalo stále stejně Berwitz, „malý prodej mne nezachrání a prodat větší část, kterou později zase budu muset kupit, zasadilo by mi jen novou skutečnou ztrátu."

(...) Berwitzovi se lehko řeklo, že se bude nějaký čas protloukat s dluhy a že si prodlouží úvěrní lhůty. Ve skutečnosti jednotliví věřitelé potřebovali zrovna tak peněz jako Cirkus Humberto a naléhali na zaplacení čím dál tím dotérněji.

Jednoho dne Vašek vešel do skladistě kostýmů a rekvizit.

„Poslyš, tato, my jsme spolu o jedné věci nemluvili. Od chvíle, kdy jsem začal vydělávat první šestáky, schovával jsi všecky mé příjmy. A já pak měl jako skokan a jako jezdec docela velkou gázi, ale tys mi ji také sebral a uložil. To už musí být krásné peníze. Kolik to dělá?"

Táta se na něho zadival a po chvíli odpověděl:

„Na něco je to moc a na něco málo. K čemu je chceš?"

„K čemu? Vypomoci Berwitzovi. Uhánej ho k placení účtu, a kdyby došlo k žalobě, nastala by katastrofa."

„Tedy žaloba mu hrozí?"

„Ano. Má ovšem velkou rezervu ve svém majetku, ale kdyby jej musel najednou odprodat nebo dokonce v dražbě, byly by to strašné ztráty. A s mými penězi, myslím si, mohlo by se to zažechnat."

„Tak, tak. Tož to, chlapče," odpovídalo tata s pomalým důrazem, „tohle pust z mysli. Držím ty peníze pro tebe, a ne pro Berwitzte."

„Ale dám-li je Berwitzovi, uchovám přece jeho majetek pro sebe."

„A to zas není tak docela jistý. To není nikde psáno."

„Jak to myslíš?"

„Tak to myslím: Helenčino věno je v podniku, Berwitzovo jméno je v podniku, Anežčiny peníze jsou v podniku, a pořád ještě není konec, pořád žádná jistota. A dám-li ti voje peníze, zmizí také v podniku, a zas můžeme být tam, kde jsme teď. A co potom?"

„Ale já jsem povinen jim vypomoci..."

„Ty ano, ale já ne. Já jsem povinen pomoc tobě. A až tobě bude v tvém podnikání úzko, dostaneš své peníze. Ale ty tu nejsi pánum a Berwitzovi já nevěřím."

„Dovol, to jméno zde, zvěřinec, zařízení, bouda, pozemky..."

„To je a nemusí být. A tvé peníze by pak také nemusely být. Na to já nejdou."

„Táto, ty mi je nedáš?"

„Dám, chlapče, dám. Ale až budou jen pro tebe a tvého synka. Berwitzovi nic."

„To je tvé poslední slovo?"

„Ví bůh nade mnou, že poslední, chlapče."

Vašek věděl, že s tátou neporádí a že přemlouvání je marné. To byl člověk z hor, který spořil od krejcaru a neměl pro nic jiného smysl než pro bezpečí vlastního rodu. Berwitz mu zůstal jen ředitel, cizím párem, s nímž ho poutala jen pracovní smlouva. Víc si ho Berwitz svými příležitostními laskavostmi nezískal a svým posledním hospodařením ho jen poplašil. Odtud tedy Vašek pomoc přinést nemohl. A pomoc přijít musela, jinak bylo zle. Čtyři tříměsíční směnky na kolik tisíc marek běžely a Steenhauer se mu svěřil, že je nebude moci vypлатit, až je banka podá.

Vašek probíral situaci ze všech stran a pořád neviděl východiska. V jednu chvíli

dostal špetku naděje. Vzpomněl si na Berwitzovu větu o prodloužení úvěru. Obrátil se s tím na radu k Hagenbeckům. Starý pán zavrtěl pochybovačně hlavou, ale slibil, že promluví s ředitelem své banky. Vašek čekal netrpělivě několik dní. Pak si ho pan Hagenbeck zavolal a s politováním mu oznámil, že banka návrh odmítla. A Vašek byl zase tam, kde předtím. (...)

Jednoho dne přišel ráno strýc Steenhauer.

„Směnky jsou tu. Opatřil s nějaké peníze, Petře?"

Berwitz seděl s tváří zabořenou v dlaních a sklesle odpověděl:

„Ne."

„Co mám tedy dělat?"

„Prolongace?"

„Nemožná. Chtějí zaplatení."

Berwitz bezmožně pokrčil rameny — a je tedy žaluji.

Steenhouwer se nejistě rozhlédl a obrátil se k odchodu.

„Počkat," zvolal Vašek, „ráno ještě není celý den. Rekněte jím, strýče, ať přijdu v poledne."

„Nač to? Je to něco platné?"

„Ano," prohlásil Vašek pevně. „Před poledнем přinesu peníze."

Berwitz zvedl hlavu a prudce se ohlédl na Vaška. Vašek si však už oblékl kabát a než kdo co řekl, vyběhl ven. Všichni stánuši nehybně a dívali se jeden na druhého. Zvenčí bylo slyšet Helenku, jak se mazlí s Petrem Antonínem.

O půl dvanácté vešel Vašek do účárny, kde Berwitz ze Steenhauerem netrpělivě přešlapovali.

„Máš...?"

„Tu jsou."

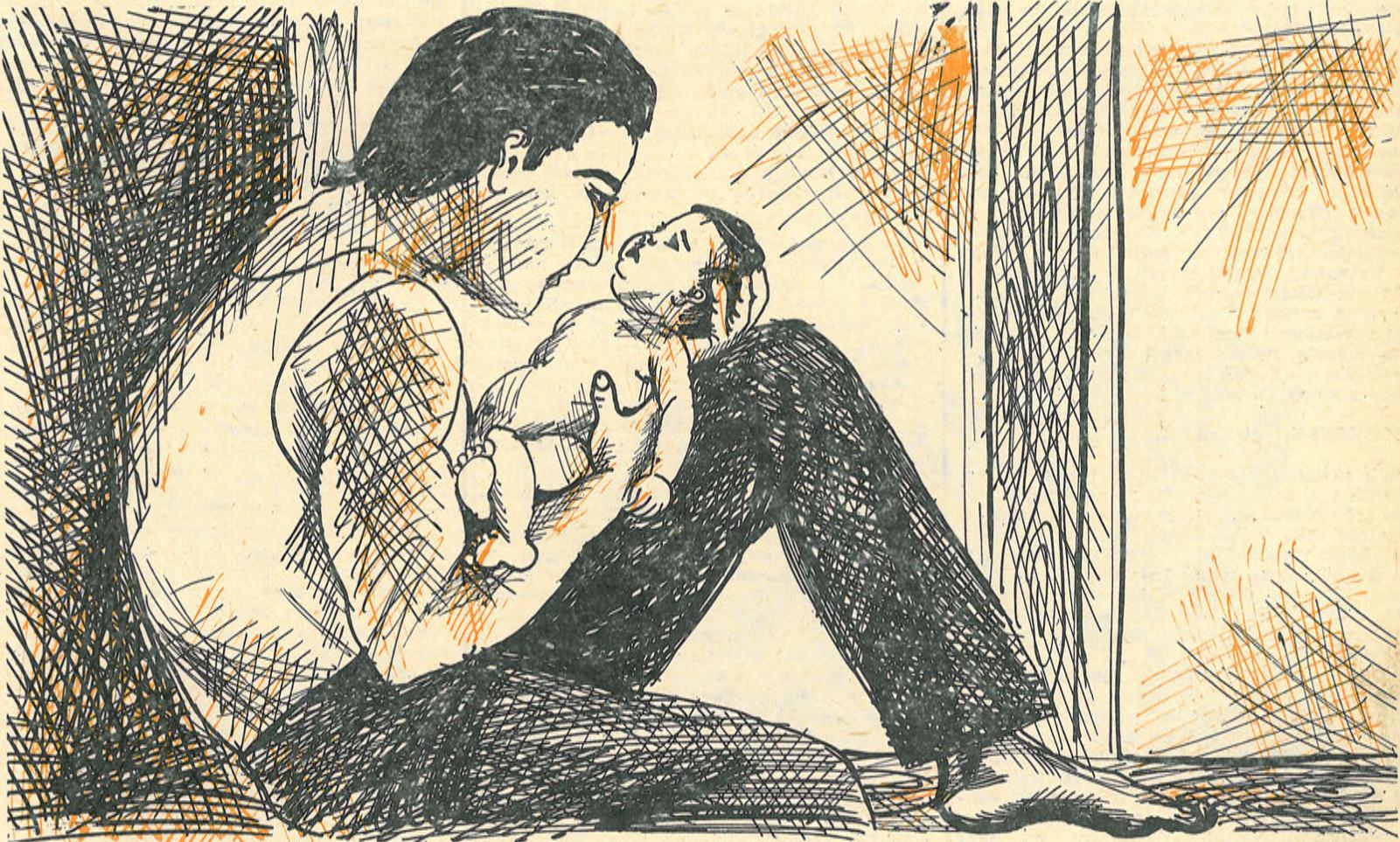
Vašek blaženě odpočítal, co Steenhauer potřeboval na vyplacení.

„Chlapče... chlapče..." šeptal šedivý Berwitz dojatě a poprvé mu bylo k slzám, „kdes to opatřil?"

„Prodal jsem velbloudy, tatínku," odpověděl Vašek pevně a vesele. „To jediné, co jste mi dal věrem, to jediné, co byl můj majetek, a ne vás."

POKRAČOVÁNÍ V PŘÍŠTÍM ČÍSLE

Kresba: Areta Fedaková

Hlohovčan Kapustáš — Kościuszko spolupracovník

Vynikajúci poľskí vlastenci Hugo Kollataj, Stanislav Staszic a František X. Jezieriski navrhovali vo svojich spisoch,

AKO ZACHOVAT SUVERENITU

poľského štátu, realizovať politické reformy v krajine, zlepšiť položenie nevoľníkov, emancipovať mešťanstvo i drobnú šľachtu, odstrániť svojvôľu magnátskej oligarchie. Ich návrhy sa dostali do uznesení Štvorročného snemu (1788—1792), najmä do veľmi modernej a progressívnej Ústavy 3. mája, ktorú už priamo ovplyvňovali ideály Francúzskej revolúcie. Jedným z veľmi dôležitých uznesení Štvorročného snemu bolo vytvoriť stotisícovú poľskú armádu. Ešte sa len začínala organizovať, keď došlo k zrade časti poľských magnátov (Ksawery Branicki) a vytvoreniu Targovickej konfederácie roku 1792, podporovanej Katarinou II. Cieľom konfederácie bolo likvidovať uznesenia Štvorročného snemu, smerujúce k dosiahnutiu poľskej suverenity, čo sa naplno podarilo, keď po porážke poľskej armády prešiel aj poľský kráľ Stanislav August na stranu Targovickej konfederácie. Hneď nato došlo k druhému deleniu Poľska (1793) medzi Prusko a Rusko;

Francúzskej revolúcie prejavila Orava, kde sám dolnokubínsky richtár Jozef Stefanides vyhlásil v októbri 1794, že by sa pripojil k povstananiu, keby sa tu niečo takého začalo ako vo Francúzsku a za slobodu by život položil, len aby deti nemuseli niesť také jarimo. Poddaný sedliak z Pokryváča vyjadril všeobecný názor ľudu, že „je lepšie bez kráľa ako s kráľom“, ale pri výsluchu dodal, že citoval len abbého Hugo Kollataja. Poddaný Matej Komiska z Trstenej pri palicovaní povedal, že by „radnej medzi Francúzmi býval nežli tu, kde tak veľmi kárájú“. Alexius Nedecký, exjezuita a farár v pohraničnej oravskej dedine Podvlnku, inak aj predplatiteľ Bernolákovho Slovára, pozdravil Kościuszko vo povstanie nadšenou latinskou bášňou Hungarus ad Polonus — Uhor k Poliakom. Báseň mala taký ohlas, že ju hned v marci 1794 preložili do polštiny a kolovala v Poľsku vo viacerých prekladoch. V básni hovoril o Kościuszku ako o Gedeónovi, Samsonovi, Salamúnovi, želal jeho zbraniam víťazstvo a slobodu pokladal za najdrahší dar pre človeka.

Strediskom intenzívnych slovensko-poľských stykov boli Bardejovské kúpele, kde sa od 18. storočia výborne bavila poľská

Kňaz Hugo Kollataj 1750—1812

výlučne po slovensky. V Hlohovci roku 1780 žilo ešte aj 12 pravoslávnych, väčšinou obchodníkov z Balkánu a 186 Židov, ktorí tu mali synagógu, rabína a súkromnú školu. V tom roku mal Hlohovec 3986 obyvateľov.

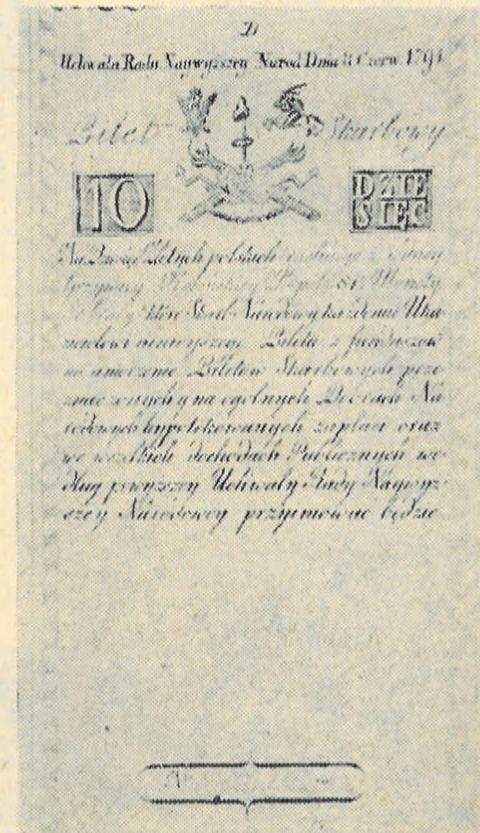
Predkovia Andreja Kapustáša dostali od cisára Karola VI. dňa 26. mája 1715

ZA ZÁSLUHY ŠLACHTICTVO A ERB,

v znaku mali v modrom štíte strieborného pelikána s červenou ranou na prsiach, kŕmaceho mláďaťa. Andrejov otec Jozef Kapustáš uzavrel manželstvo s Annou Furmanovou v Hlohovci 17. augusta 1755, narodilo sa im päť dievčat a dva chlapci, Andrej bol ich prvorodený syn. Hlohovská matrika z rokov 1764 až 1777 uvádza rodíčov Andreja Kapustáša 31 ráz ako krstných v Hlohovci, Svätom Petri a Koplotovciach v rodinách Vajda, Popelka, Moravčík, Kadár, Nikodém, Halás, Vajdak, Škultík, Váry, Karmus, Nežatík, Belovič, Halmeš, Krauthober, Jáčzy, Karaba. Boli to prevažne šľachtické a bohatšie rodiny.

Andrej Kapustáš sa usadil vo Varšave okolo roku 1780, roku 1786 ho zapísali do album

Bankovka z obdobia Kościuszkovho povstania

Rakúsko vtedy celkom zamestnávala vojna s Francúzskom.

Miera sa naplnila a Poľsko povstalo. Všetci poľski vlastenci, sedliaci, mešťanstvo, šľachtici bojovali za nezávislosť pod vedením Tadeusza Kościuszka, legendárneho bojovníka z vojny za suverenitu Spojených štátov. Po počiatočných úspechoch v bitke pod Racławicami, po povstani varšavského ľudu došlo ku krize vo vedení i v ideáloch povstania (šľachtici neuznávali oslobodenie od panskéj roboty, ktoré Kościuszko udeľoval povstaleckým vojakom-sedliakom); Kościuszko vojská nakoniec porazila cárská armáda pod Maciejowicami. Kościuszko tu bol ranený a zajatý, v novembri 1794 sa poddala aj povstalecká Varšava. Nato nasledovalo treťie delenie Poľska medzi Prusko, Rusko a Rakúsko — a Poľsko zmizlo na vyše sto rokov z mapy Európy.

SLOVENSKO-POĽSKÉ STYKY

mali začiatok v pradávnej minulosti, pokračovali v období Veľkej Moravy a neustali ani po jej vyvrátení. Kultúrno-obchodné styky sa zintenzívnili v husitskom období a najmä na konci stredoveku. Ľud na obidvoch stranach karpatsko-tatranskej bariéry si rozumel vždy, ak prišli obdobia mrazivé a nevraživé, spôsobila ich vládnúca trieda, sledujúca u oboch národov len svoje egoistické ciele.

Od prvého delenia Poľska Slovensko ochotnejšie ako predtým prijimalo poľských emigrantov, ale s najväčšími sympatiemi sledovalo Kościuszkov boj za nezávislosť. Oravská, Liptovská, Spišská, Šarišská, Zemplínska stolica, ktoré hraničili s poľskou Haličou, stali sa územím intenzívnych vzájomných kontaktov, ale aj územím ostro sledovaným vrchnostami. Veľmi živé ohlasy na idey

šľachty. S početným sprievodom tam prešiel roku 1795 sám knieža Karol Radziwiłł (urobil základinu na stavbu kalvárie v Prešove), ale schádzali sa tam na porady aj nespokojenci z obidvoch strán hranice

POD RÚSKOM LIEČENIA

a preto bardejovský richtár vysielal občas mestských radných na nenápadné kontroly do kúpeľov.

Vo februári 1793 sa u inžiniera Hurossyho v Ružomberku usadil bohatý poľský šľachtic Michal Ján Zalewski, emigrant, ktorého skomolené meno sa veľmi často vyskytuje v spisoch uhorských jakobinov, v ich korešpondencii a súdnych aktach. Keďže po páde Varšavy Ignác Potocki, Kościuszko minister zahraničných vecí, dal spáliť svoj tajný archív, možno sa len domnievať, že medzi poľskými a slovenskými (uhorskými) jakobínmi bolo spojenie. Cinnosť a pohyb Zalewského to naznačuje.

Veľmi prekvapujúco pôsobi zistenie, že jeden z popredných činiteľov poľského povstania z roku 1794 a spolupracovník Tadeusza Kościuszka Andrej Kapustáš pochádzal zo Slovenska a narodil sa v Hlohovci (okres Trnava) dňa 24. novembra 1757. Hlohovec už od 16. storočia korespondoval (napríklad s Trnavou) po slovensky a v druhej polovici 18. storočia bol už čisto slovenským mestom, ešte aj tých niekoľko starobürgerských nemeckých rodín hovorilo dokonale po slovensky. Hlohovská kanonická vizitácia z roku 1780 zdôrazňuje, že farár Ján Apolinárius Jaros, 56-ročný šľachtic z Trenčianskej stolice, ktorý je farárom v Hlohovci už 23 rokov, vie výborne len po slovensky. Vedel súce aj po maďarsky, ale pretože to nepotreboval, zabúda. Spovedá, káže, katechizuje

civile Staréj Varšavy, žiaľ, kniha zápisov bola zničená za druhej svetovej vojny. Spolu s Františkom Morinom, ktorý prišiel do Varšavy z Postupimu, viedol banku. Po bankrote veľkých bankových domov jeho banková kancelária získala vo Varšave

NAJDÔLEŽITEJŠIE POSTAVENIE.

Andrej Kapustáš bol zviazaný s vplyvnou rodinou Dzialyňskych a posmešne ho nazývali feldmaršálkom Ignáca Dzialyňského, Kościuszkovoho zástupcu v Najvyšej národnej rade a neskôr významného poľského diplomata — staral sa o jeho finančné transakcie. Vedel po nemecky i hebrejsky (okrem židovskej školy bola v Hlohovci rádová františkánska teológia, kde sa prednášala hebrejčina), mal sklon k metafyzickým špekuláciám, zaoberal sa svojským výkladom Biblie a Talmudu, veril v predpovede a kabalu. Bol členom illuminátskej slobodomurárskej lóže. V decembri 1790 dostal poľský šlachtický titul a 17. decembra 1791 erb Odrowąż (pôvodne moravský erb Odřívous), ktorý mal v červenom štite striebornú strelu na luku.

NA POLITICKÚ SCÉNU

sa dostał Andrej Kapustáš v období Štvorčinného snemu ako predstaviteľ varšavských obchodníkov; v memorande královi i snemu sa zastával varšavského obchodníka K. Wieprzowského, obvineného z nekalých finančných transakcií. Roku 1791 vypracoval projekt na riešenie problémov Židov. Po Ústave 3. mája 1792 sa stal členom varšavského magistrátu; bol aj členom deputácie na čele s varšavským prezidentom I. Zakrzewským, ktorá mala na starosti spoluprácu s policiou. Roku 1789 vydal anonymne brožúru o potrebe vytvoriť v Poľsku národnú banku a 23. júla 1790 ju poslanec S. Kubicki predložil snemu. Nato Andrej Kapustáš publikoval presnejší projekt Poľskej národnej banky (Planta uloženia projektu..., Varšava, 1790), kde v úvode zdôraznil, že toto všetko robí z vďakys „k tej vlasti, v ktorej mu osud dovolil usadiť sa“. V tejto práci veľmi ostro kritizoval projekt K. Glave-Kobielského, ktorý chápal banku ako súkromný podnik a vydal ďalší polemickej spis Odpoveď s úvahami pánu Karlovu Glavemu k jeho návrhu banky...? (Varšava 1790). Vo vlastných projektoch rátal so základným kapitáлом 40 miliónov zlôtich, z ktorých by 50 percent vlastnil štát, 50 percent súkromnú majitelia; prvý oddelenie banky by sa venovalo len emisií, druhé úveru na 7-percentný úrok a zo ziskov sa mali budovať pevnosti, cesty, kanalizácie. V niekoľkých ďalších brožúrach s politickou tematikou sympatisoval s Francúzsksou revolúciou, bránil slobodomurárstvo a Poľsku odporúčal radšej začať rokovania s Ruskom.

Andreja Kapustáša vtiahol do sprisahania Ignác Dzialyński a potom bol už stále

ČLENOM TAJNÉHO VÝBORU.

Stretnutia sprisahancov sa konali v slávnej varšavskej kaviarni a často aj v Kapustišovom dome. Neskôr pri vyšetrovaní priznal, že už v júli 1793 pripravoval s Dzialyňským plán povstania, jeho sprisahanecké konexie mali siahati do Uhorska a ako emisár mal pôsobiť aj v Sliezsku. Bol členom varšavskej Malej rady (september 1793), po kladali ho za vodcu pravého krídla: obával sa účasti mäs v povstani, bol proti oslobodeniu sedliakov a zdôrazňoval stupňovitú prípravu na vojnu a týmito názormi ovplyvňoval aj I. Dzialyňského. Významný predstaviteľ Lavice a jeden z organizátorov povstania Hugo Kołłątaj pokladal Andreja Kapustáša v sprisahanií za viac ako potrebného: predpokladal, že za ním pôjde mesto. Neskôr dostal opačné informácie, že A. Kapustáš je samolúbv, nerozhodný, slaboch, nediskrétny. V jeseni 1793 zastával názor oddaliť povstanie, hoci naň horlivco zberal peniaze a sám venoval 27 tisíc zlôtich. Ešte roku 1793 písal Kościuszkovi za hranice, že

Boj na Miodovej ulici 17. apríla 1794 (maľba J.P. Norblina)

treba vydať papierové peniaze a založiť asigačnú banku. Keď v marci 1794 prišla polícia sprisahaniu na stopu, Andrej Kapustáš sa skryval na okoli Krakova. Do Varšavy sa vrátil až v máji, po odchode cárskych vojsk. Dočasné rada ho povolala do deputácie, ktorej úlohou bolo regulovať obeň peňazi. Dňa 28. mája 1794 menoval T. Kościuszko Andreja Kapustáša do Najvyšej národnej rady, kde

REPREZENTOVAL VARŠAVSKÉ MEŠTIANSTVO.

Bol členom poriadkovej komisie Najvyšej národnej rady, celý jún zaštoroval predsedu a v dňoch 2. až 5. júla dokonca predsedal plenárnym zasadnutiu Rady. Najdôležitejšiu prácu urobil A. Kapustáš ako gestor, organizátor a šéf finančného rezortu; vypracoval projekt vydávania papierových peňazí a venoval čas aj ich typografickej realizácii. Cez povstanie do jeho rezortu patrila aj oprava zbraní.

Po porážke povstania ho zatkli 21. decembra 1794 a spolu so Zakrzewským a Potockým väznili

V PETROPAVLOVSKEJ PEVNOSTI

pri Petrohrade. Pri výsluchoch iných neudával, bránil sa, že spolu s Dzialyňským chcel odovzdáť predsedníctvo Najvyšej národnej rady královi a na poľský trón chceli uviesť Konštantína. Aj vo väzení prejavil svoje zvláštne sklonky, prekladal Bibiu, a veril, že pomocou kabalistických špekulácií prekoná prirodzené možnosti človeka. Fyzicky bol údajne malý a cintľavý, väzenie znášal veľmi ľahko a mával časte záchvaty epilepsie. Dňa 3. decembra 1796 cárské vrchnosti ho aj so spoločníkom prepustili z väzenia, usadil sa vo Vilne, ale krátko nato — ešte roku 1796 — umrel.

Slovenská historiografia si doteraz nevšimla Andreja Kapustáša a poľská evidencia iba to, že sa pravdepodobne narodil v Maďarsku, v meste Galgocz, odkiaľ prišiel do Poľska". Bude ďalšou úlohou doplniť tieto preve informácie analýzou jeho rodinného prostredia, jeho mladosti v Hlohovci, kde získal nadpriemerné vzdelanie, jeho neskorších ekonomico-politickej prác, jeho korešpondencie — a nie na posledom mieste i jeho národnosti.

JOZEF ŠIMONCIČ

Pečiate z obdobia Kościuszkoovo povstania

JOZEF HORÁK

LENDACKÉ ZVONY

Bim-bam, bim-bam...

Dolinou-rovnou hučí, zvoní hlas zvonov. Valí sa údolím, kým nenarazi na hory. Hory sa ozvú stonásobnou ozvenou, od nich sa dunív bim-bam odráža a znova znie dolinou-rovinou. Poddani lendackých pánon pátrov križovníkov, čo na roli repu okopávajú, narovnávajú chrby, opierajú sa o motyky a počúvajú. Dráb, ktorý bdie nad nimi, tiež obrátil hlavu za hlasom a počúva krásny hlas zvonov. Počúvajú poddaní, počúva aj dráb.

Počúvajú, načúvajú a hovoria:

- To lendacké zvony zvonia.
- Zvonia, zvonia, akoby spievali.
- Spievajú, spievajú, smutnú pieseň hudú.
- Také piesne hudú, čo i smútok, ale i liek do srdca nalievajú.
- Divné sú, i podivne zvonia.
- Hej, hohoho, akože! — máva dráb korbácom. Ale nikomu nezapleskali remene na chrby, lebo aj dráb pri podivnej piesni zvonov akoby sa bol premenil.

To lendacké zvony...

Poddani znova sa chápali fažkých motýk a zatírali do uťahnutej zeme. Tu i tam zaštrkalo železo na kamene, tu i tam vyskočila iskra z oceľe, keď narazila na skalu.

Nad polom sa rozniesla tichosť, len tie lendacké zvony bim-bam zunia, akoby spievali.

A keď po hradskej od Eubovne ku Kežmarku hrkocú furmanské vozy, príťahujú po honiči opraty a „ho, ho“ kričia na kone. Tak volajú, a keď kone zastanú, naklínajú sa na sediskách, vytíčajú hlavy spod hrubých plachiet a načúvajú:

— Aké to zvony zvonia?

— Aké to zvony zvonia a ako čudne zvnia?!

— Zvonia, zvonia, akoby spievali. Ale aký je to spev, aký to spev? Smutný, boľavý, a jednako do srdca potešenie plynne.

Len keď zvon zamíkol a jeho hlas sa rozplynul ako biela hmla, volali furmani na kone: „Hijo, hijo!“ Fúry zaprasťali na hrabatej hradskej. Biše nepráskali, furmani nekričali, ani furmanské piesne nezneli, lebo po honiči i sprevodníci sedeli na sediskách, akoby boli ešte stále čakali, či sa zvony neozvú znova.

Iba po hodnej chvíli zavolal jazdec, čo sedel na koni a šiel pred fúrami:

— Zvláštny hlas vydávajú tie lendacké zvony.

Nejeden kežmarský občan vyšiel na dvor. majster zastal na prahu dielene a počúval. Počúval a hľadal, aký to kov zlial zvonár, ktorý ich ulial. Iste bol veľký majster, čo vedel dať do ich hlasov pláň i potechu.

Naozaj to bol podivný majster-zvonár.

Ale jeho ruku uliali tieto zvony.

Pláňuce i potešujúce lendacké zvony.

V tmavej dielni majstra Atanáša blktali plamene a červená žiara farbila temnú mestnosť i tváre ľudí, čo v dielni pracovali. Kravavou farbou. Z veľkého kotla tieklo pramenok žeravého kova žliabkom do hlinenej formy. Zapľňal ju, prenikal do záhybov, do úzkych štrbin, vytvárajúc okrúhle steny zvonu. Majster Atanás stál obďaleč, odetý koženým odevom s kapucňou na hlave, opísaný hrubou spálenou zásterou. Aj jeho dvaja pomocníci boli odiati podobne ako majster. Všetci sledovali pozorným pohľadom tečúcim kov, ako sa prskajúci, siplaci a čmudiaci prelieval z kotla do formy. Dvaja uční, čierni

od sadze, zaliati potom, ktorý im stekal po tvárich, vykresľujúc na nich belasé pásiky, naťahovali veľké mechy, ktoré rozduchovali plamene. V dielni bolo ticho, iba škrípavý vrzgot stlačených mechov a praskot plameňov ho prerušoval.

Tovariš Egid, ktorý už vyše roka pracuje v dielni majstra Atanáša, drží v ruke dlhé tyče a kedy-tedy porýpe v ústi kotla, aby uvoľnil cestu tečúcemu strieboru. Žeravina vždy zlostne zaškvŕala, zapráskala, vypľula roj iskier do vzduchu a potom rýchlejšie pretekala žliabkom.

Majster ho nenápadne pozoroval. Páči sa mu tento tovariš Egid, nedal by ho majster Atanás za nič na svete, lebo sa ukazuje, že to bude zvonolejár znamenitý. Vie veľa vecí, s ktorými si ani majster neporadí. Tovariš Egid pracoval na mnohých miestach. Obišiel Krakov, Košice, Bardejov, Viedne, Prešporok, skúsil teda svet a vyzná sa vo zvonolejárskom remesle. Vidí ho majster Atanás, ako obrába vyliaty zvon, ako ho čisti, ako hladí jeho telo, akoby to bol živý tvor. A keď zvon vytiahnu na malú vežičku na dvore majstrovo domu a srdce prvý raz udrie na zvon, starostlivo počúva tovariš Egid, akoby to neznala mohutná strieborná stena zvona, ale najjemnejšie strunky lutyň. Tak počúva, potom udiera srdcom, tu slabuško, tu mocnejšie a skúma hlas, ktorý vydal zvon. Potom pripája, píli, zdiera z tela zvona, kde treba, kym nedostane ten hlas, ktorý sa má z neho riňúť podľa predpisu. Majster Atanás už tridsať rokov leje zvony. Veľa desiatok ich už vyskočilo z jeho dielne a zvonia nielen v spišskom kraji, prenikli aj dolkom k Dunaju, daleko do Poľska, k Tise; ale nemal ēste v dielni takého tovariša. A musí užnať i to, že alebo nemal, alebo už v starobe strácal citlivosť ucha, lebo nepostrehne tie jemné odtiene zvonovej hry. Tak sa mu zdá, že tovariš Egid ani uchom nevníma tajomnú hudbu zvonov. Akoby mal v srdeci, v tele ēste jeden zmysel, ktorým vníma dunív hru. Jeho tvár sa vysvetľuje, vo chvíliku sa zachmúri, vrísky na čele sa prehľbia, ucho takmer na zvon priloží a len ľahučko, nechtamí prstov klepe na zuniaci kov. Zvon len šepoce ako ten najjemnejší vetrík a tovariš Egid v tom šepote rozpoznáva, čo znie správne a čo nemá znieť. Taktô či vycítuje či zvon spieva, či jasá, či smúti, či pláče, alebo sa raduje. Vlasy mu padajú do tváre, do lie preniká krv, oči sa zapálujú a v takejto chvíli akoby zabúdal, že je tu majster Atanás, ktorý už tridsať rokov leje zvony, i druhý tovariš, starší od Egida, a počúva, skúša, poklepáva to nechom, to koncom prsta na zvon. Potom pokynie učňovi a ten rozkoliše zvon, až zaznie plným, mohutným hlasom.

Rozospieva sa, krásavec, ako bude spievať, keď ho vytiahnu na vysokú vežu chrámu. Majster Atanás sa len usmieva. Tu i tam sa prihovorí, poradi maličkost, opýta sa, započúva ako tovariš, ale poväčšine ho necháva samostatne pracovať. Veľ zvon bude niesť meno jeho dielne, a nie tovariša Egida, bude hliadať jeho slávu, a nie tovarišovu. Slávu majstra Atanáša, a ktože sa bude opytovať, kto vlastne zvon vytvoril? Dielna je jeho, majstra Atanáša, nie tovariša Egida.

Casom sa ho zmocňovala neznáma obava. Čo ak tovariš Egid raz odídne od neho? Čo ak si sám založí dielnu? Čo ak začne vyrá-

bať zvony a budú také, aké on, majster Atanás nikdy neuleje? Na všetky strany sa bude šíriť chýr o novom majstrove Egidovi, a ten chýr bude zastierať meno dielne majstra Atanáša!

Odháňal vytrvale takéto myšlienky, čo sa lepili na neho ako dotieravé muchy. No nikdy ich nerozohnal celkom. Stále sa k nemu vracali a neustále ho takto znepokojovali. Utešoval sa. Na to, aby si mohol tovariš Egid založiť dielnu a samostatne pracovať, treba všeličo. Najviac peňaží, a ako vie, tovariš Egid je zafial chudobný ako kostolná myš. Čudák je tovariš Egid, aspoň majster Atanás si tak o ňom myslí. Tovariš nestavia na peniazoch, má v hlove neustále zvony a zvony. Naozaj dobre urobil majster Atanás, keď ho prijal do roboty. Tovariš Egid je lacný pracovník a pritom veľmi vzácný. Toto uspokojovalo majstra Atanáša. Tovariš bez peňaží si sotva bude môcť dakedy otvoriť samostatnú dielnu. Iba ak by...

Tu sa majstrovo čelo zachmúrilo.

Tovariš Egid by sa mohol oženiť s dcérou niektorého čechového majstra, a ak by to bol majster-boháč potom by si naozaj mohol tovariš Egid aj dielnu otvoriť. Majster Atanás sa pomrivil, akoby mu bol niekto hodil za hrušky mrvavcov za golier. Radšej nemyslieť na to! Začala sa v takýchto chvíľach budí pičlavá závisť a neznáma obava v majstrovi.

Z dúmu vyrušil majstra Atanáša príchod sluhu. Zvedavo sa obrátil k nemu, lebo sa muselo dať nevyčajajúho prihodiť, keď ho v dielni vyhľadávajú. Sluha oznamil, že ho čaká posol z Viedne. Majster trochu postál, lebo mu nohy na chvíliku zdrevneneli, keď potul o poslov, a to ešte priamo z Viedne. No hneď sa prebral z prekvapania, pozhadzoval zo seba pracovné šaty, pristrojil sa a vošiel do domu. Naozaj v izbe stál posol a podával majstrovi nevelký červený valček. Majster vedel, že sa v ňom iste nachodí nejaké vzácene písma. S trasúcou sa rukou otvoril schránku a vytiahol písma, opatrené veľkou červenou pečaťou.

Ruky sa mu triasli rozčúlením, lebo list bol od viedenského biskupa, ktorý objednával u majstra Atanáša štyri zvony pre viedenskú katedrálu.

Musel si majster Atanás sadnúť do kresla s vysokým operadlom, obtiahnutým zeleným brokátom, lebo akoby mu bolo srdce stíplo. Ale za tým prekvapením a rozrušením sa schovával aj záblesk radosti. Vedľa nebola zvyčajná udalosť, keď sa o jeho dielni dozvedeli aj vo Viedni. Majstrovou myšľou preletúvali obláčiky a v nich sa mu hneď ukazoval biskup vo fialovom rúchu, s reťazou a križom na prsiach, hneď zasa vysoká veža katedrály a z nej sa valí hromový hlas zvonov, ktoré uliaľ on, majster Atanás. A myšlienky mu ušli aj na skutočnosť, že takáto objednávka mu hodne prinesie do vrecka.

Keď si na to pomysiel, pomädlil si spojne dlanie, v ušiach mu zaznel cvengot žltých dukátov.

Potom mu zasa chmára zastrela tvár. Uvedomil si, že pre takúto objednávku bude musieť cestovať do Viedne, aby dohovoril podrobnosti. Aj biskupovi sa patrí podakovať, že sa majstrovi dosťalo takej vysokej pocty. Ale kdeže je Viedeň od Levoče? Dni a noci strávia na ceste, vo voze, po hospitaloch pre pocestných, v daždi i prachu, na silku a vetre. A čo všetko sa môže na ceste prihodiť! Ale ani na chvíľku neprípustí myšlienku, že by nemal odísť. Má sice ešte vyhotoviť objednávku zvonov pre križovníkov v Lendaku. Aj to je vážna objednávka. Zvony objednával sám magister Kokoš Berzeviczky, aby sa vykúpil za hriech, ktorého sa dopustil, keď v bitke zabil Fridricha, syna spišského župana Arnolda. A potom je tu ešte objednávka dvanásťich menších zvonov pre chudobnejšie kostolíky v spišskom kraji. No o robotu sa báť nemusí, veľ je tu tovariš Egid. Na neho môže celkom spokojne zveriť túto úlohu. Mladenc si s ňou hravo poradí a iste ju skončí, kým sa majster vráti.

Aj sa tak stalo.

Jedného dňa sa vydal majster zvonolejár Atanás z Levoče do Viedne. Tovarišovi Egidovi vydal kovy a všetko potrebné pre ulia-

tie dvoch zvonov pre Lendak a dvanásťich malých pre spišské kostolíky. Rozlúčil sa s ním a odišiel.

Nad svetom sa rozostrela noc.

Bola tichá, mesačná, letná. V malej izbietke veľkého meštianskeho domu levočského majstra Atanáša, kde býval tovariš Egid s kamarátom Jakubom, je tma. Tovariš Jakub, ustať po celodennej práci, leží na posteli a dívka sa na biely mesiac, ktorý nazera otvoreným okienkom do izbietky. Tovariš Egid nie je v izbici. Stoji na malom balkóniku a dívka sa dolu na čiernu zem, na kamennú dlažbu temného dvora. Náprotivná stena je zaliata mesačným svetlom. Cervenasté podpory, na ktorých spočíva arkádová chodba okolo celej vnútnej steny domu, černejú sa ako tmavý pás. Pod každou sa rozostala temnejšia škvorna. Tovariš Egid sa dívka na jednu z týchto čiernych škvŕn už dlho. Hlavou sa mu roja podivné myšlienky. Iba keď sa už nazdával, že kamarát spi, potíšku otvoril dvere izby a vošiel. Nečahol si, ale zašiel k otvorenému okienku a zahľadal sa na mesto. Nevidí veľa z neho, lebo mu rozhlásil zakrývajú strechy domov. Iba keď pozrie do výšky, má nad sebou mesiac s miliónmi hviezd a tam kdeši ďaleko, ďaleko za mestom zasnežené Tatry.

Stál tu hodnú chvíľu so založenými rukami.

— Nespiš? — prerušil tichosť Jakub.

Egid sa strhol a obzrel sa.

— Nejde mi spánok na oči.

— Nejde, — maličko sa usmial Jakub. Vedel, čo sa to mari v kamarátovej hlave. — Zasa ti nedajú pokoj tvoje pochabé sny?

Egid neopovedal, nechcel sa vyhovárať, lebo naozaj bolo s ním tak, ako hovoril Jakub.

— Pravdu máš, premýšľam, premýšľam, len domyslieť nemôžem.

— Co ti zasa nedá pokoj?

— Co? — obrátil sa k Jakubovi. — Je to môj dávny sen, stará túžba. Kto vie, či sa kedy premení na skutočnosť!

— Cože, chceš sa stať cechovým majstrom? Senátorom? Županom? Princom? Naozaj sú to iba sny.

Egid sa úprimne usmial a pokrútil hlavou.

— Takými myšlienkami som sa nikdy nerozoberal. Môj sen sa dá uskutočniť, len keby som mal podmienky, keby som mal v rukách to, čo potrebujem.

— To je ono, bratko. Vieš, ako sa hovorí — tovariš ako myš. A my ešte k tomu ako kostolné myši. Čože si počneš?

— Počúvaj, Jakub, — povedal Egid, akoby ani nebol vnímal, čo povedal Jakub. Prišiel k nemu a sadol si na posteľ. — Vieš, čo by som chcel? Uliat zvon, ale nie taký, aké denne robíme. Taký zvon, čo by bol nielen vonkajškom zvon, krásny, zdobený, lesklý, opísaný rytými vencami, korunovaný umelecky vypracovanou korunou, ale čo by v sebe tajil živý hlas. Hlas, ako keď organ zahuňa v Jakubskom chráme, aby v ňom boli aj tiche hľasy strún lutny... Vieš, Jakub, taký zvon by som chcel zhотовiť, čo by v jeho hľase bolo aj slnco, čo osvetľuje svet a dáva zemi život, aby v ňom bol aj vtáčí piskot i hukot vetra, výchrica i tichej jarné ráno, plné spevu, vôle a života. Aby v ňom bol aj pláč i veselý smiech, jasot i smútok, bolest i radosť.

Jakub už neležal, nedalo mu tak počúvať kamaráta. Sadol si na postel a díval sa do Egidovej tváre. Lebo ten, akoby bol zabudol, že je tu i Jakub, hľadel na biely mesiac, akoby tam niekde bol videl zvon, o ktorom hovoril. Akoby sa z niektorého žeravého bodu na oblohe boli k nemu rinuli zvukné hľasy zvona, o ktorom sníval.

— Sen, sen, Egid, ľahko ty taký zvon ulejš. Si tovariš a musíš robiť a tak robiť, ako ti prikazuje majster. Viem a verím, Egid, že by si toto všetko vedel dať do mŕtvej hmoty zvona, ale sotva to kedy bude môcť urobiť. Sotva.

Egid mlčal. Ruky mal zlomené a položené na lome. Už nehľadel na mesiac, pred seba sa díval na zem.

— Mohol by som, — povedal ako vo sne, — teraz by som mohol.

— Mohol? Teraz? — nechápal ho Jakub.

— Teraz. Vieš, že máme uliať zvony pre Lendak. Mohol by som to urobiť.

— Ako?

— A urobím to, — rozhodol sa náhle. — Vieš Jakub, naozaj sa teraz dám do toho. Nebudem liat dvanásť drobných zvončekov, ulejem zo všetkej hmoty dva veľké pre kláštor a do nich vložím všetko, čo tu v srdci cítim.

— A majster? Neprikázal takto, — upozornoval ho Jakub.

— Neprikázal, ale urobím. Kov mám, teraz, alebo nikdy. Majster nestratí, magister Kokoš zaplatí.

— Jednako, Egid, spomeň si, čo značí neoslúchnuť majstra. Zničíš kov. Zabiješ robotu, ktorá ti nebola pridelená celé týždne. Možeš sa dosťať pred súdnou stolicou.

Egid sa usmial.

— Nebojím sa, cítim, že ma obavy opustili. Vytvorím dielo, že sa budú všetci diviť. Majster sa naisto nebude hnevať. Bude to práca, čo novou slávou ovije jeho dielňu.

Jakub neopovedal. Stisol plecami a prevalil sa znova na lôžko. Egid sa zdvihol a pomaly sa začal vyzliekať. Potom si aj on ľahol, ale ani jednému, ani druhému nechcel sen sadnúť na oči. Rozhovor rozohnal sníčky, rozvíril myšle, pobúril srdcia obidvoch tovarišov. Pred očami obidvoch sa kolisali veľké zvony, ktoré sa chystal Egid uliať.

Egid videl zvony, videl, ako sa kolisu na lendalej veži, a počúval ich hlas, mohutný, dunivý, spievajúci, ako sa valí po horách-dolinách od Lendaku dolu po Kežmarok a Levoču a druhou stranou k Lubovni, až k hraniciam Poľska.

Jakubovi zmizol po chvíli zvon spred očí a miesto neho sa zjavila pred ním tvár majstra Atanáša. Videl ju takú, aká bude, keď sa dozvie, čo urobil Egid.

A tá tvár neveštila pre Egida nič dobré.

Uplynulo niekoľko týždňov a majster Atanás sa vrácal po dlhej ceste domov. A čím

väčšimi sa dolinou Váhu približoval k Tatram, tým väčšimi sa ho nespokojnosť zmocňovala. Ako by aj nie? Veď majster Atanás bol starostlivý hospodár, prísný otec rodiny, starý svedomitý majster, a tak veru mal byť prečo netrpezlivý a znepokojený, keď ani dom, ani rodinu, ani dieľnu tolký čas neviel. Čím sa kone vrtkajšie pohybovali, tým sa mu viacej pozdávalo, že sa kolesá cestovného voza pomalšie krútila. Ale čože mal robiť? Musel spokojne sedieť a čakať, kým prebehnu pod Tatry, potom ďalej k Popradu a potom odbočia domov k Levoči.

A dočkal sa aj toho.

V Poprade ešte nakŕmili kone, i ľudia sa potúžili, a potom vysadli do voza. Tu bol majster spokojnejší, veď videl okolo seba starý známy rodny kraj. Kone behom prešli mestom a dali sa cestou vedúcou poliami. Kosba sa už skončila a zanedlho začnú žať, ale to už bude majster Atanás znova pri svojich zvnoch.

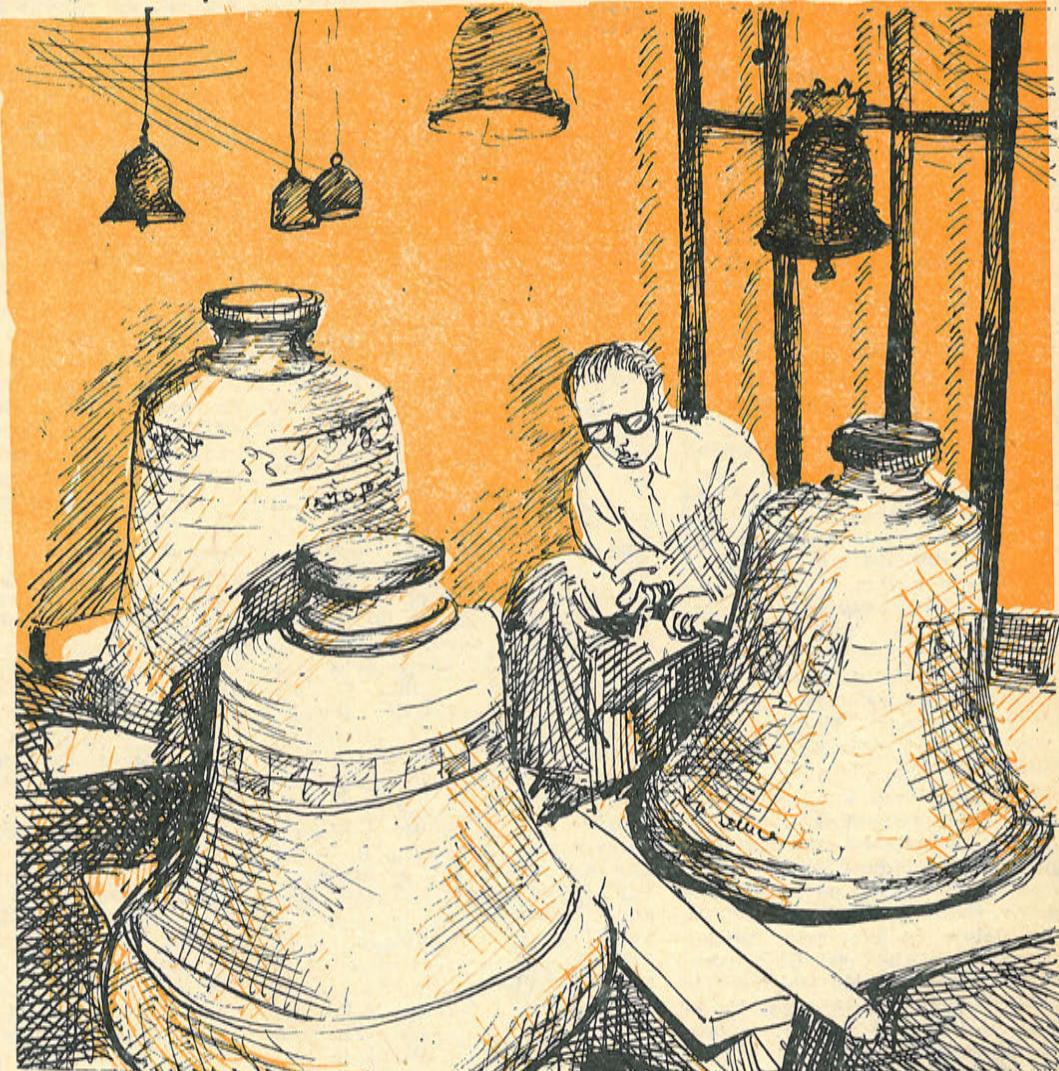
Ba kto vie, čo porobili tovariši? Kto vie, ako splnili úlohy, ktoré im dal, keď odchadol. Ale týmto sa ani veľmi neznepokojoval, lebo vedel a bol presvedčený, že sa na tovariša Egidu môže spoľahnúť ako na seba.

Keď sedel v popradskom hostinci a čakal, kým si kone oddýchnu a nasýta sa, začul akýchsi furmanov hovoriť o dajakých nových zvnoch, ale neveľa si ich všimal. Len teraz mu šibil hlavou myšlienky, že to asi hovorili o jeho dieľni a o zvnoch, ktoré vyšli z nej. Spokojne sa usmieval, lebo na Spiši bol sám, ale chýr o ňom prenikol ďaleko-široko na všetky strany sveta. Síce v Bardejove je dieľňa tiež, ale kdeže sa tá môže rovnať jeho? Veď aj teraz ho pri srdeci niečo prijemne zohrialo. Je to zmluva, ktorú si nesie a podľa ktorej má vyhotoviť zvony pre viedenskú katedrálu.

Odrazu akoby bol vetrík priniesol k jeho ušiam hlas zvonov.

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

Kresba: Areta Fedakova

VÝROČNÉ VOLEBNÉ SCHÔDZE MS KSSČaS

KACVÍN

V klubovni miestnej skupiny sa 13. novembra 1988 konala výročná volebná schôdza MS KSSČaS v Kacvíne za účasti predsedu ÚV Jána Molitorisa, red. Dominika Surmu a Eudomíra Molitorisa.

Cinnosť miestnej skupiny v uplynulom volebnom období predstavil vo svojej správe jej predseda František Siškovič a zdôraznil, že MS sa v tomto období sústredila predovšetkým na organizačnú činnosť. Začali ju na úseku slovenského školstva a to úspešne. Vďaka zvýšenej krajanskej aktívite sa im podarilo zvýšiť počet žiakov až na 57 na vyučovanie slovenského jazyka. Ale už po dvoch rokoch tento počet klesol na 20 detí, v tomto školskom roku sa dokonca — pre nemohúnosť vedenia školy, ktoré nedokázalo zabezpečiť učiteľa slovenčiny — materinský jazyk prestal na istý čas vyučovať.

Zato čoraz viac mladých Kacvínčanov študuje na stredných a vysokých školách na Slovensku. Veď v priebehu minulého volebného obdobia strednú školu absolvovali 4 študenti a vysokú traťa poslucháči. V súčasnosti na Slovensku študuje 5 študentov na stredných školách a 4 študenti na vysokých školách. Znamená to, že kacviňskí krajania chápú potrebu výchovy vlastnej slovenskej inteligencie.

Avšak skutočnosť, že na schôdzi chýbali mladí ľudia, sa v správe predsedu MS vysvetlovala nedostatočnou a len priležitosťou prácov s mladými ľuďmi, napr. pri nácvičovaní súboru, ktorý však nevystupuje.

Veľa starosti mali Kacvínčania s klubovňou, ktorá doteraz nie najlepšie pracuje. V tomto období ju svojpomocne obnovili, a steny obložili drejom. Vďaka finančnej pomoci ústredného výboru klubovňu vybavili farebným televízorom, novým nábytkom a rôznymi inštaláciemi.

Pozoruhodné výsledky dosiahli Kacvínčania v propagácii časopisu "Život": v priebehu dvoch rokov zvýšili počet predplatiteľov takmer o 40 %. Z iných podujatí MS zorganizovala krajanskú zábavu a dva vianočné stromčeky pre deti, ktoré navštievujú hodiny slovenčiny.

Miestna skupina v Kacvíne patrí so 207 členmi k troma najväčším organizačným zložkám našej Spoločnosti. Ziadala by sa však iešť väčšia aktívita, najmä na kultúrnom poli.

Hlavnou tému krajanskej diskusie bola starostlivosť o vyučovanie slovenského jazyka na miestnej základnej škole. Veľkým poklesom počtu slovenských žiakov je veľavravný. Je sice dobre, že kacviňskí mládež očotenie študuje na Slovensku, avšak v prvom rade treba zvýšiť počet žiakov na základnej škole. Ako však zvýšiť záujem o toto vyučovanie, keď sú deti a učitelia sťažujú na ťažké a preplne-

né školské programy a rodíčia tejto otázke nie vždy prikladajú patričný význam. Krajania navrhovali každý rok organizovať školské zájazdy na Slovensko a zakaždým vyslať aspoň jednu triedu na tento výlet, aby postupne všetci žiaci uvideli svoju starú vlast.

Lahšou požiadavkou krajanov bola otázka dobrej práce klubovne miestnej skupiny, aby bola pravidelne otváraná, aspoň trikrát v týždni a aby fungoval televízor. Nakoniec pred rokmi došlo prakticky k rozpadu miestnej dychovky, krajania požadujú, aby im Spoločnosť pomohla pri jej obnove a pri zaškolení mladých trubkárov.

Na návrh reviznej komisie, ktorá nezistila v činnosti výboru MS nedostatky, členovia jednozmyselné udeliili absolutórium ustupujúcemu výboru a zvolili nový výbor, ktorý sa len málo líši od starého. Predsedom miestnej skupiny je opäť František Siškovič.

V prijatom pláne práce na ďalšie volebné obdobie pozornosť zasluhuje predovšetkým snaha oživiť folklórny súbor a vystúpiť na Spišskej zime. Plánuje sa tiež zájazd pre krajanské deti a krajanské zábavy. Samozrejme čeľu naťalej aktívne propagovať Život a rozširovať členskú základňu.

NEDECA

13. novembra m.r. sa v klubovni Miestnej Skupiny KSSČaS v Nedeci uskutočnila výročná volebná schôdza. Otvoril ju doterajší, dlhoročný predseda MS Michal Kužel. Volebnej schôdze sa zúčastnili: predseda ÚV Ján Molitoris, člen predsedníctva ÚV Dominik Surma a úradujúci člen ÚV Eudomír Molitoris.

Správu o činnosti miestnej skupiny za uplynulé volebné obdobie prednesla Žofia Bogačíková.

Hoci miestna skupina v Nedeci nie je najpočetnejšou zložkou našej Spoločnosti (má 130 členov), predsa patrí k najaktívnejším a má sa čím pochváliť.

Mimoriadnu pozornosť venujú v Nedeci pestovaniu národných tradícií a oživovaniu starodávnych zvykov, čo navonok reprezentuje predovšetkým veľmi agilný a našim krajanom dobre známy folklórny súbor Veselica. V súčasnosti je to bezpochyby nás najlepší folklórny súbor. O jeho aktívite a popularite svedčia mnohé vystúpenia. V uplynulom volebnom období dvakrát vystúpal na Folklórnych podpolianskych slávnostach v Detve, každoročne sa zúčastňuje Festivalu beskydských goralov, v rámci ktorého vystupoval a prezentoval spišský folklór v Žywci, Makové Podhalanskom, Krakove a Visle. Každý rok vystupuje na Spišskej zime a prehliadkach folklórnych súborov organizovaných Spoločnosťou. Okrem toho sa zúčastňoval tzv. oblasťných prezentácií, akými sú Bielodunajec, tvorivé stretnutia, Pieninské

leto a pod. Výber súboru Veselica reprezentoval kultúrnú činnosť Slovákov v Poľsku na oslavách 125. výročia Matice slovenskej v Martine.

Veľký význam prikládajú v Nedeci aj šíreniu živého slovenského slova. Stará sa o to miestny divadelný krúžok, ktorý sa v uplynulom období zúčastnil všetkých divadelných prehliadok organizovaných Spoločnosťou a suverénne ich vyhral.

Dušou týchto dvoch kultúrnych telies je vedúca Žofia Bogačíková, ktorá nachádza veľkú pomoc a podporu medzi ďalšími členkami a členmi miestnej skupiny.

V spomínanom období stúpol aj počet žiakov na vyučovanie slovenčiny v miestnej základnej škole. Ale — ako sa zdôrazňovalo v správe — terajší počet týchto žiakov — 30 detí, ani zdaleka nie je uspokojivý. Preto náboru žiakov na vyučovanie slovenského jazyka musia v budúcnosti venovať mimoriadnu pozornosť. Chvályhodné je to, že sa zvýšila úroveň vyučovania a vďaka učiteľke Žofii Bogačíkovej ml. slovenskí žiaci vyvíjajú aj kultúrnú činnosť. Hrajú slovenské divadlá, niektorí účinkujú vo folkórnom súbore a pod.

Opeknela aj nedecká klubovňa. V minulom roku ju ústredný výbor dal vymaľovať a vybavil ju novým zariadením. Lenže v posledných dvoch rokoch mali nedeckí krajania aj s ďou hodne starosti. Gminný úrad a prednejšie gminný osvetový inspekčný rát v Nižných Lapsoch sa usiluje miestnosť klubovne prevziať na rozšírenie materskej školy. Krajania v Nedeci sú proti rozšíreniu škôlky neprotestujú, avšak ešte mat istotu, tzn. písomný doklad o pridelení miestnosti v obecnom kultúrnom dome, čo gminný úrad slúbil zabezpečiť. Bez takejto záruky sa stahovať z klubovne nebudú.

K nesplneným úlohám zatiaľ patrí školenie sládkovej kapely, čo mienia zorganizovať počas tohto zimného obdobia. Pre nedostatok vlastnej kapely si Nedečania museli viackrát vypočítať prepožičiavaním hudobníkov z iných obcí.

Úvodom krajanskej diskusie predsedu Spoločnosti Ján Molitoris prešiel krajanom poslanie ČUZ-u a Matice slovenskej v súvislosti so 70. výročím vzniku Československej republiky.

Mottom krajanskej diskusie sa stali slová predsedu volebnej komisie Michala Neupauera, že krajanská budúlosť je v národnej výchove mladej generácie. Krajania vysvetľovali neskôr, že v prvom rade ide o výchovu a vyučovanie slovenčiny v škole. Preto treba nutne zvýšiť počet žiakov na tomto vyučovaní. Treba v národnom duchu vychovávať aj v rodine, ako aj v kostole. Naši krajania sú totiž veriacimi ľuďmi. Dožadujú sa teda právom, aby sa aj bohoslužby konali v slovenskom jazyku. Zatiaľ však následkom horlivého pôsobenia farárov slovenčina a slovenský spev stále rýchlejšie miznú z kostolov. Zavádzaním tzv. ranných mládežníckych omší sa mládež skoro násilne odvádzá od spoznávania a spevu slovenských piesní, čo sa nezmyselne odvodenie tým, že naša mládež slovensky nerozumie.

Na schôdzi krajania prijali zároveň uznesenie, v ktorom sa dožadujú opäťovného zavesenia dvojjazyčných tabúľ na obchodoch, ktoré v minulom roku po oslavách 40. výročia Spoločnosti zničili miestni neprajníci.

Počas diskusie sa krajania dohadli, že výbor miestnej skupiny pracoval v uplynulom období dobre a jednomyselne mu udelili absolutórium. Ako prejav uznania za zásluhy v činnosti miestnej skupiny v Nedeci účastníci schôdze zvolili doterajšieho dlhoročného predsedu Michala Kužela za čestného predsedu miestnej skupiny. Za nového predsedu MS zvolili Jozefa Gronského, doterajšieho podpredsedu a člena ústredného výboru.

V prijatom pláne práce pre budúce obdobie sa hovorí o ďalšej aktívnej práci miestnej skupiny v Nedeci. Zdôrazňuje sa potreba nácvičovania divadelných hier, rozširovania členskej základne a organizovania športových turnajov.

NEDECA – ZÁMOK

Výročná volebná schôdza Miestnej skupiny KSSČaS v Nedeci-Zámku sa uskutočnila 13. novembra 1988. Zúčastnil sa jej predseda ÚV Ján Molitoris a člen predsedníctva ÚV Dominik Surma.

Volebná schôdza sa konala bez účasti doterajšieho predsedu MS J. Kiedziucha, ktorý akoby v poslednom období zabúdal na svoju funkciu. Jedinou skutočnosťou existencie krajanskej organizácie v Nedeci-Zámku bola klubovňa a predplácanie Života, o čo sa už roky stará Júlia Kiedziuchová. Jednako na jar toho roku došlo aj k likvidácii klubovne pre nedostatok vhodnej miestnosti pre tento účel. Zariaďenie klubovne však tamojší krajania zabezpečili a uschovali v dome Ž. Milaniakovej, ale pre miestnu skupinu neprináša to žiadne osoby.

Miestna skupina v Nedeci-Zámku má 28 členov. Ulohou schôdze bolo stmelie tento malý kolektív, povzbudiť ho a zvoliť nový výbor schopný štatútnej činnosti. Novým predsedom miestnej skupiny sa stal Augustin Findura.

V ďalšej časti schôdze krajania zdôrazňovali potrebu zariadiť novú klubovňu. Plánujú prenajať miestnosť v novom dome Ž. Milaniakovej, ktorý však treba ešte omietnuť. Na jar tohto roku by však klubovňu chceli uviesť do činnosti. Od jej otvorenia podmieňujú aj aktívnejšiu činnosť miestnej skupiny.

Krajania hovorili aj o svojich vlastných, obecných problémoch, ktoré vznikajú pri sfáhovaní zo starých bydlisk do nových v súvislosti s výstavbou nedeckej briežnice na Dunajci. Napríklad Ž. Milaniaková býva ešte v starem dome, ale dobytok už zimuje v novej maštali. V nových domoch majú Nedečania slabý prúd a potrebujú postaviť nový transformátor. Každý deň prináša nové skúsenosti, nové poznatky ale aj nové problémy. Organizačná práca je spojená s každodenným životom a prácou na nich krajanov, preto aj na schôdzi sa museli o tomto každodennej živote porozprávať.

Texty: DOMINIK SURMA

KRAKOV

Každý prvý utorok v mesiaci je pre členov krakovskej miestnej skupiny KSSCaS dňom otvorených dverí. Do sídla UV pri ul. Zigmunda Augusta 7/3 sa vtedy z rôznych končín mesta schádzajú krajania, ktorí sa v meste pod Vavelom osídlii natrvalo a patria buď k staršej vysiahovaleckej vlnie (ako napr. Bobuloviči, Janičkovei a ďalší), buď sa do Krakova prestahovali zo Spiša a Oravy po roku 1945, v dôsledku migračných pohybov obyvateľstva, spôsobených prirodzenými civilizačnými procesmi.

Utorkové stretnutia sa pre našich krajanov stali skoro tradíciou. Ich náplň je rôznorodá. Krakovskí aktivisti o.i. veľa pozornosti venujú zaujímavým novinkám zo života Slovenska, slovenskej kultúry a celoslovenského diania, čítaniu slovenských novín, ktoré UV obdržia prostredníctvom Matice slovenskej a Československého ústavu zahraničného, ako aj iným osobným záujmom. Nechyba čas ani na zábavu, akou je napr. spoločné lúštenie križoviek v ľadopopulárneho u nás, ale aj na Slovensku bratislavského týždenika „ZIVOT“.

V rámci kultúrnej práce klubovne MS sa už stalo takmer tradíciou, že aspoň raz za dva mesiace si krajania pozrú slovenský alebo český film v pôvodnom znení. Spestruje to program stretnutí a súčasne umožňuje krajanom zdokonaľovať si aj týmto spôsobom znalosti rodného jazyka.

Na poslednom stretnutí 08.11. 1988 bola premietnutá česká fabrňa veselohra „Hop a je tu lidoop“ — ktorá sa najviac páčila najmladším.

Krajania si taktiež pripomenujeli 70. výročie vzniku Československa. O slávnostach venovaných tomuto výročiu, aké sa konali na Slovensku, krajanom s veľkým nadšením porozprávala inštruktorka UV Jolanta Stachurská.

EUDOMÍR MOLITORIS

NOVÁ BELA

Energicky sa pustil do práce nový výbor miestnej skupiny KSSCaS v Novej Belej, vedený predsedníčkou Júliou Štureckou. Priležitosť pre oboznámenie sa s činnosťou novozvoleného výboru sa stala schôdza miestnej skupiny, ktorá sa konala 20. novembra 1988 v klubovni MS. Hneď na začiatku Helena Šturecková prednesla správu o svojej práci. Od 3. júla m.r. t.j. od volebnej schôdze novobelskí krajania nesedeli so založenými rukami. Začali opravami a malovaním stien klubovne, ktoré boli v takom stave, že chválu Novej Belej určite neprinášali. Klubovna je tiež blízko cesty a počas dažďov ju oštiechajú špinavou vodou okolo idúce autá. Okrem toho Belčania zorganizovali zábavu a za získané prostriedky (vyše 40 tis.) kúpili materiál pre ďalšiu opravu klubovne. Natreli takom drevenú povalu, ušili a

zavesili záclony, poupratovali a klubovňa dostala nový, takmer sviatočný vzhľad, opeknela, je príjemnejšia a útulnejšia. Podľa slov predsedníčky pri obnovi klubovne sa najviac zaslúžili: — Mária Nemcová, Monika Kurnátová, Ľudmila Majerčáková, Helena Šturecková, Anna Majerčáková a Jozef Majerčák.

Záverom svojej správy predsedníčka oznámila, že Novobelenia si odteraz budú môcť v klubovni vypožičiavať slovenské knihy každú nedelu po obede.

Nebola to obyčajná schôdza miestnej skupiny. Zvolali ju pri príležitosti uvítania v Spoločnosti 30 nových členov MS a odozvadania im členských legitimácií. Kým novoprijatí členovia prebrali legitimácie, vypočuli si krátky prihovor člena predsedníctva UV D. Surmu, ktorý ich v krátkosti oboznámil so 40-ročnou história Spoločnosti, jej cieľmi a prácou, ale aj s povinnosťami a právami jej členov, ktoré vyplývajú zo stanov.

Schôdza sa skončila pekným kultúrnym programom. Začali ho žiačky slovenskej základnej školy Renáta Nemecová a Cecília Šturecková recitáciou básne Suhaia Slovák. A v takejto nálade sa nieslo aj vystúpenie detského folklórneho súboru, ktorý viedie Anna Majerčáková. Vystúpenie súboru bolo názorným príkladom krajanskej činnosti pre novoprijatých členov.

Vo večerných hodinách sa vo veľkej sále novobelského hasičského domu konala zábava z iniciatívy miestnej skupiny. Hrala na nej pohostinne hudobná skupina Spektrum z Trstenej, ktorej vedúcim je Přemysl Pavlík. Je to výborná mládežnická skupina, ktorá dokáže zahrať aj ľudové melodie. Preto nečudo, že novobelská sála bola plná. Zabávali sa mladí z celého okolia, ale aj starší Novobelenia si prišli na svoje.

Novobelenia za takýto spôsob získané prostriedky chceli pokračovať v oprave klubovne — opraviť elektrické vedenie, okná, dvere a pod. Teší nás ich aktivity.

D. PODHORSKÝ

STARODÁVNE ZVYKY NA ORAVE

December je obdobím bližiacich sa vianočných sviatkov. 30. novembra je deň sv. Andreja (Onedrejský večer), chcem vysvetliť mladým čo to znamená, pretože mládež vie už len to, že sa začína advent a konajú tanecné zábavy. Na iné starodávne zvyky sa už nepamäta a súčasné dievčati nepestujú už nič zo starodávnych zvykov, škoda! Predsa kedysi na Orave bol zvyk, že sv. Andrej predpovedal dievčatám budúceho manžela. Meno Andrej v gréckine (ander, andres) znamená muž. Bolo faktom, že Andrej bol sviatkom dievčat na vydaj. Deň pred sv. Andrejom dievčatá sa mohli z veštiev dozvedieť niečo o svojom budúcom manželovi. O tom svedčia aj príslušia: Na sv. Andreja blízka dievčatám nádeja a Noc sv. Andreja priniesie snúbencu. A teraz o nie-

ktorých zvykoch, ktorých bolo veľa a dnes už vymizli. Dievčatá sa schádzali v jednom dome, v ktorom viedli. Najčastejšie viedli z vosku, ktorý topili na ohni. Každá hala vosk na studenú vodu cez vlákno ľanu alebo cez kľúč, pretože, kľúč zatvára všetky tajnosti. Keď sa hala vosk, muselo sa pri tom hovoriť, čo sa uleje to bude. Potom z uliateho vosku sa čítao, aký bude budúci manžel. Mohla sa uliať i strašná figúrka, napr. truhla, čo znamenalo, že npr. dievčatu, keď mala snúbenca, môže do roka zomrieť, alebo zomrie dievča. Figúrky z vosku sa čítal rôzny spôsobom: z tieňa zo steny. Robilo sa aj takto: na stôl sa položili hore dnom tri taniere, pod ktoré sa položilo ruženec, prsteň a pod tretí sa nedalo nič. Dievča, ktoré sa viedlo, muselo vyjsť von, aby nevidelo čo je pod taniermi. Podvihla iba jeden tanier. Keď pod tanierom bol ruženec, čakal ju kláštor, keď prsteň — zasnúbenie a keď pod nim nebolo nič — starodievoctvo. Dievčatá sa pri tom veselo zabávali a trocha tomu aj verili. Niektorým sa cez rok věstby splnili.

Veľmi zaujímavé boli zvyky na Stredý večer, na ktoré si pamätáme zo svojho detstva. Niektoré som sám skúšal. Keď celá rodina zasadila k stolu na Stredý večer, bolo treba zanesť do maštale jedličku a dať kravám sena na pamiatku, že sa Ježiško narodil v maštali na sene. Samozrejme jedlička, že v Betléme nie je zima. Mamka prichystala pod obrus trochu zrna, celý chlieb, jablká a oplatok. Stôl musel byť blízko steny, aby bolo vidieť na stene tieňa všetkých, ktorí sedeli za stolom. A začínať sa zvykom — hlava rodiny, otec alebo matka brali zo stola trošku zrna, vychádzali na dvor a rozhadzovali ho pred eštvami hovoriači: vtáčkovia podte na obed. Všetci členovia domácnosti postojáčky pri stole sa hlasno modlili. Potom otec odrezal krajec chleba, ktorý narezal a vložil tam kúsok oplatka a strúčik cesnaku a položil pod obrus k zrnu. To bolo prichystané na posvätenie na Troch kráľov, keď sa svätia voda a plodiny — zrno. Matka prinášala na stôl jedlo a otec lámal oplatok a dával ho deťom so želaním príjemných a šťastných vianočných sviatkov. Potom otec delil jabľčko, muselo sa dávať pozor ako to robil. Ďalej sme brali lyžice zo stola, ak by dacomu vypadla lyžica z ruky, to znamenalo, že do roka môže zomrieť, potom sme pozerali na svoje tieňa na stene, keď niekto nevidel svoj tieň, to znamenalo, že do roka odíde z domu, alebo zomrie. Jedli sme z jednej misy, nesmelo sa pri tom rozprávať. Keď sa skončilo jedenie, všetci vstali a trikrát obišli okolo stola smerom ako vychádzka slnku. Potom sa vydalo na dvor a počítalo zvuky. Samozrejme, každý počul niečo iné. Keď dievčatá počuli spev, znamenalo to, že niekto z dospelých sa vydá alebo ožení. Zasa keď pláč, to znamenalo, že do roka bude v tomto dome nešťastie a keď sa počulo trestenie dosák, to že niekto doma zomrie. Taktiež sa z vonka pozeralo cez okno do izby. Keď sa videlo truhlu, znamenalo to, že niekto do roka zomrie a keď sa videlo oheň, to zasa znamenalo, že ten

dom zhorí. Tento zvyk neboli vo veľkej obľube, pretože lepšie bolo nič neverieť. Aj ja som skúšal počúvať, keď som bol mladý. Počul som trieskanie dosák a potom mi zomrel v marci otec. Odvtedy ja a moja rodina ne-načúvame. Počúvať nám bránila aj naša mama, pretože pred prvou svetovou vojnou počula s otcom veľký šum a krik a potom v lete vypukla vojna. O polnoci celá rodina chodievala na polnočnú omšu. Predtým ako sme šli na polnočnú, každý z domáčich mal vojt do maštale a dať kúsok štedrovečerného chleba dobytku. Po omši sa muselo poňáhať domov, aby nezaostával s prácou v poli i domácnosti za inými ľuďmi. Dievčatá, ktoré chceli vedieť či sa v budúcom roku vydajú, nesmeli sa s nikým rozprávať po ceste do kostola a späť. Keď prišli domov po polnočnej omši, mali ísť ku záhrade a od prvého stĺpa mali chytiať po dve laty z plotu. Keď obojí boli takto celú záhradu a výšlo im parné číslo to znamenalo, že sa vydá v tomto roku.

Na vianočné sviatky sa obed jedol spoločne z jednej misy. Nesmelo sa pritom smiať a po rozprávať, pretože Vianoce sú väzbným sviatkom. Taktiež sa nesmelo opierať ruku o stôl, aby sa na poli obilie nepovalilo. Kosťi z mäsa otec vynášal na záhon, aby bola dobrá úroda. Po obebe sa tiež nesmelo parati v zuboch, aby na poli nerastli bodliačky. Prvý vianočný deň sa nechodilo na návštevy a bolo sa doma.

Dnes sa už zvyky, ktoré som uviedol, zriedkavo pestujú. Veľa záleží od rodiny, veď tieto tradície prechádzajú z pokolenia na pokolenie. Možno, že niektorí mladí ľudia sa budú z týchto zvykov smiať, ale skutočne malí svoje čaro. Zvykov bolo veľa, pri každej priležitosti boli iné, ale pekné, vždy sa pri nich zabávala mládež. Dnes mladí ľudia staré zvyky a tradície nepoznajú — je to však kultúra našich predkov. Písem o nich preto, aby celkom nezahynuli naše oravské obyčaje.

EUGEN KOTT

ODIŠLI OD NÁS

Dňa 13. februára 1988 umrel v Nedeci-Zámku vo veku 90 rokov kraján

JÁN BLACHUT

Zosnulý patril k spolu-zakladateľom našej Spoločnosti. Odišiel od nás vzor-ný krajan a dobrý človek.

Cest jeho pamiatke!

MS KSSCaS
v Nedeci-Zámku

* * *

Dňa 13. novembra 1988 umrela v Novej Belej vo veku 77 rokov krajanka

ROZÁLIA PETRÁŠKOVÁ

Odišla od nás dobrá kra-janka a čestná žena.

Cest jej pamiatke!

MS KSSCaS
v Novej Belej

Príležitosť

Prežívame ľažké, ale mimoriadne dôležité obdobie. Máme príležitosť dat do poriadku najdôležitejšie otázky naroda, ako aj uvedenie nášho hospodárstva do správnych kofaj... Máme za seba veľa skúseností — kam až dovedlo našu krajinu tvrdohlavé presadzovanie priority ľažkého priemyslu v uplynulých rokoch! Vieme už dávno, že žiadna krajina, ktorá vsadila všetko na ľažký priemysel, nemala hospodárske úspechy. Preto naši vedci a experti požadovali a požadujú konsolidáciu nášho hospodárstva s dôkazom na poľnohospodárstvo a produkciu potravín, pretože v tomto odvetví vidia najväčšiu šancu pre urýchlenie a oživenie celého hospodárstva.

Veľkým prelomom v našej politike je prehlásenie ministerského predsedu Mieczysława Rakowského, že prioritou dneška i budúcnosti krajiny je rozvoj poľnohospodárstva a produkcie potravín. Myslim si, že to nebude len zelená pre poľnohospodárstvo, ale nová a stála hospodárska politika vlády. A to nielen v deklaráciách, ale v každodennej praxi. Potvrzuje to skutočnosť, že ministerský predseda zveril funkciu ministra poľ-

nohospodárstva, lesníctva a výživy Kazimierzovi Olesiačovi, tajomníkovi najvyšších orgánov sedliackej strany, ktorá sa už roky dožaduje, aby poľnohospodárstvo a produkcia potravín boli naším národným priemyslom. A na dôvažok — zveril ministru najvyššiu funkciu medzi sémami rezortov — funkciu podpredsedu vlády.

Priorita poľnohospodárstva a výživy je veľkou šancou nielen pre všetky poľnohospodárske sektory, ale pre celú produkciu potravín. Sú to príležitosti pre rozvoj závodu Ursus, Továreň na výrobu žatevých strojov, všetkých tovární a závodov, ktoré vyrábajú stroje a náradie pre poľnohospodárstvo a potravinársky priemysel. Sú to i mimoriadne príležitosti pre prestavbu celej sféry služieb a zásobovania poľnohospodárstva. Bez toho totiž nedosiahneme pokrok.

Pripomeňme si, že v Západnej Európe pre poľnohospodárstvo pracuje vyše dvadsať percent priemyslu. A u nás? Iba päť percent... Z týchto čísel vyplýva, že rozvoj produkcie potravín môže byť hnacou silou aj iných priemyselných odvetví.

Ekonómovia upozorňujú, že pred potravinárskym komplexom otvárajú nové rozvojové možnosti výrobky najmä poľnohospodárskej chémie, hlavne prostriedky pre ochranu rastlín, veterinárske lieky, stimulátory

rastu rastlín a zvierat, ako aj špeciálne vysokokoncentrované hnojivá.

Zatiaľ však v roku 1988, podobne ako v rokoch predchádzajúcich, investície tých odvetví priemyslu, ktoré zásobujú poľnohospodárstvo sa nerealizovali ani na 50%. V potravinárskom priemysle to nie je o nič lepšie.

Znepokojujúcim javom je prehľbujúci sa rozdiel v príjmoch obyvateľov vidieka v porovnaní s inými spoločenskými skupinami, následkom čoho je stále menší záujem rolníkov o investície, stále nižšie sumy určujú rolníci na bežné náklady. Preto sme neustále zaznamenávali pokles rastlinnej a živočisnej výroby.

Podpredseda vlády Kazimierz Olesiač, keď sa ujímal funkcie o.i. povedal: „Budem robiť všetko pre to, aby priemerný obyvateľ vidieka, že trh je oveľa lepšie zásobovaný potravinami než doposiaľ, aby obyvatelia vidieka poľnohospodári všetkých úsekov nadobudli presvedčenie, že majú podporu, v práci, nie len v slovách, že ich podporuje celé národné hospodárstvo, zásobovaním priemyselnými výrobnými prostriedkami i vytváraním nevyhnutných podmienok pre rozvoj produkcie potravín.“

Dúfajme, že sa tieto slová v najbližšom čase splnia!

Z. RUTA

Nedostatky a... nespravodlivosť?

Družstevníci sa nemôžu vyrovnati s tým, že sa im žije stále ľažšie, hoci každoročne dosahujú stále lepšie výsledky. Nežiadajú dotiecie, dodatočné peniaze, ani žiadne prívalégiá. Chcú zvyšovať výrobu, modernizovať svoje gazdovstvá a zlepšovať hospodárenie. Hovorili o tom na X. celoštátnom zjazde Ústredného zväzu jednotných rolnických družstiev, ktorý sa konal k 40. výročiu ich pôsobnosti.

Pripomeňme, že rolnické družstvá hospodaria na 3,8 percent ornej pôdy v Poľsku a dodali v roku 1987 5 percent celoštátnego výkupu obilia, 5 percent celoštátnnej dodávky jatočného dobytka, 26 percent dodávok hydiny a 23 percent celkových dodávok vajec. Poznamenajme, že vo väčšej miere než súkromné gazdovstvá, využívajú štátne krmoviny zásoby. V prepočítaní na jeden hektár ornej pôdy spotrebujú ich okolo trojnásobne viac ako súkromní rolnici. To není nič na tom, že rozsah produkcie JRD je značný a počet ošpaných, oviec a hydiny na sto hektárov ornej pôdy je značne vyšší od priemeru v poľnohospodárstve.

Z družstiev pochádza 15,5 percent domáceho exportu dobytka, 22,7 percent exportu oviec, ako aj vyše 10 percent domáceho exportu spracovaného ovocia a zeleniny.

Hodno spomenut, že koncom roku 1987 bolo v Poľsku 270 jednotných rolnických družstiev. Pripomeňme, že straty v roku 1987 zaznamenalo iba 7 družstiev vo výške 25 mil zl. Ale v roku 1981 vyše 60 percent družstiev nemalo úverové možnosti a muselo využívať dotácie a pôžičky ústredného zväzu. Dnes už polovica družstiev má vlastné peniaze pre bežnú činnosť a nemusí využívať obratové úvery.

Pomerne najlepšiu finančnú situáciu majú tie družstvá, ktoré pred rokmi nehladiac na kritické hľasy, rozvíjali mimoročnícku činnosť. Táto dnes dodáva vyše 30 percent hodnoty produkcie. Opravárensko-stavebné závody, rôzne dielne, výrobne stavebných materiálov, drevárske závody, melioračné alebo kanalizačné kolektivity, bitúnske, mäsiarne, liahne v stále väčšej miere rozhodujú o výsledkoch. Dynamicky sa rozvíja spracovávanie poľnohospodárskych plodín.

Pod vývesnou tabuľou JRD pôsobí už 172 poľnohospodársko-potravinárskych závodov, 29 páleníc, 400 miešalni krmovín, 142 sušiarne zrna, 143 sušiarne krmovín. A zakladajú sa stále nové... Dobre je, že družstevníci chceľ vlastné prostriedky investovať na rozvoj spracovateľského priemyslu, ktorý umožňuje lepšie obhospodárenie vlastných poľnohospodárských plodín a nadbytkov rolníkov — lacno a racionálne.

Výrobné náklady JRD sú značne vyššie ako v gazdovstvách súkromných rolníkov, keďže družstvá vo väčšej miere angažujú služby a výrobné prostriedky pochádzajúce z nákupe. Napríklad v roku 1987 družstevníci použili na hektár ornej pôdy 264,1 kg umelých hnojív zatiaľ čo súkromní rolníci iba 167,9 kg. Význam má aj nepriaznivé rozloženie polí, veľké rozdrobenie pôdy, výdavky na administráciu a iné náklady, ktoré musia štátne a družstevné gazdovstvá niesť.

Doposiaľ sa udržujú rôzne systémy rozdelovania, hoci sa všeobecne hľasa „demonopolizácia zásobovania poľnohospodárstva“. Aké škody to prináša rozvoju družstevníctva pripomeňme faktom, že za posledné tri roky JRD dostali iba 17 automobilov Jelcz. Ako možno v takej situácii rozumne hospodariť

dopravnými prostriedkami v takmer 2300 družstvách?

Preto sa družstevníci kategoricky dožadujú zavedenia spravodlivého rozdelovania úzkoprofilových tovarov a skončenie s praxou robiť z ľudi zložincov, keď sa chce starat o rozvoj svojho družstva. Je divné, že v posledných rokoch družstvá dostávajú prídel napríklad obalov vo výške iba 30 percent požiadaviek, ale keď sa končí spracovávateľské obdobie môžno zabezpečiť chýbajúcich 79 percent. Ľudia skutočne majú už dosť šíriaceho sa úplatkárstva, vybavovania za darčeky, žobrania o milosť každého referenta.

A práve takéto návrhy sa najčastejšie opakovali v rozhovoroch na zjazde. Všeobecne sú to požiadavky o spravodlivosť a rozvahu v stanovovaní cien poľnohospodárskych produktov a cien priemyselných prostriedkov pre poľnohospodárstvo.

Družstevníci sa tiež dožadujú realizácie štátnej administratívy v zmysle zásad politiky PZRS a ZUS o jednotnom poľskom poľnohospodárstve. Nevedia pochopiť, prečo družstevní rolníci, pracovníci št. majetkov a súkromne hospodáriaci rolníci poberajú detské prídatky rozličnej výšky. Nemôžu rovnako súhlasiť s rozdielnymi zásadami zúročenia prostriedkov na bankových účtoch. Priamo sa pytajú: ako vysvetľovať rozhodnutie predsedu Poľskej národnej banky, ktoré dovoľuje vyššie zúročenie vlastných peňazí občana, než družstevného rolníka. Nie je to snáď diskriminácia?

Podobných otázok vyžadujúcich si urýchlene riešenie možno vypočítať viac. Väčšina z nich je spojená so súkromnými gazdovstvami. Preto v posledných rokoch tieto dve sektory sú si aj čoraz bližšie. Jednotné rolnické družstvá prestali byť strašiacom pre rolníkov, obyvatelia vidieka v nich čoraz viac vidia partnerov a spojencov v riešení mnohých boľavých otázok vidieka a gminy.

Hodnotiac výsledky porady M. Gorbačovi o.i. povedal, že zatiaľ jej najdôležitejším výsledkom je to, že všetci chápú význam potravín tohto problému a to, že možno ho vyriešiť iba úsilím celej krajiny.

Myslim si, pokračoval generálny tajomník — že bez psychologickej prestavby našich kádrov, ktoré riadia národné hospodárstvo, nemožno vyriešiť problém potravín. Ešte raz chcem povedať — zdôraznil Michail Gorbačov — že už v najbližšom čase je potrebné dosiahnuť radikálny prelom na potravinárskom fronte.

Treba od základov popracovať na tom, aby sa ešte viac upevnila tendencia rozvoja nájomných vzťahov a dôslednej hospodárskej bilancie vidieka.

Potraviny — prvoradá vec

„Spomedzi všetkých našich problémov najpáčivejším, povedal by som — mimoriadnym, je problém poľnohospodárstva a zásobovania potravinami“, konštatoval Michail Gorbačov, keď 2. novembra t.r. otváral na ústrednom výbore KSSZ poradu s vedúcimi ústredných orgánov, ministerstiev a rezortov. Na tejto porade analyzovali realizáciu uznesení strany a vlády v oblasti zlepšenia zásobovania obyvateľstva potravinami, urýchlenia spoločensko-hospodárskeho rozvoja a

vedeckotechnického pokroku v sovietskom poľnohospodársko-priemyselnom komplexe ako prvoradé nevyhnutné úlohy prestavby.

Dnes sa musí ľažisko prenášať na realizáciu schválených uznesení — konštatoval generálny tajomník ÚV KSSZ. — V opačnom prípade sa dostaneme do situácie, v ktoré sme sa už neraz nachádzali. Ak uznesenia očenujeme, vždy ich bolo dosťačne veľa, dokonca priveľa. Ale chýbala ich realizácia. Dnes — konštatoval Michail Gorbačov — je práca spojená so základnou revíziou mnohých našich pristupov tak v hospodárstve, ako aj v politickom myšlení.

Porady sa zúčastnili: Ministerský predseda N. Ryžkov, A. Biriuková, J. Ligačov, L. Zajkov, N. Slunkov, A. Vlasov, V. Murachovský a iní.

Najrýchlejšia medzi peknými

Koniec roka je spravidla obdobím, kedy sa v športe vyhodnocuje jednotlivé disciplíny, najlepšie výsledky a určuje tabuľky najlepších športovcov v jednotlivých krajinách. Mnohé časopisy či tlačové kancelárie vysújú tiež ankety na najlepších športovcov sveta. Mnoho z týchto ankiet sa obdivuhodne zhodlo v jednom: za najlepšiu športovkyňu sveta v roku 1988 uznali slávnu americkú sprintérku FLORENCE GRIFFITHOVÚ-JOYNEROVÚ.

Má zaujímavý životopis a až sa nechce veriť, že hoci vyštartovala z veľmi nízkeho spoločenského stupienka, dokázala sa stať nielen veľkou športovkyňou, ale aj osobnosťou veľkého formátu. Narodila sa 21. decembra 1959 v černošskej štvrti v Los Angeles ako jedno z jedenástich detí. Otec bol elektrotechnik a matka učiteľka. Museli tvrdy drieť, aby vyživili tak početnú rodinu. Florence bola od malého veľmi živá a pohyblivá. Rada behala a skákala. Keď mala 7 rokov, štartovala po prvý raz na pretekoch organizovaných pre chudobné deti, pod patronátom slávneho šprintéra Sugara Raya Robinsona. A hned vyhrala. Neskôr, keď bola vo vyššej triede, vyhrala šprint na Jessie Owens Clasic v San Franciscu. Hôdam vtedy si obľúbila atletiku a začala snívať o športových úspechoch. Na tie však musela čakať ešte veľmi dlho.

V roku 1978 Florence zavŕšila strednú školu — Jordan High School a začala študovať na Californian State Northridge University, kde si ju všimol tréner ľahkoatletickej skupiny Bob Kersee. Avšak po roku, pre nedostatok peňazí, musela prerušiť štúdia. A vtedy zasiahol Bob Kersee. Vzal pre seba akúsi pôžičku, dal jej peniaze a Florence sa opäť stala študentkou. Vtedy sa tiež začala ich úzka spolupráca na bežeckej dráhe.

Veľký talent a usilovný tréning pod umením vedením Kerseeho priniesli čoskoro výsledky. Už v r. 1981 ju nominovali do reprezentácie USA vo Svetovom pohári v štafete 4×100 m, ktorá obsadila druhé miesto. Spočiatku behala hlavne dvojstovku a na tejto trati sa v r. 1982 stala vysokoškolskou

majsterkou USA. O rok neskôr bola druhá. Potom však čoraz častejšie štartovala i v stovke. V r. 1983, na prvých majstrovstvách sveta v Helsinkách, upútala pozornosť skôr svojou krásou ako štvrtým miestom na 200 m. O rok neskôr po prvý raz zabezpečila stovku pod 11 sekúnd (10,99) a takto prenikla medzi

svetovú špičku. Túto pozíciu si upevnila ziskom striebornej medaily na Olympijských hrách v rodom Los Angeles.

Napriek týmto úspechom si Florence čoraz viac prestávala dôverovať, najmä preto, že bola stále druhá, že nikdy nemohla vyhodiť s fenomenálnou Evelin Ashfordovou. Rozhodla sa dokonca zanechať športovú činnosť. Bo-

lo to hned po OH v Los Angeles. Začala pracovať v banke. No bez športu dlho nevydržala, tým viac, že sa medzitým zamiovala (a neskôr aj vydala) do známenitého amerického trojskokana, olympijského víťaza v Los Angeles Alu Joynera, ktorý sa stal nielen jej životným partnerom, ale aj trénerom. Začala opäť trénovala a na druhých majstrovstvách sveta v Ríme (1987) vybojovala striebornú medailu na 200 m a zlatú v štafete 4×100 m.

Práve v Ríme ju veľmi očaril nádherný beh Benja Johnsona (svetový rekord), z ktorého Al Joyner urobil videozáZNAM. Mnohokrát si tento beh prehrali a došli k záveru, že Florence by sa mala orientovať podľa mužských vzorov. Dlhú študovala spôsob behu najrýchlejších a dôkladne si osvojila všetky ich pohyby. A výsledok? Na predolympiskej kvalifikácii atlétov USA v Indianapolis zabezpečila na 100 m fantastický svetový rekord 10,49 sek. a na 200 m dosiahla 21,77 sek.

Na OH v Soule však chcela pôvodne štartovať na 200 a 400 m. Keďže časový program hier znemožňoval túto kombináciu, rozhodla sa (namiesto 400 m) pre stovku. A potom začalo jej sólo. Stovku vyhrala v druhom najlepšom čase v dejinách 10,54 sek. Už na polovičke dráhy si bola istá víťazstvom a až do cieľa sa uvoľnene usmievala. V dvojstovke zabezpečila druhý fantastický svetový rekord v čase 21,34 sek., ktorý podobne, ako v stovke, označujú za rekord nasledujúceho storočia. Tretiu zlatú medailu získala v štafete 4×100 a neviedla chýbala, aby sa stala aj majiteľkou štvrtého zlatej medaily. Štartovala totiž aj v štafete 4×400 m, v ktorej dobehla do cieľa ako druhá, necelé 2 m za víťaznou sovietskou štafetou. Podľa mienky odborníkov, aj v štvorstovke má obrovské sance. Štôl jej behu ponúka viac paralel k najlepším šprintérom ako k najrýchlejším ženám.

Florence Griffithová-Joynerová je nielen známenou športovkyňou, ale i krásnou ženou. Je vysoká 169 cm, váži 59 kg, vlastní kozmetický salón, rada maľuje a píše knihy pre deti. V súčasnosti má rozpracovanú knihu o svojej športovej kariére. Zatiaľ chce ešte ďalej štartovať, veď — ako povedala — má iba 29 rokov.

JÁN KACVÍNSKY

LVIEZDY
SVETOVEJ
ESTRÁDY

BROS

Je to nová hudobná formácia, ktorú viacerí odborníci označili za najslubnejší objav populárnej hudby tohto roka. Skupina vznikla v Londýne v polovici roku 1987. Založili ju dvojčatá: spevák Mathew Goss a hráč na bicie nástroje Luke Damon Goss spolu s basovým gitaristom Craigom Williamom Loganom a nazvali ju BROS, čiže skrátene od anglického slova „brothers“ (bratia).

Inšpirovaní rôznymi hudobnými prúdmi, plní celá pripravili hned po svojom vzniku niekoľko zaujímavých skladieb, nahraných na demo-páske, ktoré sa stretli s veľkým ohlasom. To spôsobilo, že im čoskoro známa gramofónová firma CBS Records navrhala stálu zmluvu na nahrávanie ich tvorby. V marci t.r. im CBS vydala debutový singel s názvom Will I Be Famous? (Kedy budem slávny?). Bola to znamení na hrievka, ktorá si svojim sviežim rytmom, bohatým hudobným obrazom a výborným spevom podmanila tisícky poslucháčov.

Vo svojej tvorbe skupina uplatňuje vlastný hudobný jazyk, ktorý v každej položke splňa požiadavky hudobného vývoja konca 80. rokov. Osobitý prejav predstavila i na druhej malej platni Drop The Boy (Nehovorte mi chlapce), s ktorou sa dostala na popredné miesta hitparádu. Krátko potom, už v aprili t.r., vyšiel debutový album skupiny nazvaný Push (Postrk), na ktorom všetkých desať skladieb skomponovali výlučne členovia tejto formácie. Hudbu zložili Luke s Craigom a texty pripravil Mathew. Album dokazuje, že celé trio má vyjasnený hudobný názor a dobre zohrátu a vybrúsenú inštrumentálnu techniku.

Osobitnú kapitolu tvorí spev Matta Gossa. Má vyzretý, čistý hlas, príjemne ladiaci s hudobnou zložkou. Prenikavosťou a elastičnosťou patrí k úderným prvkom v tvorbe skupiny. Ako autor textov, ktoré svojim obsahom majú čo povedať vekovo rovnakej generácií, dokáže sa stotožniť s téhou pesničky a zaspievať ju v najvhodnejšom zafarební.

Formácia Bros, ktorú niektorí znali prirovnávajú k skupinám Duran Duran alebo A-HA, má už za sebou prvý krok na scéne populárnej hudby. Ako ukázalo hodnotenie hudobnými kritikmi a značnými poslucháčsky ohlas, bol to krok veľmi úspešný. Možno predpokladať, že v tomto úspešnom napredovaní bude skupina Bros pokračovať. (jš)

ZDENĚK ALDA

O zmrzlém králi

Byl jednou jeden král, a tomu byla stále zima. Sotva ráno otevřel oči, už křičel: „Nám je zima! Nám je strašná zima!“

Hned přiběhl komoří a hlásil, že dá honem zatopit. Zatopili v královské ložnici, topili v sousedních komnatách, aby se zahřály i stěny, topili v královské kuchyni pod královskou ložnicí, aby se zahřála podlaha, topili i na královské půdě, aby se zahřál strop; topili a topili, házeli do krbů smolná poleňa a uhlí a koks a briky, ale král stále ječel: „Nám je zima! Nám je strašná zima!“

„Vaše královské veličenstvo,“ hlásil nejvyšší komoří, „už je tady osmdesát stupňů Celsia!“

„Co je nám do toho!“ křičel král. „Nám je zima!“

Topili tedy ještě více, postavili další kryby, celý hrad se žárem chvěl a praskal a syčel, ale král znovu křičel: „Nám je zima, nám je strašná zima!“

Už si s králem nevěděli rady, tak poslali pro doktory, a ti vařili králi pro zahřátí čaje lipové a heřmánkové a šípkové a jitrocelové a mátové, čaje s pepřem a paprikou, čaje s medem, se zázvorem, a také s hořčicí a s kečupem, ale kdepak — král pil tohle i tohle a pořád křičel: „Nám je zima, nám je strašná zima!“

Když nepomohly čaje ani lektvary, nejvyšší komoří vyzval lid celého království, aby přišel králi na pomoc. Kdo prý krále zahřeje, dostane tisíc zlatých dukátů.

Do královského hradu přijížděli kouzelníci a kouzelníci, zaříkávači a pokrývači, pekaři a páteři, babky i mladé žabky, chytráci a vrtáci, každý něco radil, něco navrhoval, ale král jen křičel a křičel: „Nám je zima, nám je strašná zima!“

Už to trvalo týden a tři týdny a šest neděl a celou tu dobu se z královské ložnice ozývalo: „Nám je zima, nám je strašná zima!“

Až jednou takhle po ránu přiběhl do královské ložnice královský strážce Janek, přiběhl i s halapartnou, mrskl sebou na podlahu u královské postele a bědoval a hořekoval: „Vaše královské veličenstvo, trestejte mě, mrskejte mě, bijte mě, přeražte mi ruce, nohy, nos!“

„Co řveš?“ ospil se na něho král. „Copak nevidíš, že je nám zima, strašná zima?“

„Když já si ale zasloužím zrestat,“ mlel dál Janek.

„A cos provedl, holomku?“

„Usnul jsem, vaše královské veličenstvo, jen na chvíliku jsem usnul...“

„Táhni!“ rozkřikl se král. „Nám je zima, nám je...“

„Já ale usnul na stráži,“ povídá Janek.

„Táhni! Nám je strašná...“

„Na stráži u královského pokladu!“ křičel Janek.

Král se posadil na posteli a zahromoval: „U pokladu? Ty mizero, ty lumpe, snad ti někdo neukradl poklad?“

„Právě to,“ hlesl Janek. „Poklad je fuč.“

„Ty neřáde,“ křičel král a hrabal se z peřin, kožešin a houní. „My ti přerazíme hřbet, my tě rozsekáme!“

Král seskočil z postele v teplácích a svetrach a v nočních košilích, popadl královské žezlo a hnul se na Janka. Jenže Janek už byl v korunovační komnatě, hnul se další a další komnatou a král za ním.

„Ty darebáku, ty prevíte!“ láteřil král, uháněl za Janekem a shazoval ze sebe teplicky a svetry a košile. „Ty vozembouchu, počkej, co s tebou provedeme, až tě čapneme!“

Janek ale nečekal. Vběhl do nejvyšší hradní věže, bral schody po pěti a král se valil za ním. Janek už je na cimburi, král patnáct schodů za ním. Janek už šplhá na střechu věže a král jen v poslední noční košili s žezlem v ruce vbíhá na cimburi a pot se z něho jen leje.

„Tady jsem, vaše královská milosti, tady jsem,“ volá Janek, drží se korouhvíčky na samé špičce věže a směje se od ucha k uchu. „Že už vám není zima, vaše královská milosti, že už jste se zahřáli?“

„Tak ty takhle, darebáku jeden? Tys nás chtěl jen zahřát? Ale co je s královským pokladem, lumpe?“

„Co by s ním bylo, je na svém místě. Ale zahřál jsem vás, vaše královská milosti, co? Já se s vám vsadím, že už vám nikdy zima nebude.“

Král se posadil na dlažbu cimbuří, nevěděl, jestli má ještě zuřit, nebo se smát.

„Pojď dolů, prevíte,“ řekl už bez hněvu. „To se ví, že nás zahrál, a jak! Jestli je královský poklad v pořádku, tak...“

„Tak dostanu odměnu tisíc zlatých dukátů, platí?“ skočil mu do řeči Janek.

„Polez, polez, tady to na nás drobátko fouká. Ale zima nám není, kdepak zima, je nám teď moc dobré.“

Janek slezl ke králi a spolu šli domů. Janek dostal odměnu a král byl od té doby zdravý jako doumek.

ŠTEFAN BALÁR

STOLČEK PRESTRI SA

Stolárove ruky,
na nich vôňa dreva,
Má on také drevo,
čo mu v rukách spieva.
Vystružilok postieľku,
pre syna i pre dcérku.
Urobil tiež stolček malý
na ňom sme sa bavievali.

— Stolček, stolček, prestri sa...
Misa — a z nej parí sa.

FUJARA

Chvíľočku smutná,
potom bujará,
taká je, taká
naša fujara.

Taká je, taká
ako aj my.
Zahraj mi, bača,
zaspievaj mi.

HNIEZDO

Lastovička hniedzo malé
dorába si na povale.

Lastovička
jesení vyčká
a zas odletí...

Z teplých krajín
prinesie zas
hrstičku krás
pre deti.

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje známeho polského divadelného a filmového herca, tvorce mnohých vynikajúcich úloh. Hral medziiným v takých filmech ako: Mariša a Napoleon, Salto, Majster a Margita, Zigfrid, a v televíznom seriáli Královské sny, ktorý od októbra vysiela polská televízia. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Čakajú knižné odmeny.

V Živote č. 366/88 sme uviedli nili snímku Zygmunta Malanowicza. Knihy vyrebovali: Mária Stachuláková z Jablonky, Helena Štureková z Novej Belej, Jadviga Ventorčíková z Veľkej Lipnice, Irena Bižiaková z Vyšných Lapšov, Lucyna Klobuchová a Terézia Klobuchová z Fridmana, Monika Brzyzová a Žofia Lójková z Krempach, Alžbeta Sarniaková z Podsrnia, Robert Bednár a Marta Kuchtová z Kacvínna a Beata Svienta z Nedece.

VESELO SO ŽIVOTOM

— Predstav si. Mám papagája, ale nechce nič jest.

— Možno je chorý.

— Možno. Ale nebude to preto, že je vypchatý?

* * *

— Opakuj, Jožko, čo som ti povedať!

— Keď ideme vlakom, nesmieme sa vykláňať z okna.

— Správne. A prečo?

— Aby sme náhodou nepoškodili tunel alebo protiľudí vlak.

* * *

— Snivalo sa mi, že som si od teba vypožičal 10 korún.

— Tak mi ich hneď vráť!

ČO JE TO?

Trochu voda, trochu zem a volá to nechoď sem!

(otalB)

V domčeku bývalo Nič a Niečo. Nič s Niečim íšli na prechádzku. Kto zostal doma?

(-a onemsíP)

Berie me za uši, táháme ho, a predsa sa nehnevá. Co je to?

(ceinrH)

Keď po strunách jemne prejde, nôťia ako vták. Vieš, kto dáva husliam piesne? Pravdaže viem!...!

(káIS)

Má kridelká maľované, lieta ponad lúky, stráne. Keď sa z letov trochu spotí, oddychol si. Kto? No....!

(týtM)

STEFAN ZÁRY

Zametač

Do bieleho ešte snehu,
ktorým brodi práve vtač,
píše svoju ľudskú nehu
včasný básnik — zametač.

Zavše sa mu zaligoce
v oku slza od mrazu.
Kto vie čítať a má srdce,
rozumie jej odrazu.

Autor: JOZEF KLOCHÁN

Nový rok

Veselo

1. Už nám prstom na oblo-ky klope Nový rok.
U bielom snehu no u-li-ci vráždi je-ho krok.
Prišiel zasa ako to má vo zvyku. Uhádnite, čo nám nesie
v kufriku. Uhádni-te, čo nám nesie v svojom kufri-ku.

Možno je v ňom skrytý celý rozprávkový dom.
Stará, zlostná ježibaba nebýva už v ňom.
Možno sú v ňom pekné knížky, bábiky,
lyže, sánky, autička a cukríky,
lyže, sánky, autička a sladké cukríky.

Možno sú v ňom žiacke knížky plné jedničiek.
Možno teplý mamin úsmev, lepší ako liek.
Možno sú v ňom dlhočizné prázdniny,
plné húb a orieškovej zmrzliny,
plné húb a orieškovej chutnej zmrzliny.

TEOFIL MACEJKA

Novoročný pozdrav

BOŽENA TRILECOVÁ

Zlatá papučka

Vykľulo sa Šidlo z vreca a húsatko z vajca. Nie je však húsa ako húsa. Toto bolo celkom inakšie ako iné húsatky. Na oboch nôžkach malo zlaté papučky.

Húsatko bolo na svoje papučky veľmi pyšné a dávalo si pozor, aby sa mu ani trošku neodrali. Jaj, to bola paráda, keď sa nieslo po ceste! Papučky sa ligotali, žiarili a všetci ľudia, vtáci aj zvieratká sa za húsatkom otáčali a závideli mu ich.

Húsatko — ako každé iné húsatko — chodilo každý deň k vode. Vždy pred kúpaním si papučky schovalo pod kameň. Bolo si isté, že tam ich nik nenájde, iba ak myš — a tej boli veľké.

Chýr o papučkách rozleteľ sa po kraji. Kukučky to rozkukali, mačiatka to vymňaukali a vietor to rozfúkal aj po takých kútoch, kam kukučky a mačiatka nikdy ani len nenašli. Dostal sa ten chýr aj k strake — raptornici, svetoznámej klebetnici, ktorá hniezdila v šírom poli na topoli.

— Tie papuče musia byť moje! — dupla straka. Už sa aj videla, ako si vykračuje v tej zlatej nádhore a celý svet po nej očami gúľa.

Na Nový rok o polneci
vyjdem na náš balkónik
a do noci novoročnej
pustím modrý balónik.

Zaželám mu šťastnú cestu,
dobrý let a správny smer,
nech oznámi v celom svete,
že deti chcú mier!

Zatrepotala straka krídłami a už bola pri potoku. Sadla si na starú krvú vŕbu a odťala kričala na húsa, ktoré sa samo kúpalo v zelenej tóni.

— Ukáž mi papučky, húsatko! Nech viďm, ako ti dobre sadnú, — prihovárala sa húsatku falosná straka.

Húsa jej nič neodpovedalo, len rýchlo vyskočilo z vody a hybaj ku kameňu. Vyťahlo spod neho papučky a rýchlo sa dalo obúvať. Stačilo si však obúti iba jednu papučku. Straka-zlodejka priletel a tú druhú uchmatila. Než sa húsatko spamätaло, straka ufrnkla. Dovtedy sa v hniezde hniezdila, vrtela, po kým jej papučka z pazúrov nevyletela. A to sa s ňou stalo?

Chytili papučky myšky
a šup s ňou do skrýšky!
Spravili si z nej komôrku:
dali si do nej uhorku
a štyri pšeničné zrnka ...

Húsatko za zlatou papučkou plakalo, žaliilo. Na druhú papučku si dávalo taký veľký pozor, že si ju dolu z nohy nedalo. Aj keď zaspalo, zastrčilo si nôžku s papučkou pod seba.

Dávno sa už stala z húsatka hus, dávno sa papučka na kameňoch zodrala. Ale pozrite sa, husi stále spávajú na jednej nohe, akoby si každá z nich chránila svoju zlatú papučku.

MILAN LAJDAR

Cetl krtek v novinach:
Metro ťetří i váš čas!
Každý rád si proto zvolí
rychlou jízdu metropoli.

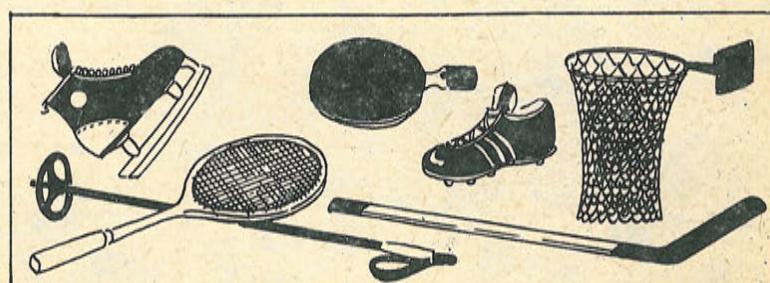
Metro

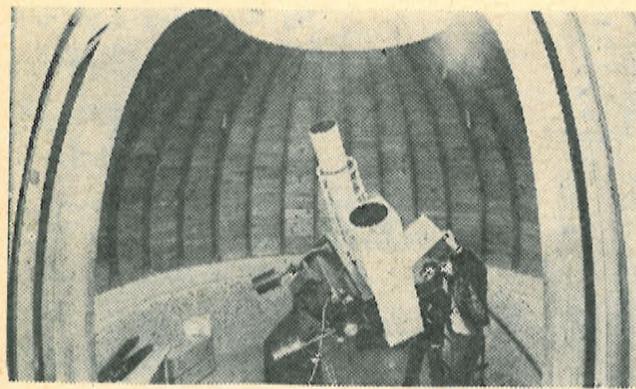
„Kam jde pokrok, jdu i já!“
řek’ si krtek Ferina.

A teď za stavením smolí
svoje vlastní metro v poli.

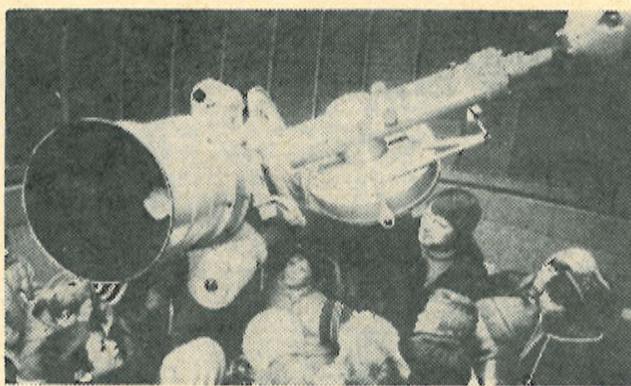
MILÉ DETI! Tentokrát namiesto križovky sme pre vás pripravili otázkou, na ktorú nájdete odpoveď na našom obrázku — Pri ktorých športoch sa používajú veci nakreslené na obrázku? Odpoveď nám pošlite do redakcie. Nezabudnite uviesť svoj vek a presnú adresu. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme slovenské knihy.

Příprava dalekohledu k pozorování komet ve východní kopuli

Astronom Tomáš Netopil seznámuje žáky 4. třídy základní školy s principem hvězdáského zrcadlového dalekohledu. Foto: ČTK — K. Vlček, P. Matička

Historie pražské hvězdárny

V roce 1928 byla pro veřejnost otevřena první část lidové hvězdárny, vybudované na pražském vrchu Petříně podle plánů architekta V. Veselika. Vznikl shodou okolnosti ve stejném roce, kdy věnoval čs. státu Josef Frič hvězdárnu v Ondřejově u Prahy, pracoviště dnešního Astronomického ústavu Československé akademie věd.

Zájem veřejnosti o astronomii je ovšem podstatně delší. Československo má u středočeských Makotřas svůj malý „Stonehenge“, starý asi 5500 let; hodiny s astronomickým ciferníkem a astrolabem tvoří významnou součást pražského Staroměstského orloje z počátku 15. století. Veřejnost se o astronomii zajímala i v dařích letech.

Proto se také o postavení hvězdárny uvažovalo dříve, zejména v souvislosti s pozorováním Halleyovy komety v letech 1909–10 nebo vznikem České astronomické společnosti v roce 1917. Její vznik je spjat s řadou význačných osobnosti té doby, mj. slovenským politikem a astronomem M.R. Štefánikem, po jehož smrti byl v roce 1919 dokonce zřízen fond na výstavbu hvězdárny.

„V polovině 20. let se uvažovalo jednak o výstavbě hvězdárny, ale také o vzniku Zeissova planetária, jehož se Praha dočkala koncem 50. let,“ říká ing. Marcel Grün, vedoucí oddělení kosmonautiky a geografie dnes spojené instituce — Hvězdárny a planetária hlavního města Prahy.

Hvězdárna se třemi kopulemi byla dokončena během necelých dvou let. Krátce

poté byly založeny hvězdárny v Českých Budějovicích (od poloviny 70. let vybavené také malým planetáriem), v Plzni, kde dnes existuje jen malé planetárium a pozorovací stanoviště v Táboře.

„Nejtěžší hodinku zažila zřejmě hvězdárna koncem války. Byla obsazena Němci a těžce poškozena při osvobozenovacích bojích. Optika dalekohledu byla naštěstí mimo budovu a tak mohla hvězdárna po rychlé rekonstrukci znova sloužit svému účelu,“ počítá ing. Grün.

Hvězdárna, k níž přibylo 20. listopadu 1960 velké projekční Zeissovo planetárium v pražské Stromovce a později ještě malá lidová hvězdárna v Praze — Dáblicích, prošla několika rekonstrukcemi. Byla rozšířena a vybavena novou pozorovací technikou i přednáškovým sálem. Dnešní podobu má vlastně od poloviny 70. let.

„Drobnějšími rekonstrukcemi prochází hvězdárna dodnes. Je vybavena řadou moderních přístrojů včetně výpočetní techniky, např. novým 40 cm reflektorem z podniku Carl Zeiss Jena. I nadále ovšem slouží svému účelu jako nejstarší velký fungující dalekohled zvaný „König“ stejně jako původní světelný dalekohled, tzv. hledač komet,“ konstatauje dr. Grün.

Stejně jako planetárium soustředí se vedle astronomických pořadů pro širokou veřejnost i hvězdárna na jiné přírodnovědecké akce. Probíhají zde populární astronomické středy, roční nebo delší kurzy základů astro-

nomic a kosmonautiky, ale i geografické přednášky. Mladí spolupracovníci se seznámají se systematickou odbornou prací v několika specializovaných sekách. Řada programů je určena pro školy a samozřejmě největší část z 80 tisíc osob, které ročně projdou hvězdárnou, má zájem o praktické pozorování kosmických objektů.

„Po obnovení provozu petřinské lanovky hvězdárna někdy praská ve švech (např. při nedávném průletu Halleyovy komety), takže mladí spolupracovníci z řad studentů, po desítky let tradiční demonstrátoři hvězdárny, mívají plné ruce práce.“

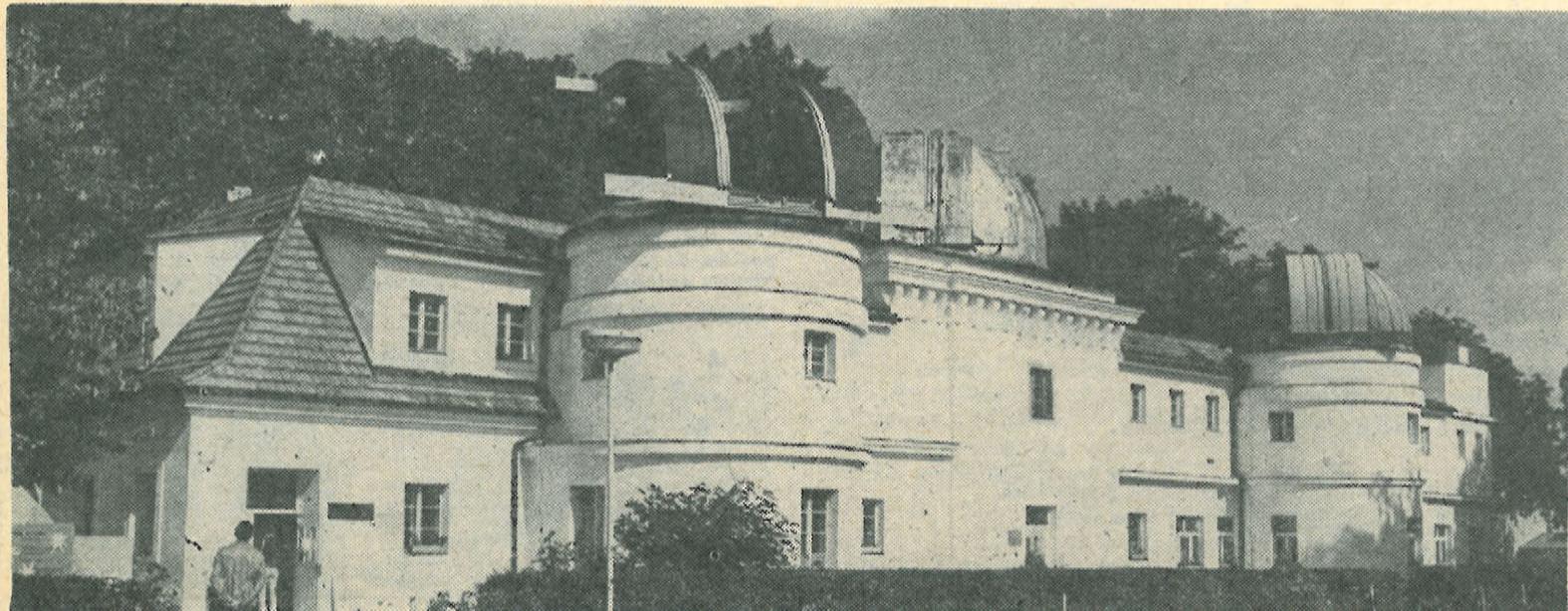
Vedení hvězdárny a planetária proto plánuje rozšíření budovy a jejího vybavení např. malým planetáriem.

Kromě popularizace a vzdělávání má hvězdárna úspěchy i v profesionální činnosti. Svoji hvězdnou kariéru zde začínal i slavný astronom světového jména Zdeněk Kopal, dlouholetý profesor univerzity v Manchesteru a také mnozí přední čs. astronomové. V současnosti jsou ceněny především práce RNDr Pavly Polechové, týkající se katalogizace vodíkových oblaků v mezihvězdém prostoru, nebo RNDr Jiřího Švestky, jehož specializací je výzkum mezihvězdného prachu.

Prostředí hvězdárny má své zvláštní neodolatelné kouzlo, přitahující nejenom mládež, není tedy neobvyklé, když se z absventa kursů stane demonstrátor, pak spolupracovník hvězdárny nebo, jak tomu bylo v řadě případů (ing. M. Gruna nevyjímaje) později i trvalý zaměstnanec této zajímavé instituce.

FRANTIŠEK MAŠEK
Orbis

Celkový pohled na hvězdárnu na Petříně

Pre mladé ženy a dievčatá sme vybrali model dvojfarebného svetra v aurové vzorky. Svetor má lodičkový výstrih a predĺžené rameňa. Hodí sa k sukniám a nohaviciam.

RETROŠTÝL ÚPLETOV

Na sezónu zima '89 vám ponúkame módne návrhy pletených odevov pre mužov, ktoré sa vyznačujú výrazným retroštýlom. Ožívujú sa techniky a dezény či motívy aktuálne v päťdesiatych rokoch. Inšpiráciou je tu najmä

folklor juhoamerických národov. Odevy inšpirované folklórom majú výraznú farebnosť, geometrické dezény sú zväčša čierno-biele, alebo zemitých farieb doplnených akcentom modrej, žltej a červenej.

GIEZ KOŃSKI

Larwy gza rozwijają się z jajeczków, które samica gza składa na skórce nóg konia — w okolicy stawu skokowego oraz na skórce piersi i słabizn. Z jajeczków lęgną się larwy powodujące swędzenie skóry, konie liżą swędzące części skóry i w ten sposób larwy dostają się na język, a następnie do żołądka i jelit, gdzie usadzają się na okres 10 miesięcy. Wiosną i latem znajdują się w jelitach i żołądku konia larwy gza wydostają się z całego na zewnątrz. Gdy larwy gza silnie zaatakują konia, następuje ogólne osłabienie, najwyraźniej przejawiające się podczas pracy, oraz brak apetytu i wychudzenie. Jeśli podejrzewamy, że koń ma larwy gza, należy odrobaczyć go w lecznicy. Leczyć należy w jesieni i w zimie, gdyż na wiosnę i w lecie larwy gza i tak opuszczają konia. W zapobieganiu tej choroby koniecznie trzeba często oglądać skórę konia (szczególnie przednich nóg) znalezienie na sierści jajeczka gza należy usuwać skrobiąc sierść dobrze wyostrzonym nożem, uważając przy tym, aby nie skałczyć skóry. Przesunięcie ostrą stroną noża po sierści odry-

wa jajeczka gza przyklejone do niej, które wskutek tego zabiegu odpadają na ziemię i giną.

CHOROBA MĘTKOWA KROW

Chorobę mętnikową wywołuje drobnoustroj zwany mętnikiem płodowym. Źródłem zarazków są zakażone krowy i buhaje. Zarazek rozmnaga się i żyje głównie w narządach rozrodczych. Najczęstszą drogą przenoszenia zarazy jest krycie chorym buharem, w którego nasieniu znajdują się zarazki. Zakazić może też buhaj jeszcze zdrowy, jeżeli bezpośrednio po pokryciu chorej krowy, kryje krowę zdrową. Choroba może także przenieść się z krowy na krowę, jeżeli sztuki zdrowe stoją obok chorej, oraz przez przedmioty zakażone wydzieliną, chorych krów lub przez obsługę nie przestrzegającą higieny. Zakażenie mętnikiem wywołuje zapalenie pochwy i macicy, a czasem nawet jajników. Z pochwą wydziela się śluz pomieszany z ropą, najlepiej widoczny w czasie rui. Czasem obserwuje się u chorych krów całkowity brak śluzu rujowego. W następstwie zapalenia pochwy i macicy u krów chorych występuje jałowość trwająca miesiące, a nawet lata. W początkowym okresie choroby błona śluzowa pochwy jest przekrwiona i pokryta krvistym śluzem. Czasem pod błoną śluzową pojawiają się twardze guzki różnej wielkości. Krowy mimo kilkakrotnego krycia pozostają jałowe, a te, które

zajdują w ciąży ronią po upływie 2–6 miesięcy. Chorze krowy rodzą niekiedy żywe cielęta, które przeważnie w ciągu kilku dni giną. Cielęta zostające przy życiu są słabe i ospale, z trudem wstają, niechętnie piją mleko i są mało żywotne. Pierwiastki zakażone mętnikiem ronią bardzo rzadko. Podejrzenie zakażenia obrony mętnikiem można powiązać w wypadku, kiedy u krów wnych od brucelozy występują ronienia, zwłaszcza w pierwszej połowie ciąży. Zakażenie męskim może również podejrzewać kiedy krowy przez długi czas nie zaczynają się, kiedy występuje u nich zapalenie pochwy i macicy oraz przy masowych zatrzymaniach lożyska. Rzadkością przy chorobie mętnikowej jest ropomaciczne. U buhajów zarażonych mętnikiem nie występują żadne charakterystyczne objawy. Jedynie malejąca ich płodność lub typowe zmiany chorobowe występujące u pokrytych przez nie krów mogą nasuwać podejrzenie tej choroby. Przy chorobie mętnikowej szczególnie znaczenie ma zapobieganie — ze względu na bardzo małą wytrzymałość zarazka i duże trudności w jego wykryciu jeżeli stwierdzi się występowanie w oborze mętnika płodowego, należy natychmiast przerwać krycie naturalne i wprowadzić sztuczne unasienianie krów. Krowy wykazujące objawy zbliżającego się ronienia należy izolować od zdrowych. Miejsce, w którym nastąpiło poronienie, trzeba odkazić, a płód zniszczyć przez spalenie lub głębokie zakopanie w ziemi.

Chorze krowy poddaje się leczeniu ściśle według zaleceń lekarza. Zwierząt chorych lub podejrzanych o chorobę nie wolno sprzedawać, ani przeprowadzać do innych pomieszczeń.

PRZEPUKLINY U OWIEC

U owiec występują najczęściej przepukliny brzuszne i mosznowe. Przyczyną przepukliny brzusznej stanowi zwykle tło urazowe, jednak może ona wystąpić również samoistnie u starszych samic — wieloródeka, wskutek osłabienia powłok brzusznego. Szczególnie usposabiają do tego typu przepuklin — ciąże bliźnicze. Przy wystąpieniu przepukliny na tle urazowym pojawiają się nagle zaburzenia lożyskowe, zaburzenia w trawieniu oraz objawy niepokoju ze strony zwierzęcia, natężenie tych objawów jest zależne od siły urazu, który wywołało przerwanie powłok brzusznego. Natomiast przy przepuklinach samoistnych objawy potęgują się powoli z dnia na dzień. Przy przepuklinach brzusznych występuje większe lub mniejsze zniszczenie brucha, najczęściej w okolicy linii białej. Przy omacywaniu miejsca przepukliny, szczególnie w okresie ciąży, udaje się nierzaz wyczuć płód przez worek przepuklinowy, natomiast gdy w worku przepuklinowym znajdują się jelita przy uciskaniu nań odnosi

ZUZKA VARI

ČO NA OBED?

BUJÓN SO ŽETKOM. Rozpočet: 500 g hovädzieho mäsa z pleca, 100 g miešanej koreňovej zeleniny, 40 g cibule, 4 žltky, voda, soľ, čierne korenie.

Umyté, nahrubo zomleté hovädzie mäso dáme do studenej vody a pomaly privádzame do varu. Neskôršie pridáme koreňovú zeleninu, cibuľu, soľ, korenie a na miernom ohni varíme asi 2 1/2 — 3 hodiny. Po uvareni odcedíme a nalejeme do šállok s celým žltkom.

ZAPEČENÉ FLIAČKY. Rozpočet: 250 g fliačkov, 50 g masla, soľ, 2 vajcia, 300 g vareného údeného mäsa, 20 g masla a 20 g strúhanek na vymästenie pekáča, 2 dl sladkej smotany alebo mlieka a 1 vajce na zaliatie.

Doma pripravené alebo kúpené fliačky uváremo v osolenej vode, do ktorej sme pridali vývar z údeného mäsa. V misie vymiešame maslo so soľou a žltkami, pridáme uvárené a vychladnuté fliačky, uvárené studene údené mäso pokrájané na kocky a premiešame. Nakoniec do zmesi zamiešame z bielkov uťahaný tuhý sneh. Pekáč vymästíme maslom a vysypeme strúhanou, naplníme prípravou zmesou, zalejeme smotanou alebo mliekom rozšľahaným s vajcom a v dobre vyhriatej rúre pečieme

pol hodiny. Zapečené fliačky môžeme pred podaním trochu posypať postrúhaným tvrdým syrom.

FRANCÚZSKY MAJONÉZOVÝ SALÁT. Rozpočet: 8 uvarených zemiakov, 3 kyslejšie jablká, 50 g orechov, 3 dl majonézy, šťava z 1/2 až 1 citróna — podľa chuti — cukor, soľ, čierne korenie.

Uvarené, olúpané zemiaky a jablká pokrájame na malé kocky. Orechy nastrúhamo a dobre premiešame s majonézou, dochutíme soľou, citrónovou šťavou, cukrom a mletým čiernym korením. Dobre premiešame a odložíme odstát do chladničky.

ROŽTEKY S ČOKOLÁDOVOU POLEVOU. Rozpočet: 300 g polohrubej múky, 170 g masla, 100 g práškového cukru, 2 žltky, 20 g vanilkového cukru. Čokoládová poleva: 80 g horkej čokolády, 50 g masla.

Preosiatu múku dobre vymiešame s maslom, cukrom, žltkami a vanilkovým cukrom. Z cesta potom vytvarujeme pravidelné rožteky, uložíme na plech a upečieme doružova vo vopred vyhriatej rúre. Keď vychladnú, námocíme ich v čokoládovej poleve.

MAKOVNÍČKY. Rozpočet: 400 g polohrubej múky, soľ, citrónová kôra, 80 g práškového cukru, vanilkový cukor, 2,5 dl vlažného mlieka, 30 g droždia, 80 g masla, 2–3 žltky, tuk na vymästenie

plechu, žltok na potretie, vanilkový cukor na posypanie.

Trocha osolenú mûku preosejeme, pridáme práškový a vanilkový cukor a postrúhanú citrónovú kôru. Potom prilejeme vykysnutý kvások, pripravený z droždia, trochu teplého mlieka, štipku cukru a mûky, pridáme vlažné mlieko, v ktorom sme rozmiestili roztočené maslo a žltky a vypracujeme mäkké lesklé cesto. Trocha ho posypeme mûkou, prikryjeme utierkou a na teplo miestie necháme vykysnúť. Z vykysnutého cesta sformujeme malé bochníčky, ktoré necháme opäť kysnúť. Vykysnuté trocha rozvalkáme, naplníme makovou plnkou, zabalíme, dáme na pomaštenský plech a necháme znova vykysnúť. Nakoniec makovníčky potrieme rozložaným žltkom, nastrihneme nožnicami a v horúcej rúre upečieme do červena. Upečené posypeme vanilkovým cukrom.

HUSA PEČENÁ PO STAROČESKU. Rozpočet: 1 husa, 1 hlívka zeli (1 kg), 3 jablka, 3 brambory, 1 cibule, 2 lžice očtu, kmin, súl.

Oválnou a ve vlažné vode oplichnutou husu nasekáme na porce, osolíme, pokrmíme, položíme na pekáček, podlijeme

trochou vody a dáme do trouby peci. V prübahu pečení přeléváme husu vypečenou šlávou a podlíváme vodou. Když je maso téměř měkké, slijeme část husího sádla, přidáme oloupanou, na plátky nakrájenou cibuli a na porce husy navršíme pokrájené zeli zbabavené košálou, osolíme a zastífkem ocitem. Po 10 minutách pečení přidáme oloupaná a nahrubo nakrájená jablka a na kostky nakrájené brambory. Směs promícháme a společně dusíme doměkkou. Husí sádlo použijeme na přípravu bramboráku, topinek nebo smažených bramborových placíků. Porce husy podáváme společně se zelím, jablkou a brambory. Vhodnou přílohou je bramborový knedlík nebo bramborové placíky.

PIŠKOTOVÉ DORTÍČKY. Rozpočet: 4 žloutky, 200 g písčkového cukru, 0,5 prášku do pečiva, z 1 citrónu kúra a šťava, 140 g bramborové moučky, 60 g hrubé mouky (krupečatka), 4 bílkы na sníh, 100 g loupaných pražených mandlí na obalování. Náplň: 150 g másla, 100 g práškového cukru, 1 žloutek, 1 lžička nesCAFÉ.

Žloutky, cukr a citrónovou kúru i šťavu mícháme půl hodiny, pak přidáme prosítou bramborovou moučku promichanou s práškem do pečiva, mouku a tuhý sníh z bílků. Na vymáznutý a moukou vysypáný plech natřeme těsto asi 8 mm tlusté a rychle upečeme. Z vychladlého těsta vypichujeme kolečka těsně vedle

OSLAVENCÚM

się wrażenie miękkiej masy dającej się po położeniu zwierzęcia na grzbiet wprowadzić do wewnątrz. Gdy otwór łączący jamę brzuszną z workiem przepuklinowym jest wąski, może łatwo przyjść do uwięzienia jelit. Leczenie polega na zabiegu operacyjnym, którego wykonanie uzupełnia się o wartości hodowlanej zwierzęcia. Przepuklina mosznowa zaś występuje u tryków niezależnie od wieku, rzadko jednak u jagniąt-samców. Przyczyną jej są najczęściej duże wysiłki zwierzęcia, a uspasabia do niej zbyt szeroki kanał pachwinowy. W objawach rzuca się w oczy wyraźna asymetria worka mosznowego, który może osiągać znaczne rozmiary.

STRATY POTRANSPORTOWE OWIEC

Podczas ciepłych dni, po wylądowaniu z wagonów zwierząt dobrze odżywionych, o dobrej welnie i po przeprowadzeniu ich do owczarni, daje się u nich zaobserwować zaburzenia w postaci znużenia, zmniejszonego apetytu, zwiększenia pragnienia, powstawania się gorączki i duszności. Stosunkowo dość często zdarzają się przypadki padnięcia. W podobnych przypadkach, które zdarzają się stosunkowo często, za przyczynę śmierci przyjmuje się osłabienie mięśnia sercowego z powodu wyższej temperatury w wagonie oraz braku powietrza.

H. MĄCZKA

sebe. Kolečka spojíme kávovou nádivkou 3–4 na sebe. Potřeme horní stranu a boky. Boky obalíme loupaným hrubě sekánými mandlemi. Na vrchní stranu přilepíme loupanou praženou mandlu.

SALÁT

SALÁT Z UZENÉHO SÝRA. Rozpočet: 500 g uzeného sýra, 4 natvrdo vařená vejce, 75 g cibule, 100 g sterilovaných okurek, 2 sterilované papriky, 100 g sterilovaného hrášku, 200 g přirodnilo jogurtu, sůl, petrželka nebo mladá cibulová nať, 40 g hořčice.

Sýr nakrájme na kostičky, přidáme natvrdo vařená rozsekaná vejce, okapáný hrášek, na kostičky nakrájené okurky a papriky, drobně nakrájenou cibuli a vše promicháme. Jogurt nařeháme s hořčicí a trochu soli a vmicháme do připravené směsi.

Podáváme na dezertních talířích sypaný jemně nakrájenou petrželkou nebo cibulovou nať. Jako příloha — pečivo.

ODPOVĚD:

Věda a vynález — kbelík, lopata, myši, plž, telefon — Boyle.

ALIMENTY Z USA

Na skutek wystąpienia polskiego ministra sprawiedliwości po szczególnie stany w USA wyraźny gotowość wykonywania orzeczeń polskich sądów w sprawach o alimenty w stosunku do osób zamieszkałych w Stanach Zjednoczonych. Na konferencji Narodowego Stowarzyszenia do spraw Egzekucji Alimentów w Nowym Orleanie ustalone zostały zasady postępowania w takich sprawach.

Już od 15 listopada 1988 roku sądy wojewódzkie przyjmują wnioski o przyznanie alimentów dla dzieci. W wyjątkowych przypadkach będzie możliwość łącznego dochodzenia alimentów dla dziecka i małżonka, a także dla dziecka pozamążęńskiego.

Do przyjmowania wniosków uprawniony jest sędzia wyznaczony przez prezesa sądu wojewódzkiego wyłącznie do tych spraw. Wniosek zawierać może żądanie zasadzenia alimentów bieżących, ale i też zaległych, co jest niesłychanie istotne.

Jeżeli jednak osoba zobowiązana do płacenia alimentów leży na dziecko (czy małżonka) dobrowolnie kwoty, które są amerykański uzna za godzive, do egzekucji nie dojdzie. Sądownictwo amerykańskie preferuje bowiem dobrowolny sposób załatwiania roszczeń alimentacyjnych. Jeżeli dobrowolności nie ma, to zgodnie z przepisami sądownictwa amerykańskiego — możliwe będzie żądanie wykonania wyroku sądu polskiego, bądź dopiero zasadzenie alimentów przez sąd USA.

W przypadku, gdy osoba dochodząca tych roszczeń nie ma adresu pozwanego w USA, będzie możliwość uzyskania konkretnych informacji za pośrednictwem wyspecjalizowanej instytucji.

Wniosek, o którym była wyżej mowa, wraz z niezbędnymi załącznikami, sąd wojewódzki będzie wysyłać bezpośrednio do władz właściwego stanu USA. Cały komplet sporządzonych druków dostanie też ubiegający się o alimenty. Jest to zabezpieczenie na wypadek zaginięcia dokumentów, potrzeby podjęcia interwencji dla przyśpieszenia rozstrzygnięcia spraw... Wnioskodawca będzie mógł wtedy zwrócić się albo do naszego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, bądź do właściwego urzędu konsularnego PRL w USA, tj. konsultantów generalnych w Nowym Jorku, Chicago, do wydziału konsularnego ambasady PRL w Waszyngtonie. Do prośby o interwencję trzeba będzie załączyć dokumentację.

Dodajmy — w tych sprawach dokładnych informacji udzielają sekretariaty prezesów sądów wojewódzkich.

USTALENIE OJCOSTWA

W sytuacji, gdy kobieta niezamężna urodzi dziecko, mężczyzna, który jest naturalnym ojcem powinien je uznać, bez względu na to, czy jest on człowiekiem wolnym, czy też pozostaje w związku małżeńskim. Uznanie dziecka może nastąpić przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego właściwego dla miejsca urodzenia dziecka albo przed sądem rodzinnym. Można uznać dziecko urodzone, jeżeli zostało już poczęte.

W razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu ojca (np. ciężkiej choroby) może on uznać dziecko przed naczelnikiem gminy, miasta, dzielnicy. Jeśli ojciec ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych (np. gdy jest nieletni), potrzebna jest zgoda jego przedstawiciela ustawowego (tj. rodziców, kuratora, opiekuna).

Jeśli dziecko nie zostało uznane lub uznanie to zostało unieważnione, zarówno dziecko jak i matka mogą żądać sądowego ustalenia ojcostwa. Matka może dochodzić ustalenia ojcostwa tylko do osiągnięcia przez dziecko pełnoletniości, natomiast samo dziecko — bez żadnych ograniczeń czasowych. Tego rodzaju sprawami zajmują się sądy rejonowe — wydziały rodzinne i dla nieletnich. Powództwo o ustalenie ojcostwa obejmuje też roszczenia z tym związane: np. o nadanie dziecku nazwiska ojca, orzeczenie — czy ojcu przysługiwać będzie władza rodzicielska.

Przypomnijmy, że domniemanym ojcem dziecka jest ten mężczyzna, który obcował cielesnie z jego matką nie dawniej niż trzysta dni przed poczęciem i nie później niż w sto osiemdziesiątym pierwszym dniu przed urodzeniem dziecka.

W sprawach o ustalenie ojcostwa pełnomocnikiem matki w procesie mogą być jej rodzice, rodzeństwo. Także przedstawiciel: Ligii Kobiet Polskich, związków zawodowych, Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej itd.

Sąd bierze pod uwagę wyniki grupowego badania krwi, czyli porównania niektórych właściwości krwi dziecka, matki i domniemanego ojca. Jeśli dziecko posiada właściwości krwi nie występujące ani u matki ani u domniemanego ojca, oznacza to, że ojcem jest inny mężczyzna. Dzieci badaniu krwi można więc stwierdzić czy dany mężczyzna jest ojcem. Ważne są również wyniki badań antropologicznych oraz zeznania świadków.

W wyroku ustalającym ojcostwo zasadza się też alimenty na rzecz dziecka, w zależności od możliwości zarobkowych obu stron. Uznanie dziecka daje obojęgu rodzicom równe prawa rodzinne, tak jakby byli małżostwem. (PODSTAWA PRAWNA: kodeks rodzinny i opiekuńczy).

ROZWIĄZANIE UMOWY O PRACĘ

... PODCZAS URLOPU

... Z KOBIETĄ W CIĄŻY

Pani K. po przepracowaniu kilku lat w jednym z ministerstw, 31 stycznia bieżącego roku dostała wypowiedzenie. Była wówczas w piątym miesiącu ciąży. Czytelniczka usiłowała kwestionować prawidłowość zwolnienia, ale bezskutecznie. Był to bowiem wyjątkowy wypadek, gdy zakład miał prawo wypowiedzieć umowę pracownicy w ciąży, lub korzystającej z urlopu macierzyńskiego: likwidowano ministerstwo. Wypowiedzenie umowy w takiej sytuacji dopuszcza art. 177 Kodeksu pracy. I do tej pory wszyscy jest w porządku.

Nie jest natomiast w porządku, że nie powiedziano pani K., jakie świadczenia jej się należą. Od chwili rozwiązania umowy Czytelniczka nie dostała ani grosza. Napisała do nas pełen rogoryzacji list, gdyż przy okazji likwidacji ministerstwa straciła nie tylko pracę, ale i zasiłek macierzyński i ewentualny urlop wychowawczy. W bylym ministerstwie ktoś nie doczytał art. 177 K.p. do końca i nie pouczył pracowników o jej uprawnieniach. A ostatnie zdanie tego przepisu brzmi: „W razie niemożności zapewnienia w tym okresie innego zatrudnienia pracownicy przysługują świadczenia określone od rębnymi przepisami”.

Nie można mówić o urlopie macierzyńskim czy wychowawczym, bo przecież w chwili urodzenia dziecka pani K. nie była pracownicą. Należy jej się natomiast takie świadczenie, jakie dostają kobiety w czasie urlopów macierzyńskich i wychowawczych.

Do dnia porodu Czytelniczka powinna dostawać zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego, a po urodzeniu dziecka winna go otrzymywać tak, jakby była pracownicą na urlopie macierzyńskim. Wyraźnie normuje te sprawy art. 33 ustawy z 17 grudnia 1974 r. (tekst jedn. Dz. U. Nr 30 z 1983 r.).

Także rozporządzenie Rady Ministrów z 17 lipca 1981 r. o urlopach wychowawczych (tekst jedn. Dz. U. Nr 2 z 1985 r. z późn. zm.) mówi o uprawnieniach matek, z którymi rozwiązano umowę o pracę w czasie ciąży z powodu likwidacji zakładu. Zgodnie z paragrafem 15 rozporządzenia, w takich wypadkach przysługuje zasiłek wychowawczy (jeżeli spełnione są warunki do jego przyznania). Jeżeli więc w rodzinie pani K. dochód na osobę nie przekracza 6 tys. zł, należy jej się 8200 zł zasiłku wychowawczego miesięcznie (rozp. Rady Ministrów z 1 lutego 1988 r... Dz.U. Nr 3). W przyszłości okres pobierania zasiłku wychowawczego będzie potraktowany jako urlop wychowawczy, jeżeli chodzi o uprawnienia pracownicze czy emerytalne. Wszystkie związane z wypłatami zasiłków formalności należy załatwiać w oddziale ZUS właściwym dla likwidowanego zakładu pracy.

HVĚZDY O NÁS

 VODNÁŘ
21.I. - 18.II.

V práci to bude pro tebe těžký měsíc. Nejsou vyloučeny neočekávané překážky, rozštípení, ostré rozhovory a složitá opatření. Nenech se vyvěst z míry, všechno se pomalu uklidní a vrátí do starých kolejí. V soukromém životě tě čekají úspěchy ve společnosti, především u druhého pohlaví. Na zdraví ani na peníze nebudeš moci naříkat.

 RYBY
19.II. - 20.III.

Pracovní problémy se nebudou vyvijet tak, jak bys si přál. Určité nedopatření zapůsobí jako studená sprcha a způsobí mnoho nesnází, a to nejen tobě. Ztratíš důvěru spolupracovníků, ovzduší v práci se pokazí. Rovněž finančně ztratíš, a v důsledku toho tě čekají nepříjemnosti doma. Celkem měsíc nebude dobrý.

 BERAN
21.III. - 20.IV.

Různé nedokončené záležitosti náhle budou potřebovat rychlé vyřešení. Velkou příležitostí pro tebe bude rozhovor s někým, komu budeš muset různé věci vysvětlit. Neuděláš-li to, může z toho vyplynout složitá konfliktní situace, kterou bude později těžko napravit. Zdraví ti naštěstí bude dobré sloužit.

 BÝK
21.IV. - 20.V.

Ovzduší nové, změněné, ale záležitosti a problémy po starém. Záležitosti, které budeš muset v nejbližších dnech vyřešit, v tobě nevyvolají nadšení, ale brzy se ukáže, že nejsou nezajímavé a že si s nimi snadno poradíš. Vyhnij se netaktnímu jednání, mohlo by ti zkomplikovat život.

 BLÍŽENCI
21.V. - 21.VI.

Narazíš na neočekávanou překážku, která ti zabrání uskutečnit důležité plány, na nichž závisí tvoje další životní situace. Raději trochu počkej na lepší ovzduší, tím spíše, že to nebude trvat příliš dlouho. To čekání tě bude stát trochu peněz a způsobí ti finanční nesnáze, ale stojí to za to — všechno si později vynahradíš!

 RAK
22.VI. - 22.VII.

Aktuální záležitosti si musíš v klidu rozmyslet; falešný krok by ti mohl značně zkomplikovat život v nejbližší budoucnosti, zejména v rodinném životě. Setkání při slavnostní příležitosti, na které budeš pozván, ti přinese satifakci a pomůže vyřídit problémy, které tě trápí.

 LEV
23.VII. - 23.VIII.

Ve tvém okolí bude mnoho ruchu. Situace se změní, některé nové záležitosti tě zajíždají. Zároveň však budeš mít mnoho dodatečných povinností a úkolů. Některé z nich nebudou pro tebe obtížné, ale některým by ses chtěl vyhnout, a to právem. Finančně jsi v dobré situaci, nepotřebuješ si přivydělávat.

 STŘELEC
23.XI. - 21.XII.

V práci předstíráš, že pracuješ, tvoje povinnosti plní ostatní a ty si přivlastňuješ cizí zásluhu. Dej si pozor, to nemůže trvat věčně! Zato doma příjemné ovzduší a klid. Očekává tě dlouhá, zajímavá cesta, na kterou se chystáš už delší dobu. Během ni poznáš zajímavé lidi.

 VÁHY
24.IX. - 23.X.

Nával problémů, které se tak nahromadí, že nebudeš moci všechny rychle vyřešit. Některé z nich však budou mit i svou dobrou stránku — pomohou ti zapomenout na starosti. V nejbližších dnech uzavřeš novou známost, která ti zlepší náladu. Nezanedbávej však pro ni staré dobré přátele, kteří ti pomáhali v těžkých chvílích!

 KOZOROŽEC
22.XII. - 20.I.

Práce přibývá, úkoly se hromadí. Nesmiš zůstat jen pasivním pozorovatelem. Zapoj se do práce, projev aktivitu a iniciativu, máš možnost zlepšit své postavení i příjmy. V soukromém životě to bude úspěšný měsíc — získáš nové přátele a upevníš citový svazek s někým, na kom ti velmi záleží. Vyhýbej se domácím sporům a všechno půjde dobrě.

NÁŠ TEST

Akí ste?

Väčšina osôb, ktoré plnia vedúce funkcie, má o sebe spravidla dobrú mienku. Je pritom známe, že plnenie vedúcich funkcií je nielen svojho druhu umením, ale zároveň si vyžaduje určité vedomosti a osobné schopnosti riadiť. Keď odpoviete na naše otázky, dozviete sa, akí ste?

1. Myslite si, že len hlupáci dôverujú ľuďom? áno 0 b. nie 5 b.
2. Týka sa to aj vás, keď:
  - a) ľudia o vás hovoria, že ste zlomyselný (á)
  - b) ľudia vám často závidia mnohé veci
3. Veľmi si zakladáte na svojej mienke a nemáte radi novoty?
4. Radi riskujete a vystavujete sa nebezpečenstvu?
5. Chcete byť vždy prví a predbiehať iných?
6. Je vám ľahko a nepríjemne pracovať v nepriateľskom a ľahostajnom prostredí?
7. Komu predovšetkým prikladáte význam vo vašom okolí:
  - a) praktickosti a užitočnosti
  - b) estetike okolia (farba stien, druh nábytku, architektúra a pod.)
8. Ste etižiadostiví a veľmi si chcete zlepšiť svoju situáciu, získavať odmeny, peniaze, vedomosti?
9. Majú podľa vás veľkí tvorcovia (napr. Mickiewicz, Chopin) právo byť egoistami a nebrat ohľad na nikoho?

10. Aký je váš vzťah k opačnému pohlaviu?		
a) nemám o ňom najlepšiu mienku	0	
b) veľmi kladný	5	
11. Ste za trestom smrti v určitých drastických prípadoch?		áno 0 nie 5
12. Co podľa vás má tvoriť normy nášho konania (vyberte si 2 odpovede)?		
a) náboženstvo — 5 b.; b) ideály krásy — 5 b.; c) ekonomicke motívy — 0; d) dobro iných ľudí — 5 b.		
13. Ktoré z uvedených prívlastkov si môžete pripisať: aktívny, agresívny, činný, etižiadostivý, mudrujúci, rozhodný, autokratický, vladársky, schopný, sebaistý, spoľahlivý, odhadlaný, dominiujúci, energický, silný, nezávislý, pracovitý, inteligentný. (všetkých 18 — 5 b., aspoň 9 — 2 b., menej ako 5 — 0 b.)		
- Teraz si spočítajte body!
- OD 70 DO 35 BODOV: Bravo! S vami ako so šéfom sa pracuje veľmi milo. Ste lojalni a všetkým žičliví. Skratka piateľ sveta. Ste optimisti a realistickí rojkovia. U pracovníkov si cenite vernosť, pocitivosť a lojalitu. Máte radu nadšený prístup k práci. Viete si starostlivo vybrať spolupracovníkov-odborníkov. Stačí vám jeden pohľad, krátky rozhovor, a už viete čo si o nich máte myšlien. Nie ste namysleni ani arogantní. Žijete a dávate žíť iným. Ste zhovorčívi, ale doma neradi rozprávate o svojej práci. Ste dobrým organizátorom, schopným veľkého výkonu.
- OD 30 DO 0 BODOV: Vedúca funkcia vás častejšie unavuje ako vám dáva spokojnosť. Navonok ste chladní, ovládnutí. Vzbudzujete rešpekt v okolí. Samozrejme, neznášate lenivosť, nepresnosť a akúkoľvek marnotratnosť, ale prejavujete to nevelmi efektívne. Ste veľmi citliví na akékoľvek príznaky nedostatku úcty a uznania voči vám. Často upodozrievate z toho rôzne osoby, nezriedka neopodstatnenie. Spolupráca s vami môže byť niekedy fažká. Vychádzate totiž z chybného predpokladu, že všetci by mali všetko vedieť „samí od seba“, bez zbytočných rečí. Neradi chválite iných a vaša kritika môže byť rozlučujúca a jalová. Pouvažujte o tom a snažte sa zmeniť!

Vraví pri pive priateľ priateľovi:

— Keď som bol mladý a chodil som za ženou, pes brechal a žena ma čakala. Teraz je to opačne, žena breše a pes ma čaká...

* * *

— S každým vždy hovorím otvorené.

— Potom sa však nečuduj!

— Čomu?

— Ze máš všade zatvorené dvere!

* * *

— To je úžasné, aký je ten tunel dlhý!

— Čo sa čuduješ? Ved' sedíme v poslednom vagóne!

Opýtala sa mamička malého Jurka:

— Tak čo si sa dnes naučil v škole?

— Veľa toho nebolo, zajtra tam musíme ísť znova...

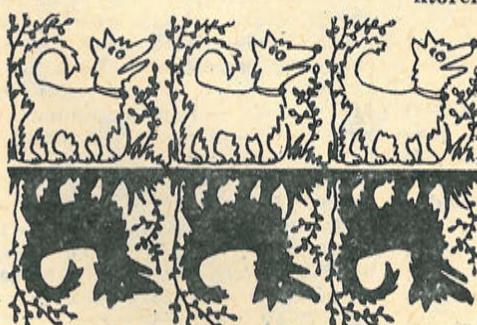
JEŽ — Bělehrad

LUDAS MATYI — Budapešť

DOKÁŽEŠ TO?

VĚDA A VYNÁLEZY

Nejprve vyloučíte čtyři obrázky, které k sobě tematicky patří. Pak seřadíte zbylých pět podle abecedy a přečtete po řadě jejich druhá písmena. Dostanete tak jméno anglického chemika (Robert, 1627–1691), který po roce 1660 položil základy novodobé analytické chemie.

PRE BYSTRÉ HLAVY

Tiene týchto troch psíkov sa akosi pomohli. Uhádnete, ktorý ktorému patrí? Hoci sú na prvý pohľad veľmi podobní, sú medzi nimi rozdiely. (Odpoveď na str. 29)

MENO VEŠTÍ

MATILDA. Ženy s týmto menom sú solidne a vytrvalé v učení, práci a v plnení všetkých úloh, ktoré im boli zverené. Rýchlo sa učia praktickému životu a práci v domácnosti. Matilda býva vždy veľmi milá, ale zároveň väzna. Známi ju majú radi za znášanlivosť, srdečnosť, priateľský vzťah k ľuďom a ochotu pomáhať všade tam, kde je pomoc potrebná. Deti ju priam zbožňujú. Matilda je k nim dobrá, starostlivá, dokáže sa s nimi hrávať, pomáhať a vie im vždy poradiť v ich deťských problémoch. Je úslužná a pracovitá. Neznáša nečinnosť, mrhanie časom a peniazmi, marnotratnosť; jej mottom je neustála aktivita. Už od školských rokov plní rôzne verejné funkcie. Teší sa všeobecnej dôvere okolia. Matilda je výnimocne solidna a poctivá. Jej životné plány sú ani nie tak skromné, ale predovšetkým reálne a uskutočiteľné. Nehľadá ľahký zisk a slávu. Všetko si získava poctívou prácou. V živote nedosahuje nič ľahko, ale práve to jej prináša zadosluženie. Má zlaté srdce, vždy na dlani. Rada počúva ale aj rozpráva zaujímavé príbehy. Vydáva sa obyčajne za dobrého, poriadneho človeka, ktorý ju veľmi miluje a váži si ju. Je výbornou manželkou, matkou a gazzdinou. Znamenite vari a dokáže zo skromných prostriedkov priam vykúliť hostinu. Najčastejšie býva kuchárkou, vychovávateľkou a učiteľkou, pripadne pokladničkou buť sociálnou pracovníčkou. Žije dlho, všetci si ju vážia ako dobrého a ušľachtileho človeka.

SNÁŘ

vám o:

Rece čisté — mnoho štěstí; koupeli v řece — bohatství; spadnut do řeky — neštěstí; unášení proudem — vzdoruješ okolnostem; pře plavání řeky — tvá naděje se splní; silně hučící — budeš slyšet rouhání; vystupující z břehu — tvá předsevzetí budou překážena. Repě červené — zdraví; bílé — přijdeš do nebezpečí; žluté — musíš vytrpět mnoho útísku; řepu jist — přijdeš do nepříznivých poměrů; sklízení — dobrý hospodář; dobytku řepou krmeném — děláš dobrou spekulaci; okrajování řepy — budeš vysmíván. Retězech železných — osamělé stáří; zlatých — brzká svatba v rodině; nosit řetězy — starosti a trampoty; být spoután řetězy — tvoje záležitost nebude postupovat; řetězech zlomených, roztržených — tvá energie tě bude tlačit vpřed. Salámu — zdraví, trvající přátelství. Sedláčovi — být jím podveden — musíš snést posměšek; jednání s ním — dlouhý život; mluvit s ním — jsi domyslivý;jeti s ním — neočekávané dědictví. Sedle — ve svém podnikání nalezněš podporu; seděti v něm — lehký výdělek; vyhození ze sedla — štěsti ve hře. Sedláři — zisk a úspěch.

Věříte snům? Ne? Ani my nevěříme, ale co to škodi podívat se občas do snáře? Je to přece jen zábava, a co když se vám dobrý sen vyplní. Tedy, zdálo se

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO KULTURALNY
00-372 WARSZAWA, UL. FOKSAL 13.
TEL. 26-44-49 (red. nacz.), 26-04-55, 26-42-51

ORGAN TOWARZYSTWA SPOŁECZNO-KULTURALNEGO CZECHÓW I SLOWAKÓW W POLSCE, adres ZG TSKCIS 31-504 Kraków, ul. Zygmunta Augusta 7/3—4, tel. 22-12-92.

ODZNACZONY: Złotym Medalem ze Wstępu Czechosłowackiego Instytutu Kontaktów Miedzynarodowych, Medalem Macierzy Słowackiej, Złotą Odznaką Za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, Medalem Za Zasługi dla TSKCIS

REDAKCJA: Adam Chalupiec (redaktor naczelny), Areta Fedak (opracowanie graficzne), Anna Kriłofek (opracowanie), Mieczysław Pożarski (redaktor techniczny), Ewa Rudnicka (ilustracja), Alibeta Stojowska (ilustracja), Dominik Surma, Ján Spernoga (sekretarz redakcji).

WYDAWCZA: Wydawnictwo Współczesne RSW „Prasa-Książka-Ruch” 00-490 Warszawa, ul. Wileńska 12, tel. 28-24-11.

SPOŁECZNE KOLEGIUM DORADCZE: Augustin Andrašák, Zofia Bogańska, Józef Congva, Ján Haláč, František Harkabuz, Zofia Chalupkowa, Bronisław Knapčík, Eugen Kott, Eugen Miśnec, Lídia Mšálová, Vladimír Hess.

WARUNKI PRENUMERATY: Prenumeratę na kraj przyjmują Oddziały RSW „Prasa-Książka-Ruch”, oraz urzędy pocztowe i doręczyciele w terminach: do dnia 10 listopada na I kwartał. I półrocze oraz cały rok następny; do dnia 10 lutego na trzy kwartały, a do dnia 10 czerwca na II półrocze roku bieżącego.

Cena prenumeraty: kwartalnie 150 zł, rocznie 600 zł. Instytucje i zakłady pracy opłacają prenumeratę w miejscowościach Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch” lub — w miejscowościach, gdzie Oddziałów nie ma — w urzędach pocztowych. Czytelnicy indywidualni opłacają prenumeratę w urzędach pocztowych i (na wsi) u doręczycieli.

Prenumerate ze zleceniem wysyłki za granicę przyjmuje RSW „Prasa-Książka-Ruch” Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw ul. Towarowa 28, 00-958 Warszawa, konto PKO BP XV Oddział w Warszawie Nr 1658-201045-139-11. Prenumerata z wysyłką za granicę jest droższa o 50% dla zleciennodawców indywidualnych i o 100% dla instytucji.

DRUK: Prasowe Zakłady Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 00-311 Warszawa, ul. Smolna 10. Zam. 681.

Nie zamówionych tekstów, fotografii i rysunków Redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo skrótów.

Numer oddano do składu 4.I.1989 r., podpisano do druku 7.2.1989 r.

ODBORNÍČKY. Táto krásna žena je Isabella Rosselliniová, dcéra už nežijúcej veľkej herečky Ingrid Bergmanovej a talianskeho režiséra Roberta Rosselliniho. Isabella je herečkou, ale herectvo nie je jej jediným povolaním. Je tiež fotomodelkou. Dnes má zmluvu so známou francúzskou firmou Lancôme, ktorá vyrába kozmetické prípravky. 35 dní v roku musí pracovať výlučne pre Lancôme — za okruhú sumu pol milióna dolárov.

Na reklamných plagátoch a na obaloch sú predovšetkým ... ústa krásnej Isabelli, ktoré si „kúpila“ francúzska firma. V pôvole modeliek, fotografovaných pre reklamné účely nastala totiž od istého času špecializácia. Sú teda odborníčky od krásnych očí, rúk, úzkeho pásu, nádherných nôh. Napríklad ruky Caroline Varellovej vidíme na reklamách telefónických aparátov, keď v nich drží sluchátko alebo krémov, keď si nimi natiera tvár atď. 18-ročnú Sannu Wehnertovú kúpila známa firma, ktorá vyrába farby a kozmetické prípravky pre vlasy Polycolor — má totiž nádherné vlasy. Narodená v Nairobi z otca Inda a matky Dinky — Shamin Neghjiová má nohy, ktoré vidíme na obaloch pančuchových nohavíc alebo krémov pre pestovanie nôh, zasa Inge Kellersová z NSR, aj keď nemá najkrajšiu tvár, robí kariéru vďaka svojmu neobvyklemu... zadôčku. Samozrejme reklamuje dámsku bieliznu...

NA FILMOVOM FESTIVALI V BENÁTKACH — jednom z najdôležitejších na svete — francúzska herečka Isabelle Huppert dostala cenu za najlepšiu ženskú úlohu. Jej konkurentkou bola výborná Shirley McLainnová. Jury sa nevedelo rozhodnúť, ktorú z dvoch herečiek vyznamená. Nakoniec odmenu obdržala ex e-wuo — Francúzka a Američanka.

Isabelle Huppertová má iba 32 rokov a film Ženská otízka —

za ktorý dostala cenu v Benátkach, je už tridsiatym štvrtým filmom v jej kariére! Herečka je nízka, meria iba 152 cm. Pochádza zo zámožnej rodiny priesmyšlencov. V tejto rodine ženy vždy boli „niekým“ — mnohé boli právničkami, socioložkami atď. Malej Isabelle najviac imponovala jej sestra Carolina, režisérka a zrejme pod jej vplyvom 16-ročná slečna Huppertová debutovala vo filme. Ale až v roku 1984 sa po prvýkrát spolu stretli na filmovom pláne. Natočili vtedy film Signé Charlotte, v režii Caroline. Hlavu ženskú úlohu hrala samozrejme Isabelle. Na snímke: Isabelle Huppertová.

TÁTO HISTÓRA sa začala v Anglicku pred 23 rokmi. Vtedy sa objavila a získala medzinárodné meno 17-ročná slečna Lesley Hornbyová, známa ako Twiggy. Twiggy, ktorá po anglicky znamená „prútik“ bola skutočne chudúčka ako prútik! Uznali ju za aktuálny ideál

krásy a milióny dievčat na svete sa začali odtučňovať ako blázne. Ale Twiggy móda netrvala dlho, modelka sa bez úspechu pokúšala urobiť kariéru vo filme, potom na ňu zabudli. Vydala sa, porodila dieťa a prestala byť „prútikom“. Potom ju

postihlo neštastie, jej manžel neočakávaně umrel. Päť rokov Twiggy bola vdovou, ale prednedávnom sa opäť vydala. Jej druhý manžel je herec, Leigh Lawson. Hovorí sa, že je do svojej manželky veľmi zamilovaný, ktorá napriek tomu, že onedlho ukončí 40 rokov, vyzerá krásne a mlado a je... pôvabne zaokruhlená. Na snímkach: Twiggy pred 23 rokmi (jej rozmery 80—50—80) a Twiggy dnes, s druhým manželom.

JOHN F. KENNEDY junior bol malým dieťatom, keď jeho otec, prezident USA bol zavraždený v Dallas. John-John, ako ho volajú v rodine a priateľa, má dnes 27 rokov a študuje právo. Je veľmi pekný a zatiaľ robi kariéru ako tzv. cover boy čiže „chlapec na obálku.“ Jeho snímky často zdobia obálky ilustrovaných magazínov. Prednedávnom bol na titulnej stránke časopisu People, ktorý ho nazýva najviac sexy mužom roku 1988.

„John je mužom, do ktorého by sa mohla zamíľovať každá

Američanka — piše People, je totiž dobrým, milujúcim synom, dobrým bratom a vnukom, slušne sa chová na všetkých rodinných slávnostach. Politika ho nezaujima — iba výnimočne sa tento rok zúčastnil slávnostného záhajenia volebnej kampane demokratov — z ohľadu na rodinné tradície. John, hoci je tak „sexy“, nie je „sukničkár“. Samozrejme má priateľky, ako každý mladý človek v jeho veku. Jedna z nich, dnes už neaktuálna, dala Johnovi dosť originálne vysvedčenie: John je čarovne smutný... Na snímke: John F. Kennedy junior na obálke časopisu.

Ríma, začala hráť vo filme. Dnes už má za sebou řadu filmových a televíznych rolí. Dále se však učí zpívá, tančí a hereckému umění. Chce byt lepší a slavnější než Nastassia. Hraje role málo obľúbených vampú, ale v soukromém životě se skoro nemaluje, ráda vaří a zabývá se domácnosťou. Jejim druhem je italský majitelia hotelu, ale Lara se prozatím nechce vdávať. Chtěla by však mit dítě...

Nastassia Kinski zdědila jméno po otci, západoněmeckém herci, který změnil rodové jméno Nakszynski na Kinski, aby se snadněji vyslovovalo. Otec Lary si ponechal jméno Nakszynski. On a Klaus Kinski měli společného dědečka, který jako mnoho Poláků před válkou odjel do Německa „za chlebem“. Obě filmové krásy, Nastassia i Lara, mají tedy kapku polské krve. Na snímcích: Lara a Nastassia.

STÁLE KRÁSNÁ. Na tu milou tvář se dobре pamatujueme. Je to Audrey Hepburnová, nezapomenutelná hrdinka Vojny a míru, Rímskych prázdnin a řady dalších vynikajících filmů. Herečce je už 59 let, ale známý americký fotograf Richard Avedon tvrdí, že je to nejkrásnejší žena sveta. Je autorem otištěného snímku Audrey na objednávku kosmetické firmy Revlon.

Ve skutečnosti ovšem herečka vypadá trochu inak. Nemá už tak hladkou pleť, práce ve filmu a dvě nepodařená manželství na ni zanechala stopy. Jejim jediným potěšením v soukromém životě jsou dva synové. Jednomu je 28, druhému 18 let. Ale i s vráskami je Audrey půvabná. Bydlí nyní ve Švýcarsku a jejím životním druhem je obchodník Robert Wolders, mladší o 8 let. Audrey Hepburnová je velvyslankyní UNICEF pro pomoc afričkým dětem.

Zahraje ještě ve filmu? „Ráda,“ říká Audrey, „ale teprve tehdy, až budu moci hrát staré ženy.“ Na snímku: Audrey Hepburnová.

PRED ROKOM ZOMREL HENRY FORD II. vnuk slávneho pioniera automobilového priemyslu. A odvtedy americká verejná mienka so záujmom sleduje spor o dedičstvo po Fordovi. Nie je malé — 325 miliónov dolárov! O Henry Fordovi II., nemali dobrú mienku, bol známy svojou náklonnosťou k alkoholu, dobrodružstvami so ženami, ako aj nepravdepodobnou namyslenosťou. Vraj si zvykol každé ráno, keď vstal z posteľ, pozerať do zrkadla a hovoriť: „Som kráľ a kráľ sa nemôže myliť!“ Ford bol trikrát ženatý. Prvú manželku nechal s tromi deťmi, nechal aj druhú, krásnu Talianku Christine a v roku 1980 sa oženil s ex-fotomodelkou Kathy. Milionár napísal veľmi nejasný testament — zapisal v ňom šperky, domy a automobily tretej manželke. O deľbe pezazi nenapsal v testamente ani slovo. Teraz posledná manželka, Kathy, sa dožaduje väčšej časti majetku, s čím nesúhlasia dve prvé manželky a predovšetkým deti: 47-ročná Charlotte, 44-ročná Anna a 39-ročný Edsel. Kto zvíťazi v boji o Fordove milióny „doposiaľ“ nedvedno.

„JSOU SI PODOBNÉ JAKO DVOJČATA, jen je ľahko rozhadnout, ktorí je hezčí“, piše tisk o Nastasii Kinski, 27-leté filmové hviezdu mezinárodní proslusti, a o její přibuzné, která se jmenuje Lara Nakszynski. Lara, o rok mladší než Nastassia, byla dosud hlavnou modelkou. Když se přestěhovala z NSR na trvalo do

V KOVNE existuje múzeum čertov. Možno si tam obzrieť 600 čertov vyrobených z hliny, dreva, slonoviny, porcelánu a kovu. Sošky pochádzajú z najrůznějších krajín světa — například z ostrovů v Tichém oceánu, z Japonska, Libanonu a z různých evropských krajin. V múzeu sú aj svojskí litovskí čerti. Základom tohto originálneho muzea, ktoré ročne navštíví vyše 20 000 ľudí, boli zberky maliara Antasa Zmudzinavičusa, ktorý začal zbiehať čertov pred 80 rokmi.